

Jaarverslag 2018

**STICHTING
BEDRIJFSTAKPENSIOENFONDS
WATERBOUW**

Inhoudsopgave

Karakteristieken van het fonds

Profiel	6
Kerncijfers	7

Bestuursverslag

Bestuursverslag	10
Ontwikkelingen	30
Bestuur en organisatie	33
Pension Fund Governance	36
De inhoud van de pensioenregeling	38
Werkgevers	40
Deelnemers (exclusief gepensioneerden)	40
Premie	42
Gepensioneerden	45
Actuariële paragraaf	47
Kosten	49
Beleggingen	52
Rekening en verantwoording	56

Verantwoording en toezicht

Verslag van het verantwoordingsorgaan	59
Verslag van de raad van toezicht	64

Jaarrekening

Enkelvoudige jaarrekening	
Enkelvoudige balans per 31 december	69
Enkelvoudige staat van baten en lasten over 2018	70
Enkelvoudig kasstroomoverzicht	71
Actuariële analyse van het resultaat	72
Toelichting op de enkelvoudige jaarrekening	73
Toelichting op de enkelvoudige balans per 31 december 2018	76
Toelichting op de enkelvoudige staat van baten en lasten over 2018	100
Geconsolideerde jaarrekening	
Geconsolideerde balans per 31 december	109
Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2018	110
Geconsolideerd kasstroomoverzicht	111
Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening	112
Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening per 31 december 2018	113

Overige gegevens

Actuariële verklaring	119
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	121

Bijlagen

Deelnemende organisaties	125
Relevante nevenfuncties bestuursleden	126
Verklaring gebruikte afkortingen	128
Begrippenlijst	129

Karakteristieken van het fonds

Profiel

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw (BPF Waterbouw/het fonds), statutair gevestigd te Rijswijk, is opgericht op 21 november 1956. De laatste statutenwijziging heeft plaatsgevonden op 22 november 2018. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer: 41151182.

BPF Waterbouw is een (verplichtgesteld) bedrijfstakpensioenfonds. Het fonds beheert de opbouw van pensioenaanspraken voor (kort gezegd):

- de werknemers in de sector waterbouw die vallen onder de cao waterbouw;
- de werknemers die bij werk in Nederland onder die cao zouden vallen;
- de werknemers in dienst van een aangesloten werkgever, niet behorende tot één van de hiervoor genoemde groepen en die op basis van een overeenkomst tussen het fonds en die werkgever op vrijwillige basis deelnemen aan het fonds.

Het fonds voert twee pensioenregelingen uit, de zogenoemde basisregeling en de spaarpensioenregeling. De basisregeling is in hoofdzaak een middelloonregeling. Algemeen uitgangspunt van het bestuur voor het te voeren beleid is om de pensioentoezegging na te komen en wel tegen zo laag mogelijke, maar stabiele premies en uitvoeringskosten.

Het beleid voor de toeslagverlening dat het fonds sinds de invoering van het nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK) hanteert heeft de volgende kenmerken. Het fonds verleent toeslagen naar de mate waarin dit volgens de wettelijke regels kan (vanaf een beleidsdekkingsgraad van hoger dan 110%).

Deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt gefinancierd uit de eventuele overrendementen die het fonds behaalt. De premie bevat geen opslag voor toeslagverlening en evenmin heeft het fonds geld gereserveerd voor toeslagverlening.

De beschikbare gelden van het fonds worden belegd op basis van een beleggingsbeleid dat jaarlijks wordt vastgelegd in een beleggingsplan passend binnen de investment beliefs van het fonds.

Het vermogen van het pensioenfonds wordt belegd in de volgende beleggingscategorieën:

- vastrentende waarden, waaronder obligaties en hypotheeklen en beleggingsfondsen die daarin beleggen;
- beleggingsfondsen die in aandelen beleggen;
- onroerend goed, in de vorm van niet beursgenoteerde beleggingsfondsen die in onroerend goed beleggen;
- liquiditeiten.

De administratie van het fonds is tot 1 januari 2019 gevoerd door Fondsenbeheer Waterbouw B.V. (hierna te noemen: FBW), die ook de administratie van twee bedrijfstakeigenregelingen in de bedrijfstak Waterbouw verzorgt (sociaal fonds en vakantiefonds). De (titulaire) directie van FBW is binnen de grenzen van een door het bestuur goedgekeurd directiestatuut bevoegd het fonds te vertegenwoordigen.

Met ingang van 1 januari 2019 zijn de pensioenadministratie en de financiële administratie van het fonds ondergebracht bij Centric Pension and Insurance Services B.V. FBW verleent in de eerste maanden nog tweede lijnsondersteuning en verzorgt de afwikkeling van 2018.

Met ingang van 1 januari 2019 is voorts de uitvoering (waaronder monitoring en rapportering) van het beleggingsbeleid van het fonds opgedragen aan BMO Asset Management Netherlands B.V.

Het fonds kent naast een bestuur, een beleggingsadviescommissie, een verantwoordingsorgaan en intern toezicht in de vorm van een raad van toezicht. Daarnaast is, in het kader van de hiervoor genoemde uitbestedingen bij het fonds, vanaf 1 januari 2019 een bestuursbureau ingericht dat het bestuur ondersteunt, adviseert op het terrein van beleid en uitvoering en de uitbestedingen monitort en controleert.

Meer informatie over BPF Waterbouw vindt u op de website van het fonds: www.sfwaterbouw.nl

Kerncijfers

Bedragen x € 1.000		2018	2017	2016	2015
Aantal werkgevers		67	74	70	64
Aantal verzekerden					
Deelnemers		2.836	2.742	2.850	2.949
Gewezen deelnemers		3.240	3.305	3.207	3.172
Gepensioneerden		5.640	5.718	5.785	5.846
Pensioenregeling					
Gemiddeld bijgeboekt jaarinkomen (in hele Euro's)		65.137	65.640	62.678	60.930
Feitelijke premie		34.212	33.091	31.547	30.229
Gedempte premie (kostendeekkende premie)		33.713	32.955	31.412	28.410
Uitkeringen		33.820	33.465	33.408	33.115
Vermogenssituatie en solvabiliteit					
Voorziening pensioenverplichtingen risico fonds*		1.134.512	1.104.534	1.145.076	1.037.465
Actuele dekkingsgraad	%	113,3	117,6	103,9	106,9
Beleidsdekkingsgraad	%	118,2	111,5	99,4	107,7
Reële beleidsdekkingsgraad	%	97,1	91,3	82,7	88,4
Rekenrente	%	1,41	1,53	1,38	1,72
Beleggingen					
Vastgoedbeleggingen		163.298	149.617	137.017	125.342
Aandelen		527.158	601.945	539.502	537.804
Vastrentende waarden		561.286	492.347	463.738	386.477
Derivaten		-	2.959	-/- 618	6.304
Overig		32.502	66.893	66.431	79.976
		<u>1.284.244</u>	<u>1.313.761</u>	<u>1.206.070</u>	<u>1.135.903</u>
Rendement op basis van total return					
Vastgoedbeleggingen	%	13,2	13,3	9,9	9,0
Aandelen	%	-/- 7,9	15,9	8,7	4,0
Vastrentende waarden	%	0,8	1,7	4,6	0,5
Totaal beleggingsrendement	%	-/- 1,9	9,2	6,5	3,1
Toeslagverlening					
Actieve deelnemers	%	0,13	-	-	-
Gepensioneerden en gewezen deelnemers	%	0,16	-	-	-
Invalideitpensioenen	%	0,20	-	-	-

* exclusief voorziening rendementsbijschrijving Spaarpensioen en exclusief herverzekering

Bestuursverslag

Bestuursverslag

Inleiding

De agenda van het bestuur is in de eerste helft van 2018 met name gedomineerd door het onderzoek naar de reductie van kwetsbaarheid in de uitvoering van het fonds. Dit onderzoek volgde op het besluit in 2017 om als zelfstandig fonds door te gaan. In de tweede helft van 2018 is vervolgens veel aandacht gegaan naar de implementatie van de in dat kader genomen beslissingen. Ook vergde in 2018 het onderzoek naar de vanuit wet- en regelgeving benodigde aanpassingen in de spaarpensioenregeling opnieuw veel tijd en inzet van het bestuur.

De paragrafen hierna gaan nader in op de belangrijkste punten die in 2018 bij het fonds hebben gespeeld.

Financiële positie / Rendement

Actuele dekkingsgraad

De actuele dekkingsgraad van het fonds gebaseerd op de UFR bedroeg op 31 december 2018 113,3%.

Ten opzichte van de actuele dekkingsgraad van 117,6% eind 2017 is sprake van een afname. Dit is het gevolg van een forse daling van de rente in de laatste maanden van 2018 en een forse daling van de aandelen in diezelfde periode waardoor ook het rendement over heel 2018 negatief werd.

Beleidsdekkingsgraad

Aangezien de beleidsdekkingsgraad het gemiddelde is van de actuele dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden, ijlt deze na op de ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad. Ondanks een daling van de actuele dekkingsgraad ten opzichte van ultimo 2017 steeg de beleidsdekkingsgraad van 111,5% ultimo 2017 naar 118,2% ultimo 2018. Dit heeft te maken met de fors hogere actuele dekkingsgraden in de loop van 2018.

Omdat de beleidsdekkingsgraad van het fonds nog onder het Vereist Vermogen is, heeft het fonds nog een reservetekort. Het fonds is daarom gehouden om jaarlijks een herstelplan in te dienen bij De Nederlandsche Bank N.V. (DNB). DNB heeft in mei 2018 het eerder in 2018 ingediende herstelplan goedgekeurd.

De reële beleidsdekkingsgraad ultimo 2018 komt uit op 97,1% (2017: 91,3%).

Rendement

Over 2018 is een rendement op beleggingen behaald van -1,9% (2017: 9,2%).

Toeslagverlening over 2018

Sociale partners besloten in 2018 de toeslagambitie aan te passen met ingang van de indexatieverlening over 2018. Het fonds had de ambitie om de aanspraken van de actieve deelnemers jaarlijks te verhogen met de loonontwikkeling in de cao Waterbouw en om de aanspraken van de niet-actieve deelnemers en de ingegane pensioenen jaarlijks te verhogen met de prijsontwikkeling. Met ingang van de toeslagverlening over 2018 geldt voor alle deelnemers (met uitzondering van degenen die een Invaliditeitspensioen ontvangen) dezelfde ambitie nl. de loonontwikkeling in de cao Waterbouw. Voor de invaliditeitspensioenen geldt gelet op de aard van de uitkeringen de verhoging van het WAO-dagloon als ambitie.

De financiële positie van het fonds per 31 december 2018 liet toe de aanspraken van de actieve deelnemers en de aanspraken van de niet actieve deelnemers en de ingegane pensioenen per 1 januari 2019 te verhogen met 1,38% (ambitie was 2,77%) . De invaliditeitspensioenen zijn verhoogd met 0,92% (ambitie was 1,84%, de verhoging in 2018 van de wettelijke arbeidsongeschiktheidsuitkeringen). Aangezien het besluit in januari 2019 is genomen, is de verhoging niet opgenomen in de technische voorziening per 31 december 2018.

De toeslagverlening is in overeenstemming met het beleid zoals dat door het bestuur is vastgesteld. Toeslagverlening is geen recht maar kan slechts gerealiseerd worden voor zover de financiële positie van het fonds dat toelaat. Het bestuur neemt daarbij de voorschriften uit het nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK) in acht. Het fonds kan tot toeslagverlening overgaan in de mate waarin dit volgens deze wettelijke regels kan (bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan 110%). Uitgangspunt daarbij is dat er alleen een toeslag kan worden toegekend als die naar verwachting ook in de toekomst kan worden gerealiseerd, zgn. toekomstbestendig indexeren.

Hierna volgt een overzicht waarin voor de toeslagverlening de ambitie wordt vergeleken met de realisatie:

ingangs- datum	deelnemers		gepensioneerden en gewezen deelnemers		invaliditeits- pensioenen	
	toeslag	ambitie	toeslag	ambitie	toeslag	ambitie
01-01-2015	0,00 %	1,50 %	0,00 %	0,60 %	0,00 %	0,44 %
01-01-2016	0,00 %	1,50 %	0,00 %	0,40 %	0,00 %	0,44 %
01-01-2017	0,00 %	1,50 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,94 %
01-01-2018	0,13 %	1,25 %	0,16 %	1,50 %	0,20 %	1,89 %
01-01-2019	1,38 %	2,77 %	1,38 %	2,77 %	0,92 %	1,84 %

Uit dit overzicht blijkt dat het fonds tot 2018 niet is geslaagd om de ambitie met betrekking tot de toeslagverlening waar te maken.

Belangrijke oorzaken hiervan waren (nawerking van) de financiële crisis en de lage rente waarmee het fonds de verplichtingen contant moet maken. Vanaf 2018 heeft het fonds inmiddels al twee keer een toeslag kunnen verlenen per 1 januari 2018 en per 1 januari 2019.

Voor de volledigheid wijzen wij er op dat in het toeslagbeleid van het fonds is bepaald dat inhaalindexatie kan worden toegekend voor de gemiste toeslag vanaf 1 januari 2015.

Deze cumulatief gemiste indexatie is 4,18% voor de deelnemers, 1,75% voor de gepensioneerden en gewezen deelnemers, en 3,10% voor de invaliditeitspensioenen.

Inhaalindexaties zijn de komende jaren niet waarschijnlijk gelet op de financiële positie van het fonds. Pas wanneer de volledige indexatie conform de ambitie kan worden verstrekt en het fonds beschikt over een vermogen boven het vereist eigen vermogen kan het bestuur besluiten tot inhaalindexaties.

De toeslagverlening wordt gefinancierd vanuit het rendement op de beleggingen.

Verwachting ten aanzien van toeslagverlening

Het bestuur verwacht dat de eerstkomende jaren nog geen volledige toeslag kan worden verleend.

Toekomstbesluit pensioenfonds

In 2017 heeft het bestuur na een uitgebreid onderzoek het besluit genomen tot voorzetting van BPF Waterbouw. Dit besluit is vastgelegd in het besluitvormingsdocument toekomst BPF Waterbouw 2017. Dit document is gedeeld met alle fondsorganen, sociale partners, de toezichthouder DNB en via de website met alle belanghebbenden. Voor de deelnemers in het fonds is daarnaast een nieuwsbrief 'Reflecties' uitgebracht waarin de besluitvorming is toegelicht.

Vermindering kwetsbaarheid uitvoering

In direct vervolg op het besluit tot voortzetting van het fonds is gestart met een onderzoek naar de vermindering van de kwetsbaarheid van de uitvoering van het fonds. In dat kader is aan een aantal pensioenuitvoerders gevraagd of zij bereid en in staat zouden zijn om per 1 januari 2019 de pensioenadministratie, het vermogensbeheer en/of de bestuursondersteuning ter hand te nemen.

Aan de partijen die daarop positief hebben gereageerd is een Request For Information (RFI) gezonden met betrekking tot het uitvoeren van de pensioenadministratie.

Na een beoordeling van de reacties op de RFI is aan drie partijen een Request For Proposal (RFP) toegestuurd. De reacties van die 3 partijen op de RFP zijn vergeleken met de huidige uitvoerder, Fondsenbeheer Waterbouw B.V., rekening houdend met de wijzigingen die nodig zijn om de kwetsbaarheden weg te nemen en om aan de toekomstseisen, zoals door het bestuur gesteld, te kunnen voldoen.

Eind juni 2018 heeft het bestuur besloten om de uitvoering van de pensioenadministratie en financiële administratie uit te besteden aan Centric Pension and Insurance Services B.V. (hierna Centric). Met Centric is toen een memorandum of understanding gesloten waarin de dienstverlening en belangrijkste contractvoorwaarden zijn vastgelegd. In de tweede helft van 2018 is vervolgens gestart met de overdracht naar Centric.

Voor het vermogensbeheer is een soortgelijk traject doorlopen als voor de pensioenadministratie en daarbij is in de tweede helft van 2018 besloten tot uitbesteding van de uitvoering (waaronder monitoring en rapportering) van het beleggingsbeleid van het fonds aan BMO Asset Management Netherlands B.V. Deze uitbesteding is per 1 januari 2019 geëffectueerd.

Daarnaast is, in het kader van de hiervoor genoemde uitbestedingen bij het fonds een bestuursbureau ingericht dat het bestuur ondersteunt, adviseert op het terrein van beleid en uitvoering en de uitbestedingen monitort en controleert.

Uitvoeringskosten

De genomen besluiten ter vermindering van de kwetsbaarheid leiden in het verslagjaar tot de kosten per deelnemer zoals opgenomen in onderstaand overzicht.

Bedragen x € 1.000		2018	2017	2016
<u>Aantal deelnemers:</u>				
Actieven (incl. arbeidsongeschikten)		2.836	2.742	2.850
Gepensioneerden (incl. IP)		5.676	5.757	5.825
	(A)	8.512	8.499	8.675
<u>Gemiddeld pensioenvermogen</u>	(B)	1.120.016	1.131.620	1.170.329
<u>Pensioenuitvoeringskosten</u>				
Totale kosten	(C)	3.866	2.650	1.897
Waarvan incidentele kosten	(D)	2.069	781	97
<u>Ratio's</u>				
Uitgedrukt in percentage van het pensioenvermogen	(C/B)	0,345%	0,234%	0,162%
Uitgedrukt in percentage van het pensioenvermogen excl. incidenteel	(C-D)/B	0,160%	0,165%	0,154%
Uitgedrukt in kosten per deelnemer (in hele Euro's)	(C/A)	454	312	219
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer excl. incidenteel (in hele Euro's)	(C-D)/A	211	220	207

Uit het overzicht blijkt dat als gevolg van de besluiten ter vermindering van de kwetsbaarheid er voor € 2,1 mln aan incidentele uitvoeringskosten zijn gemaakt. Dit betreft kosten als gevolg van het sociaal plan en de inhuur van tijdelijk personeel en kosten gemaakt in 2018 voor de overdracht van de pensioenadministratie naar Centric.

De overdracht van de uitvoering van het beleggingsbeleid was een administratieve aanpassing. Hiervoor zijn geen implementatiekosten gemaakt. Overigens zijn de beleggingskosten gedaald van 21 basispunten in 2017 naar 16 basispunten in 2018.

Met de genomen besluiten is de kwetsbaarheid van de uitvoering van het pensioenfonds op de middellange termijn afgenomen. De verwachting is voorts dat de structurele uitvoeringskosten als gevolg van deze besluiten lager zullen zijn dan in voorgaande jaren.

Missie, visie en strategie

Na het toekomstbesluit heeft het bestuur, de formulering van missie, visie en strategie in afstemming met de fondsorganen opnieuw vastgesteld. Inhoudelijk heeft dit niet tot wezenlijke aanpassingen geleid.

De missie van het fonds luidt:

*Wij streven ernaar om de pensioenen van onze deelnemers en pensioengerechtigden zo goed mogelijk te verzorgen, rekening houdend met de wensen van sociale partners als opdrachtgevers.
Dit streven vullen we in via een zorgvuldig en evenwichtig pensioenbeleid en een uitvoeringsorganisatie die hoogwaardige kwaliteit levert en die veel waarde hecht aan de kernwaarden integriteit, betrouwbaarheid, kostenbewustzijn, transparantie, flexibiliteit en duurzaamheid.*

Dit leidt tot de volgende 6 strategische speerpunten:

- Op basis van pensioenregeling realiseren van een optimaal pensioenresultaat voor deelnemers en pensioengerechtigden en betaalbaar voor deelnemers en werkgevers in de waterbouwsector;
- Draagvlak bij stakeholders en sterke binding met stakeholders;
- Voorbereid op wijzigingen pensioenstelsel;
- Kostenefficient voor optimaal financieel resultaat;
- Digitalisering benutten om belanghebbenden meer te bieden;
- Borgen toekomstbestendigheid pensioenuitvoering.

Opzegging overeenkomsten groepsgewijze vrijwillige deelneming

Per 1 januari 2019 zijn de oorspronkelijke overeenkomsten geëindigd die het fonds had met Boskalis en Van Oord inzake de groepsgewijze vrijwillige deelneming van de medewerkers die werken in het buitenland en die bij werken binnen de Nederlandse territoriale wateren onder de verplichtstelling zouden vallen. De vrijwillige pensioenopbouw voor deze medewerkers wordt vanaf 1 januari 2019 uitgevoerd door Pensioenfonds PGB.

Daarbij is met de beide werkgevers een uitvoeringsovereenkomst gesloten voor een geringe pensioengrondslag, alsmede een convenant met Pensioenfonds PGB.

Met dit convenant en deze overeenkomsten is gewaarborgd dat de deelnemer in bijzondere omstandigheden zoals arbeidsongeschiktheid en vooroverlijden bij beide fondsen als actief deelnemer wordt aangemerkt. In het convenant is daarbij nog geregeld dat zowel het fonds als PGB op dezelfde wijze aanspraken berekenen in dat soort omstandigheden.

Spaarpensioenregeling

In 2018 heeft het bestuur in overleg en afstemming met sociale partners een nieuwe spaarpensioenregeling en de daarbij behorende risicohouding vastgesteld. In deze nieuwe regeling, die op 1 januari 2019 in werking is getreden, wordt 10 jaar voorafgaande aan de pensioeningang begonnen met het omzetten van het spaarkapitaal in aanspraken op de basisregeling. Daarmee is in het jaar direct voorafgaande aan de pensioendatum al het spaarkapitaal omgezet en is er dus geen spaarkapitaal meer.

Bij de omzetting van het spaarkapitaal worden in de nieuwe regeling factoren gehanteerd die worden verhoogd met een dekkingsgraad-opslag die gelijk is aan de beleidsdekkingsgraad van 30 september van het jaar voorafgaande aan de omzetting. De premie voor de nieuwe regeling is vastgesteld op 3,0% (0,15% kosten en 2,85% opbouw spaarkapitaal).

In het kader van de invoering van de nieuwe regeling is iedereen met spaarkapitaal in de oude regeling de keuze voorgelegd of men het spaarkapitaal wilde overhevelen naar de nieuwe spaarpensioenregeling of dat men per 1 januari 2019 het spaarkapitaal wilde omzetten naar aanspraken uit de basisregeling. Bij deze omzetting naar de basisregeling werden nog factoren gehanteerd zonder dekkingsgraadopslag, omdat de premie in het verleden een solvabiliteitsopslag kende van 0,6%. Op een gering aantal deelnemers na heeft iedereen er voor gekozen om per 1 januari 2019 het spaarkapitaal om te zetten naar aanspraken uit de basisregeling.

Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)

In het kader van de invoering van de AVG heeft het bestuur het privacybeleid, een privacystatement en een verwerkingsregister vastgesteld. In het verwerkingsregister was opgenomen op welke wijze bij Fondsenbeheer Waterbouw B.V. de verwerking van de persoonsgegevens plaatsvindt. Naar aanleiding van de invoering van de AVG zijn voorts de verwerkersovereenkomst met Fondsenbeheer Waterbouw B.V. alsmede de (sub)verwerkersovereenkomsten aangepast en in overeenstemming met de AVG gebracht. Het bestuur van het BPF heeft voorts een Functionaris Gegevensbescherming in de zin van de AVG benoemd.

In 2018 heeft 1 melding plaatsgevonden van een datalek bij de Autoriteit Persoonsgegevens. Het betrof de verzending van een UPO aan een onjuist, maar bestaand mailadres. De betrokken deelnemer is over het datalek geïnformeerd.

Communicatiebeleid

In 2016 heeft het bestuur na afstemming met het verantwoordingsorgaan een communicatiebeleidsplan vastgesteld waarin het communicatiebeleid voor een drietal jaren is vastgelegd. Daarnaast is na overleg met het verantwoordingsorgaan een communicatiejaarplan vastgesteld.

In 2017 en 2018 is een nagenoeg ongewijzigd communicatiejaarplan vastgesteld.

In 2018 is in communicatie uitingen speciaal aandacht besteed aan de overgang van de pensioenadministratie naar Centric en aan de invoering van de nieuwe spaarpensioenregeling per 1 januari 2019.

In verband met de overgang naar Centric is voor 2019 nog geen nieuw communicatiejaarplan vastgesteld. Dat zal in de loop van 2019 plaatsvinden in overleg en afstemming met Centric.

IORP II

In het kader van de inwerkingtreding van IORP II per 13 januari 2019 heeft het bestuur een nota inzake implementatie IORP II besproken en vastgesteld. Op basis van die nota is begin 2019 aangevangen met de implementatie door de benoeming van de sleutelfunctiehouders. De verdere uitwerking vindt plaats in 2019.

De overige aspecten van IORP II onder andere ten aanzien van communicatie zullen in afstemming met de nieuwe uitvoerder in de loop van 2019 nader worden ingevuld.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

In november 2017 heeft het bestuur in overleg met de fondsorganen de Investment Beliefs van het fonds opnieuw vastgesteld. Daarin is opgenomen dat bij het uitvoeren van het beleggingsbeleid rekening wordt gehouden met de volgende beleidsthema's:

- Duurzaamheid;
- Maatschappelijk verantwoord beleggen;
- Corporate governance richtlijnen;
- Compliance met wet- en regelgeving.

Naast het behalen van een zo hoog en stabiel mogelijk rendement acht het fonds ook van belang waarin wordt belegd. Deze maatschappelijke verantwoordelijkheid is bij BPF Waterbouw uitgewerkt in een uitsluitingsbeleid waarbij ondernemingen als zij niet voldoen aan de door het fonds gehanteerde duurzaamheidscriteria, worden geweerd.

Het fonds had dit voor een belangrijk deel gerealiseerd door voor wat betreft aandelen ontwikkelde markten te beleggen in een indexfonds dat de index voor Social Responsible Investments (SRI) volgt. Dit fonds werkt met uitsluitingen en maakt gebruik van zijn stemrecht voor de in portefeuille gehouden bedrijven. In de loop van 2018 zijn ook de tabaksproducenten uitgesloten in deze SRI-fondsen. In de interne vastrentende portefeuille, die alleen bestaat uit Euro genoteerde obligaties, komen geen bedrijven voor die op de uitsluitingslijst van het SRI-indexfonds staan.

Eind 2018 heeft het bestuur het IMVB-convenant ondertekend en volgt het zogenoemde brede spoor daarvan. In het IMVB-convenant zijn afspraken gemaakt over de inbedding van de OESO-richtlijnen en United Nations Global Compact Principles in het beleid van pensioenfondsen, de uitbesteding aan externe dienstverleners en de monitoring en rapportage door pensioenfondsen daarover.

Integraal risicomanagement

Dit onderdeel is als volgt ingedeeld:

- Uitgangspunten voor het risicomanagement
- Belangrijkste activiteiten in 2018
- Vertaling fondsmissie, -visie, -strategie naar visie op risicomanagement
- Doelen en uitgangspunten van integraal risicomanagement, risicohouding en risicobereidheid
- Organisatie van het risicomanagement en jaarlijks risicomanagement proces
- Risico's van het fonds en uitwerking van de belangrijkste risico's

Uitgangspunten voor het risicomanagement

Het bestuur heeft in 2017 met de directie van Fondsenbeheer Waterbouw B.V. belangrijke stappen gezet in het

- Het aanwijzen van twee bestuursverantwoordelijken voor risicomanagement: het bestuur blijft collectief verantwoordelijk voor het risicomanagement. De bestuursverantwoordelijken hebben tot taak in nauwe samenwerking met de directie van Fondsenbeheer Waterbouw het realiseren en handhaven van de doelen op het gebied van integraal risicomanagement te initiëren en coördineren.
- Vaststellen ambitie volwassenheid risicomanagement: het bestuur streeft in het algemeen volwassenheidsniveau 3 na en voor IT-risico's volwassenheidsniveau 4.
- Vaststellen status feitelijke volwassenheid van het risicomanagement: het bestuur heeft een actieplan met planning en prioriteitstelling vastgesteld voor het realiseren van de ambitie van volwassenheid van het risicomanagement.
- Vaststellen van het overzicht van de belangrijkste risico's die het fonds loopt, het integraal doorlopen van het risicomanagementproces voor deze risico's en het vaststellen per risico van het brutor isico, de beheersmaatregelen en het netto risico.
- Het integraal jaarlijks door het bestuur doorlopen van het risicomanagementproces en het vaststellen van risico's, beheersmaatregelen en resterend risico is verwerkt in de bestuurlijke jaarkalender.
- Eind van 2017 is gestart met het onderbouwen en motiveren op alle relevante risicoaspecten in bestuursvoorleggers. Hiermee is eind 2017 systematisch geborgd dat in bestuurlijke besluitvorming risicoaspecten onderbouwd en gemotiveerd worden afgewogen en vastgelegd.

Belangrijkste activiteiten in 2018

Het jaarplan 2018 is beperkt uitgevoerd, omdat de overgang van de pensioenuitvoering en het vermogensbeheer van eigen beheer naar uitbesteding veel aandacht heeft gevraagd. In 2018 zijn verdere vervolgstappen genomen en heeft het bestuur het Integraal Risicomanagement beleidsplan vastgesteld. Ook is in 2018 een check ingevoerd door de bestuursverantwoordelijken op toereikende uitwerking van risicoaspecten in bestuursvoorleggers en agendastukken voor bestuursvergaderingen. Voorts is een digitaal risicoregister ingevoerd. Het voornemen tot het uitwerken, vaststellen en uitvoeren van een risicomanagement jaarplan is gelet op alle activiteiten in het kader van de uitbestedingen in de tijd iets naar achter geschoven. In 2019 zal een jaarplan 2019 worden opgesteld, waarbij -waar relevant- de niet uitgevoerde activiteiten uit het jaarplan 2018 zullen worden verwerkt. Uitvoering zal na afronding van de overdrachten naar de uitbestedingspartijen en rekening houdend met IORP II worden opgepakt.

Vertaling fondsmissie, -visie, -strategie naar visie op risicomanagement

Bij het realiseren van de fondsmissie loopt BPF Waterbouw risico's. Via Integraal Risico Management beheerst het fonds risico's die het realiseren van de doelen kunnen bedreigen en zoekt het fonds bewust en beheerst risico's op die als kans kunnen bijdragen aan de fondsdoelen. Door tijdig signaleren kan het bestuur proactief inspelen op risico's en een afgewogen geheel van beheersmaatregelen samenstellen. Het bestuur heeft naast deze harde risico's aandacht voor meer zachte kanten van risicomanagement, zoals risicobewustzijn en cultuur. De risicocultuur kenmerkt zich door gedrag en naleven van afspraken en is bepalend voor de effectiviteit van risicomanagement.

Doelen en uitgangspunten van integraal risicomanagement

Doelen van het integraal risicomanagement bij BPF Waterbouw zijn:

- Bijdragen aan het realiseren van de fondsmissie en -strategie door het periodiek signaleren van grote risico's en disruptieve trends.
- Kwalitatief betere bestuurlijke besluitvorming via tijdige, juiste en volledige risico-informatie die is gebaseerd op de samenhang van alle risico's.
- Bestuurlijk bewust omgaan met en sturen op risico's: wat is de risicohouding en welke risico's nemen en welke vermijden.
- Vertalen van risicohouding naar risicobereidheid en koppelen van beheersing daarvan naar de risicobereidheid van het fonds met het doel beheersing op het overeengekomen niveau.
- Efficiëntie en effectiviteit van risicomanagementactiviteiten door processen, rapportages en methoden op elkaar te laten aansluiten.
- Een lerende organisatie die zich aanpast aan risico's in een continu veranderende omgeving.

Uitgangspunten van het integraal risicomanagement bij BPF Waterbouw zijn:

- Aandacht voor risicobewustzijn in het bestuur, beleggingsadviescommissie, bestuursondersteuning, uitvoeringsorganisatie en eventuele andere externe partijen.
- Risico's worden tijdig gesignaleerd en adequaat beheerst vanuit een integraal kader.
- Uitvoering gebaseerd op vooraf vastgestelde kaders, binnen risicobereidheid en toleranties.
- Dynamisch, iteratief en anticiperend op veranderingen en gericht op continu verbeteren.
- De governance waarborgt de onafhankelijkheid van de risicomanagementfunctie.
- Rekening houden met menselijk gedrag en culturele factoren.
- Aansluiten bij de complexiteit van de pensioenuitvoering.

Risicohouding en risicobereidheid

Algemeen

Op grond van artikel 1a (risicohouding) van het Besluit FTK in samenhang met artikel 102a van de Pensioenwet, dient een pensioenfonds in overleg met de fondsorganen en sociale partners de risicohouding vast te stellen voor de korte termijn (op basis van het Vereist Eigen Vermogen (VEV)) en voor de lange termijn (ondergrenzen voor) de Haalbaarheidstoets, waarmee het pensioenresultaat over een periode van 60 jaar inzichtelijk wordt gemaakt.

Risicohouding

De risicohouding voor de korte termijn is door het bestuur als volgt vastgesteld:

- Voor de strategische beleggingsportefeuille geldt een VEV van 121,9% (stand per 31 december 2018);
- Bij een beleggingsportefeuille samengesteld op basis van de ondergrenzen van de bandbreedtes gold per 30 juni 2017 een VEV van 120,7%;
- Bij een beleggingsportefeuille samengesteld op basis van de bovengrenzen van de bandbreedtes gold per 30 juni 2017 een VEV van 128,7%.

De risicohouding op lange termijn is in 2015 door het bestuur als volgt vastgesteld:

- De gekozen ondergrens voor het pensioenresultaat, berekend op basis van de feitelijke dekkingsgraad per 1 januari 2015, is 90%. Dit komt neer op 90% van een volledig op basis van prijsontwikkeling geïndexeerd pensioen. Bij de vaststelling van deze ondergrens zijn verschillende aspecten meegewogen. Zo is bezien wat het verwachte pensioenresultaat is indien de beleidsdekkingsgraad gelijk is aan de kritische dekkingsgraad van 87,5%. Het verwachte pensioenresultaat komt dan ongeveer op 90% uit. Ook wordt met deze ondergrens naar de deelnemers tot uiting gebracht dat het fonds, uitgaande van de huidige omstandigheden, niet verwacht dat volledige toekenning van toeslagen mogelijk is.
- Maximale afwijking van het verwacht pensioenresultaat in het slechtweerscenario: 35%. Het beleggingsbeleid van het fonds brengt risico's met zich mee. Het fonds acht deze risico's aanvaardbaar en passend. Voor de korte termijn komt dit tot uitdrukking in de vereiste dekkingsgraad (VEV). Door middel van de maximale afwijking van het pensioenresultaat komt dit ook tot uitdrukking voor de lange termijn.
- Ondergrens verwacht pensioenresultaat vanuit de evenwichtssituatie (dekkingsgraad is gelijk aan het vereist eigen vermogen) is 95%. In de evenwichtssituatie is geen sprake meer van een tekort maar van een toereikende solvabiliteit. Het fonds wenst met het vastgestelde percentage tot uitdrukking te brengen dat het pensioenresultaat onzeker is.

Deze ondergrenzen en maximale afwijking zijn in 2015 ook getoetst in de aanvangshaalbaarheidstoets. De uitkomsten van die toets waren:

- Verwacht pensioenresultaat: 98% van een volledig op basis van prijsontwikkeling geïndexeerd pensioen.
- Verwacht pensioenresultaat slechtweerscenario 73% (afwijking 26%) van een volledig op basis van prijsontwikkeling geïndexeerd pensioen.
- Verwacht pensioenresultaat evenwichtssituatie: 102% van een volledig op basis van prijsontwikkeling geïndexeerd pensioen.

Deze uitkomsten vormden geen aanleiding om de gekozen ondergrenzen in 2018 opnieuw te bezien.

In 2019 heeft een haalbaarheidstoets plaatsgevonden naar de situatie per 31 december 2018. De uitkomst van de daarin opgenomen toetsing aan de ondergrenzen was dat:

- het verwacht pensioenresultaat van 100,0% ligt boven de vastgestelde ondergrens van 90%;
- de maximale afwijking in het slecht weer scenario van 21,6% ligt onder de vastgestelde grens van 35%.

Deze uitkomsten vormden geen aanleiding om in overleg te treden sociale partners en de fondsorganen over aanpassing van de risicohouding.

De uitkomst van de haalbaarheidstoets is, dat het vermogen van het fonds voldoende is om, in geval van staking van de premiebetaling, aan de tot de balansdatum opgebouwde pensioenverplichtingen te kunnen voldoen.

Zowel het Verantwoordingsorgaan als sociale partners zijn betrokken bij het vaststellen van de ondergrenzen en de uitkomsten van de aanvangshaalbaarheidstoets. Beide hebben aangegeven zich te kunnen verenigen met de vastgestelde ondergrenzen. Ook hebben zij aangegeven dat de uitkomsten van de aanvangshaalbaarheidstoets en de haalbaarheidstoets hen geen aanleiding geven om de eerder vastgestelde risicohouding te herzien.

De RvT is geïnformeerd over en betrokken bij het proces waarmee het fonds de risicohouding heeft vastgesteld en vastgelegd.

Risicobereidheid

Daarnaast is de risicobereidheid van BPF Waterbouw uitgewerkt in kwalitatieve uitgangspunten met betrekking tot de risico-acceptatie ('statements') voor de hoofd risico-categorieën (Financieel, Strategisch & Omgeving, Operationeel en Integriteit & Compliance).

Financieel

BPF Waterbouw streeft op korte termijn naar het inperken van het risico van korten, naar het behalen van een optimaal reëel lange-termijn rendement, een stabiele premie en een optimaal pensioenresultaat. Hierbij is evenwichtige belangenafweging geborgd in de besluitvorming.

Financiële risico's worden geaccepteerd tenzij de impact op:

- het verwachte pensioenresultaat (lange termijn, 15 jaar) of op de zekerheid van de nominale en reële uitkering zodanig is dat de verwachtingen van deelnemers en pensioengerechtigden niet worden waargemaakt en/of dat afspraken met sociale partners niet worden behaald.
- de premie zodanig is dat de afspraken met sociale partners niet worden behaald.

Strategisch & Omgeving

BPF Waterbouw streeft naar een hoge mate van tevredenheid onder deelnemers, pensioengerechtigden, werkgevers en sociale partners met betrekking tot de kwaliteit van de te leveren producten en diensten, over de distributiekanaal die worden ingezet om deelnemers, werkgevers en sociale partners te bereiken en over het imago/reputatie. Risico's die leiden tot een lage tevredenheid onder deelnemers, pensioengerechtigden, werkgevers of sociale partners over de te leveren producten of diensten of het imago van BPF Waterbouw kunnen schaden, worden niet geaccepteerd.

Om de strategie van BPF Waterbouw te realiseren is de uitvoering van wezenlijk belang. Daarnaast worden strategische en omgevingsrisico's niet geaccepteerd indien hierdoor niet wordt voldaan aan wet- en regelgeving.

Operationeel

BPF Waterbouw richt zich op betrouwbare uitvoering van de pensioenregeling en streeft ernaar risico's die hiermee samenhangen zoveel mogelijk te beperken. BPF Waterbouw accepteert daarom zeer beperkt operationele risico's die impact hebben op de kwaliteit van de uitvoering (pensioenbeheer en vermogensbeheer), kwaliteit van de interne beheersing of kosten van de uitvoering als gevolg waarvan verwachtingen van deelnemers, pensioengerechtigden, werkgevers en sociale partners niet waargemaakt kunnen worden of waardoor niet aan wet- en regelgeving wordt voldaan.

Daarnaast worden operationele risico's niet geaccepteerd indien hierdoor niet wordt voldaan aan de wet- en regelgeving dan wel wanneer het oordeel van de toezichthouder negatief wordt beïnvloed.

Integriteit en Compliance

BPF Waterbouw accepteert geen integriteits- en compliance risico's die een negatieve invloed hebben op het kunnen voldoen aan de wet- en regelgeving.

BPF Waterbouw hanteert als criteria voor het uitwerken van grenzen aan risicotolerantie:

Hoogrisico	Neutraal	Laagrisico
• Materiële bedreiging voor strategie • Situatie gericht op belang groep belanghebbenden die ongewenst is • Situatie vraagt om onmiddellijke actie	• Ondersteunend aan strategie • Situatie gericht op belang stakeholder die conform wens fonds is. • Geplande acties nodig om dit zo te houden.	• Maximale waardecreatie • Omschrijving van beter dan verwachte situatie. • Geen actie benodigd

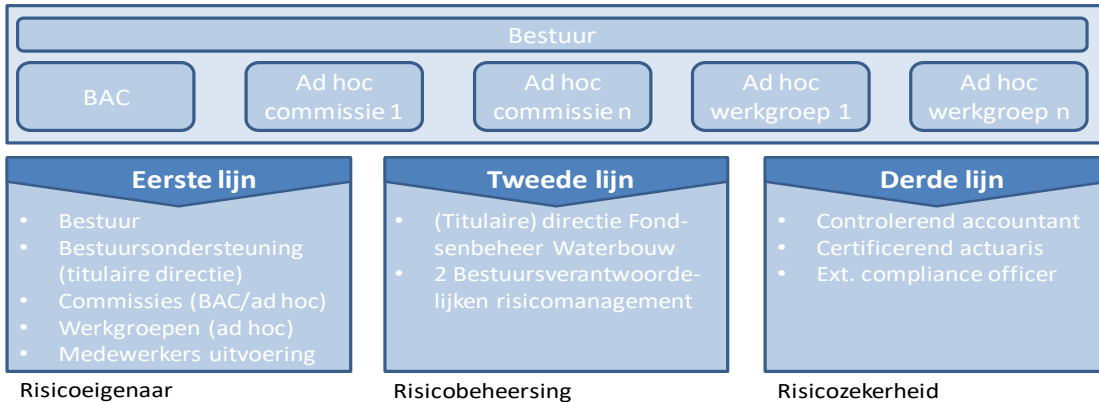
Hierna worden voor alle belanghebbenden gezamenlijk de meetbare tolerantiegrenzen geformuleerd die een gewenste situatie en bijbehorende risicotolerantiegrenzen uitdrukken.

Risicocategorieën	-/-	Basis	+/+
Verwacht pensioenresultaat (lange termijn, 15 jaar)	64% (actief) 63% (inactief) ALM 2017, p14	103% actief 101% (inactief) ALM 2017, p14	128% (actief) 102% (inactief) ALM 2017, p14
Verwacht pensioenresultaat (middel-lange termijn, 5 jaar)	88% ALM 2017, p14	99% ALM 2017, p14	110% (actief) 101% (inactief) ALM 2017, p14
Zekerheid uitkering (middellange termijn, tot 5 jaar)	2,6% kans op korting 0,5% gem. korting ALM 2017, p14	Uitkering houdt de waarde van het nominaal bedrag	Niet van toepassing, want het gaat om het negatieve scenario
Zekerheid uitkering (lange termijn, tot 15 jaar)	2,6% kans op korting 0,6% gem. korting ALM 2017, p14	Uitkering houdt de waarde van het nominaal bedrag	Niet van toepassing, want het gaat om het negatieve scenario
Premiehoogte en aanpassing	Ondergrens: wettelijk gedempte kostendeckende premie met 5-jaars rentemiddeling als dempings-mechanisme	Grens: Niet van toepassing, want sociale partners hebben geen visie of grenzen over premiestelling vastgesteld	Bovengrens: niet expliciet vastgesteld. Premiehoogte wordt jaarlijks afgestemd tussen bestuur en sociale partners. Bij het bereiken van de bovengrens kunnen sociale partners de pensioenregeling aanpassen
Draagvlak stakeholders	Ontbreken van representativiteit (<60% van totaal aantal medewerkers sector moet werkzaam zijn bij werkgevers die verplichtstelling ondersteunen)	Representativiteit voor verplichtstelling Behoud van vrijwillige aansluitingen	Uitbreiding verplichtstelling Uitbreiding van vrijwillige aansluitingen
Voorbereid op wijzigingen pensioenstelsel	Niet binnen 2 jaar regeling en administratie op pensioenstelsel kunnen aanpassen	Binnen 2 jaar regeling en administratie op pensioenstelsel kunnen aanpassen	Nu in staat om regeling en administratie op pensioenstelsel aan te passen
Kostenefficiënt voor optimaal financieel resultaat	Bovengrens uitvoeringskosten is het vierde kwartiel (hoogste peers)	Uitvoeringskosten onder mediaan voor 5 tot 10 peers	Ondergrens uitvoeringskosten is het eerste kwartiel (laagste peers)
Digitalisering benutten om belanghebbenden meer te bieden	Voldoen aan wettelijke communicatieregels	Voldoen aan wettelijke communicatieregels + Basisplanner	Basis + Digitaal dossier met handelingsperspectief
Borgen toekomstbestendigheid pensioenuitvoering	Toekomstperspectief uitvoeringsorganisatie minimaal 2 jaren	Toekomstperspectief uitvoeringsorganisatie 5 tot 10 jaren	Toekomstperspectief uitvoeringsorganisatie langer dan 10 jaren

Organisatie van het risicomanagement

De opzet van het Integraal Risico Management is gebaseerd op het '3 lines of defence' model. Doel is een wijze van samenwerken en denken die bijdraagt aan versterken van de risicocultuur van het fonds en nemen van verantwoordelijkheid voor risico's.

Hierna volgt een overzicht voor de opzet van 'three lines of defence' bij BPF Waterbouw:

De rol- en taakverdeling voor de eerste lijn en tweede lijn is in 2017 expliciet gemaakt en vastgesteld. In 2018 is, rekening houdend met het van kracht worden van de Europese pensioenfondsenrichtlijn IORP II in januari 2019, de inrichting van de derde lijn -als onderdeel van de drie in te richten sleutelfuncties- ontwikkeld. Verdere invulling gebeurt in 2019.

Jaarlijks risicomanagement proces

Strategie

Risico's kunnen worden onderverdeeld in financiële risico's en niet-financiële risico's.

Om de fondsdoelstellingen te realiseren dienen financiële risico's te worden genomen die met de juiste maatregelen beheerst kunnen worden. Voor de beoordeling van de financiële risico's worden afwegingen tussen rendement en risico gemaakt. Het bestuur streeft bij de opzet van de Strategische Asset Allocatie naar het realiseren van een zo hoog mogelijk rendement op langere termijn, rekening houdend met een bij het fonds passend acceptabel risico. Daarbij is zowel aandacht voor beleggingen die passen bij de verplichtingenstructuur als voor beleggingen die op lange termijn de toeslagambitie helpen realiseren. Het bestuur heeft zijn beleggingsbeleid verwoord in de Actuariële Bedrijfstechnische Nota (ABTN) en het beleggingsplan.

Het bestuur is zich bewust dat fluctuaties in de rente en de koersen van de zakelijke waarden de belangrijkste financiële risico's zijn die het realiseren van de doelstellingen direct in gevaar kunnen brengen. Deze risico's zijn geïdentificeerd en geanalyseerd en daarbij zijn passende beheersmaatregelen genomen.

Aanpak

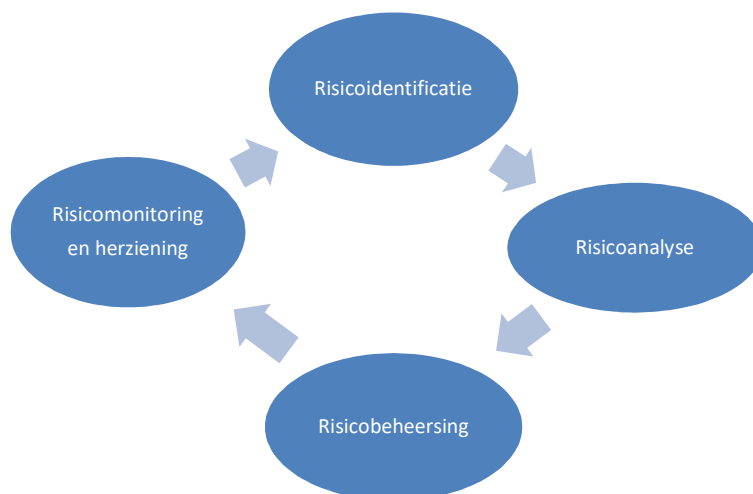
Voor de beoordeling van niet-financiële risico's zijn de afwegingen primair kwalitatief van aard, echter ook wordt kwantitatief een afweging gemaakt tussen effectiviteit en kosten bij het hanteren van beheersmaatregelen.

Begin 2018 heeft het bestuur de kwantitatieve afwegingen verder uitgewerkt in het Integraal Risicomanagement Beleidsplan.

In deze paragraaf is een beschrijving opgenomen van het Integraal Risico Management (IRM) en op welke wijze de financiële- en niet financiële risico's worden beheerst. IRM is beschreven in de ABTN. Aanvullend daarop wordt jaarlijks – als bijlage bij de ABTN – het jaarplan IRM worden opgenomen met daarin specifieke aandachts- en speerpunten voor het betreffende jaar.

Door periodieke rapportages krijgt het bestuur een actueel beeld van de risico's die het fonds loopt. Het bestuur doorloopt jaarlijks systematisch een cyclisch proces van risicobeheersing met de volgende vier stappen: inventarisatie, analyse, toetsing van de effectiviteit van de beheersing en monitoring en herziening.

Begin 2018 is door het bestuur het Integraal Risicomanagement Beleidsplan vastgesteld waarin de hele benadering en het proces van het integraal risicomanagement is vastgelegd en uitgewerkt.

Risicoidentificatie

Bij een organisatieschets wordt vastgesteld welke factoren per risico een rol spelen. Dit zijn factoren als landen, werknemers en derde partijen. Aan de hand van verschillende scenario's wordt vastgesteld welke risico's zich kunnen voordoen en op welke wijze deze zich kunnen voordoen.

Risicoanalyse

In eerste instantie wordt voor een risico de kans en de impact bepaald zonder dat sprake is van enige beheersing. Dit leidt tot vaststelling van het bruto risico.

Vervolgens wordt vastgesteld of het bruto risico binnen de vooraf geformuleerde risk appetite valt. Hiervoor is van belang dat door het bestuur is vastgesteld welke risico's zij aanvaardbaar acht voor het bereiken van de doelstelling en de vastgestelde risicobereidheid.

Het fonds hanteert een risicomatrix met daarin de beoordeling van het bruto risico. De risico's met een hoge kans en impact krijgen prioriteit binnen het IRM.

Voor de financiële risico's vindt een periodieke monitoring (per maand of kwartaal) plaats aan de hand van maatstaven en vastgestelde grenzen. Voor deze risico's worden periodiek (gevoeligheids)analyses uitgevoerd. Voorbeelden hiervan zijn de ALM-studie, rentemonitor en stresstesten.

BPF Waterbouw kiest bewust welke risico's gelopen mogen worden. Het fonds heeft niet alle risico's volledig afgedekt. Er wordt uitsluitend belegd in voor het bestuur begrijpelijke transparante beleggingscategorieën en -instrumenten. Investerings in vermogenscategorieën hebben duidelijke doelstellingen. Voor het vinden van de juiste balans tussen risico en rendement wordt voor zover mogelijk rekening gehouden met de risicobereidheid van deelnemers en pensioengerechtigden, gekwantificeerd met maatstaven zoals die hiervoor zijn toegelicht.

Financiële risico's worden alleen geaccepteerd indien deze naar verwachting op lange termijn worden beloond met een risicopremie. Een voorwaarde is dat risico's worden beheerst tot het vastgestelde niveau.

Risicobeheersing

Ieder risico kent zijn eigen beheersingsmaatregelen die per vastgesteld risico worden benoemd en vastgelegd. Daarbij wordt ook de effectiviteit van de beheersingsmaatregelen beoordeeld.

Risicomonitoring en herziening

Ieder kwartaal vindt door een externe partij een beoordeling plaats of het vastgestelde netto-risico nog steeds past binnen de risk-appetite en of de genomen beheersingsmaatregelen nog voldoen. Indien dit laatste niet het geval is, dan wordt vastgesteld welke maatregelen genomen dienen te worden om het risico beter te beheersen.

Tussentijds zullen naar aanleiding van eventuele onvoorziene incidenten de beheersingsmaatregelen indien nodig worden aangepast.

Zodra significante veranderingen in impact, waarschijnlijkheid of beheersing van de risico's waargenomen worden, zal het beleid bijgesteld moeten worden. Door het beleid tijdig bij te stellen, blijven de beheersmaatregelen passen bij de aard van de risico's en kan indien nodig de prioriteitstelling of zwaarte van een beheersmaatregel aangepast worden.

Raamwerk voor het beoordelen van risico's

Voor het identificeren van risico's wordt gebruik gemaakt van de Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode (FIRM). Hierbij wordt voor de indeling van risico's de volgende risicocategorieën gehanteerd.

Risicocategorieën	
Financiële risico's Matching-/renterisico Marktrisico Kredietrisico Verzekeringstechnisch risico	Niet-financiële risico's Omgevingsrisico Operationeel risico Uitbestedingsrisico IT-risico Integriteitsrisico Juridisch risico

De bovenstaande risico's staan periodiek op de agenda van de bestuursvergadering. Voor BPF Waterbouw is IRM een groeiproses waarbij de doelstelling is om het risicomanagement voor de tien FIRM categorieën te brengen op een passend volwassenheidsniveau.

Risico's van het fonds en uitwerking belangrijkste risico's

Hierna is een kwalitatieve beschrijving van de risico's opgenomen. Een kwantitatieve onderbouwing – van vooral de financiële risico's – is in de risicoparagraaf van de jaarrekening opgenomen. De navolgende risico's geven een goed beeld op hoofdlijnen van de risico's die het fonds loopt en hoe het bestuur daarmee omgaat.

Financiële risico's

Voor de indeling van de financiële risico's in dit bestuursverslag wordt aangesloten bij de categorieën zoals deze in FIRM worden gehanteerd. De belangrijkste financiële risico's betreffen:

- het matching- en renterisico,
- het marktrisico
- het kredietrisico, en
- het verzekeringstechnisch risico.

Het beleggingsrisico en het prijsrisico zijn in FIRM geen hoofdcategorie, maar zijn wel belangrijke risico's die in deze risicoparagraaf worden benoemd.

Matching - en rente risico

Het matching- en renterisico ontstaat als activa en passiva dan wel inkomsten en uitgaven in termen van rentevoet, rente typische looptijden, basisvaluta, liquiditeits typische looptijden en gevoeligheid in het prijspeil niet goed zijn gematcht.

De hoofdcategorie matching- en renterisico wordt onderverdeeld in het renterisico en het valutarisico. De belangrijkste risico's waar BPF Waterbouw mee te maken heeft zijn het rente-, valuta en liquiditeitsrisico.

* Renterisico

Algemeen

Het pensioenfonds loopt bewust renterisico doordat de waarde van de verplichtingen van het pensioenfonds anders op renteveranderingen reageert dan de waarde van de beleggingen. Het bestuur heeft een dynamisch renteafdeckingsbeleid vastgesteld, waarin de mate van renteafdekking afhankelijk is van de rentestand:

De uitgangspunten voor de bepaling van deze dynamische renteafdeckingsstrategie zijn:

- 20-jarige swaprente
- Afdekking op basis van de UFR-rente
- Bandbreedte voor aanpassing renteafdekking: zie tabel hieronder
- Per kwartaal aanpassen van de rentehedge
- Niet automatisch aanpassen van de rentehedge als deze zich bevindt binnen een bandbreedte van 5 procentpunten.
- Realisatie van de aanpassing van de rente-afdekking >50% middels een swapoverlay mogelijk (indien het niet meer mogelijk is via de vasttrendende waarden portefeuille)

UFR-rente	Afdekking	UFR-rente	Afdekking
< 1,0%	12,5 %	3,0% - 3,5%	62,5 %
1,0% - 2,0%	25,0 %	3,5% - 4,0%	75,0 %
2,0% - 2,5%	37,5 %	> 4,0%	87,5 %
2,5% - 3,0%	50,0 %	Huidige afdekking	23,0 %

Monitoring renterisico

Per kwartaal wordt door een externe partij gerapporteerd over de ex-ante en ex-post renteafdekking en de wijze waarop uitvoering is gegeven aan het renteafdeckingsbeleid.

Beheersing renterisico

Door (uitvoering van) het vastgestelde beleid en de monitoring daarvan is sprake van een voldoende beheersing van het renterisico.

* Valutarisico

Algemeen

Het pensioenfonds loopt valutarisico doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro luiden terwijl de beleggingen gespreid zijn over meerdere valuta. Naar verwachting wordt op lange termijn geen extra rendement behaald door valutarisico van ontwikkelde landen te nemen. Daarom wordt het valutarisico deels afgedekt. Voor opkomende landen is de keuze gemaakt om valutarisico niet af te dekken.

Afdekking van het valutarisico vond tot februari 2018 plaats door middel van het aangaan van zgn. valutatermijnderivaten (forwards en spots).

Vanaf februari 2018 is het fonds grotendeels belegd in een aandelenfonds waarin het valutarisico wordt afgedekt.

Beheersing valutarisico

Door (uitvoering van) het vastgestelde beleid en de monitoring daarvan is sprake van een voldoende beheersing van het valutarisico.

* Liquiditeitsrisico

Algemeen

Het liquiditeitsrisico gerelateerd aan maandelijkse onttrekkingen voor pensioenbetalingen is voor het fonds beperkt. De bedragen zijn in omvang goed te managen en benodigde bedragen zijn tijdig bekend, aangezien de door het pensioenfonds aangehouden beleggingen in het algemeen op zeer korte termijn liquide zijn te maken.

Beheersing liquiditeitsrisico

Bij het toepassen van interest rate swaps worden limieten gesteld voor de mate waarin leverage door middel van derivaten in de portefeuille is toegestaan. Momenteel heeft het pensioenfonds geen interest rate swaps.

Marktrisico

Algemeen

Het fonds neemt bewust marktrisico omdat hier, naar verwachting, een risicopremie tegenover staat. Het bestuur herijkt periodiek met behulp van een (verkorte) ALM studie het strategisch beleggingsbeleid. Hierin wordt bepaald in welke mate het bestuur bereid is marktrisico te nemen in de beleggingsportefeuille.

Monitoring marktrisico

De verhouding van het actueel gelopen marktrisico in verhouding tot het gewenste risico (risico-budget) wordt periodiek gerapporteerd.

Beheersing marktrisico

Nadat een bewuste keuze is gemaakt voor de hoeveelheid marktrisico die wordt gelopen, wordt vastgehouden aan dit beleid tot de volgende herijking. Hierdoor wordt onduidelijke besluitvorming rondom het nemen van marktrisico voorkomen.

Door (uitvoering van) het vastgestelde beleid en de monitoring daarvan is sprake van een voldoende beheersing van het renterisico.

Kredietrisico

Algemeen

Het fonds neemt bewust kredietrisico door het kopen van obligaties omdat hier, naar verwachting, een risicopremie tegenover staat. Periodiek wordt bij de evaluatie beleggingsportefeuille herijkt in welke mate het bestuur bereid is kredietrisico te nemen.

Monitoring kredietrisico

Periodiek wordt gerapporteerd over de mate van blootstelling van de portefeuille aan kredietrisico.

Bij de gedeeltelijke afdekking van het valutarisico ontstaat kredietrisico. De mate waarin wordt periodiek vastgesteld en gerapporteerd.

Beheersing kredietrisico

Er zijn limieten gesteld op kredietratings en/of landen in de vastrentende waarde portefeuille.

Door (uitvoering van) het vastgestelde beleid en de monitoring daarvan is sprake van een voldoende beheersing van het kredietrisico.

Verzekeringstechnisch risico

Algemeen

Dit is het risico dat uitkeringen niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste demografische aannames en -grondslagen. Dit risico is beperkt door het hanteren van de meest recente grondslagen en het hanteren van prudente uitgangspunten bij het vaststellen van de premie en het doen van aannames.

Beheersing verzekeringstechnisch risico

Jaarlijks wordt door de actuaire in het actuair rapport bezien of en in hoeverre er aanleiding bestaat om de gehanteerde aannames en uitgangspunten te herzien. Het bestuur kan door middel van een herverzekering bepaalde risico's verder beheersen indien dit nodig is.

Niet-financiële risico's

Omgevingsrisico

Algemeen

Het omgevingsrisico betreft mogelijke ontwikkelingen in de bedrijfstak waarvoor BPF Waterbouw werkzaam is, ontwikkelingen in politiek en in wet- en regelgeving.

Beheersing omgevingsrisico

Het bestuur houdt ontwikkelingen in de sector scherp in het oog en er vindt met enige regelmaat overleg plaats tussen bestuur en sociale partners. Mogelijke ontwikkelingen in de sector en de gevolgen daarvan voor het fonds worden zoveel mogelijk in de vorm van scenario's doorgesproken.

Het fonds participeert actief in de Pensioenfederatie en volgt op die manier ontwikkelingen in politiek en wet- en regelgeving op de voet.

Operationeel risico

Algemeen

De continuïteit van de werkzaamheden van het fonds moeten zoveel mogelijk gewaarborgd zijn. BPF Waterbouw heeft dit ingevuld door middel van een eigen uitvoeringsorganisatie die zowel de volledige uitvoering van het fonds als de bestuursondersteuning verzorgt. De uitvoeringsorganisatie kent een volledig op een goede en continue uitvoering gerichte personeelssamenstelling en inrichting van de bedrijfsvoering.

Beheersing operationeel risico

Periodiek wordt in de kwaliteitsrapportage gerapporteerd over de uitvoering van de werkzaamheden en eventuele klachten daarover van deelnemers en aangesloten werkgevers.

Uitbestedingsrisico

Algemeen

Uitbesteding kan de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de werkzaamheden schaden. Het risico betreft een situatie dat een uitvoerder/ manager niet handelt volgens de belangen van het pensioenfonds of dat de richtlijnen waarbinnen een manager mag opereren niet afdoende zijn gedefinieerd c.q. niet worden nageleefd.

Beheersing uitbestedingsrisico

In het Uitbestedingsbeleid vermogensbeheer en het algemene Uitbestedingsbeleid zijn de maatregelen benoemd om het risico dat gepaard gaat met uitbesteden te beheersen.

IT-risico

Algemeen

Het ICT-risico betreft het risico dat bedrijfsprocessen worden verstoord door het falen van ICT voorzieningen en het risico dat de informatievoorziening onvoldoende is beveiligd.

Beheersing IT-risico

BPF Waterbouw beschikt over een Beveiligingsplan waarin beide aspecten aan bod komen. Ook is voorzien in business continuity plan indien zich calamiteiten voordoen.

Integriteitsrisico

Algemeen

Twijfel over de integriteit kan de reputatie van het fonds schaden. Voorbeelden van integriteitsrisico zijn het benadelen van derden, handelen met voorwetenschap en witwassen.

Beheersing integriteitsrisico

- (Bewaking van) naleving van het integriteitbeleid van het fonds, waar de medewerkers van de uitvoeringsorganisatie onder vallen.
- (Bewaking van) naleving van de gedragscode van het pensioenfonds door het bestuur, medewerkers, leden van de Beleggingsadviescommissie en adviseurs vermogensbeheer.
- Gedragscode van aangestelde vermogensbeheerders dient te voldoen aan de eisen van het fonds.
- Regelmatige toets van het deelnemersbestand in het kader van de naleving van sanctiewetgeving conform handleiding sanctiewetgeving DNB.

Juridisch risico

Algemeen

Het juridisch risico is het risico dat reglementen, statuten of een door het fonds gevoerd beleid niet in overeenstemming zijn met geldende wet- en regelgeving. De uitvoeringsorganisatie van het fonds beschikt over voldoende juridische kennis om dit risico te ondervangen of om vast te stellen dat specifieke juridische expertise moet worden ingekocht.

Beheersing juridisch risico

Door eigen invulling, het actieve lidmaatschap van de Pensioenfederatie en door het eventueel inhuren van specifieke expertise wordt dit risico voldoende beheerst.

Herstelplan

De beleidsdekkingsgraad bedroeg ultimo 2018 118,2%. Getoetst aan de beleidsdekkingsgraad, was het op basis van het FTK gedefinieerde Minimaal Vereist Vermogen voor nominale pensioenaanspraken hiermee per 31 december 2018 aanwezig. Het Vereist Vermogen was per 31 december 2018 niet aanwezig. Hierdoor is er sprake van een reservetekort.

In 2015 heeft het pensioenfonds een herstelplan ingediend, op basis van de eisen van het nieuwe FTK. Op grond van het per 1 januari 2019 geactualiseerde herstelplan, herstelt het pensioenfonds (nog steeds) binnen een periode van 10 jaar, zonder dat aanvullende maatregelen (bijvoorbeeld kortingen) noodzakelijk zijn.

Het geactualiseerde herstelplan 2019 is in juni 2019 door DNB goedgekeurd.

Pensioenreglement

In 2015 was door BPF Waterbouw een aanwijzing gevraagd en verkregen van de Staatssecretaris van Financiën dat de pensioenregeling van BPF Waterbouw kwalificeert als een pensioenregeling. Aanleiding voor deze aanvraag was dat de pensioenregeling van BPF Waterbouw geen franchise kent en een (relatief) laag opbouwpercentage (0,94%) hanteert. De regeling hanteert daarom een hoger maximum pensioengevend loon. Voor 2018 bedraagt dit maximum € 182.500 (2017: € 179.900).

Na het verkrijgen van deze aanwijzing is goedkeuring gevraagd en verkregen bij de Belastingdienst op het Pensioenreglement.

In 2018 heeft de Belastingdienst een goedkeurende beschikking afgegeven op de pensioenreglementen 2017 en 2018. In februari 2019 heeft de Belastingdienst een goedkeurende beschikking afgegeven op het pensioenreglement 2019 waarin ook de nieuwe spaarpensioenregeling is opgenomen.

Premie 2019

Per 1 januari 2019 is de premie voor de basisregeling vastgesteld op 16,8%. De premie voor de nieuwe spaarpensioenregeling is maximaal 3,0%.

Klachten

Het fonds heeft in 2018 geen klachten ontvangen.

Statuten

De statuten van het fonds zijn op 22 december 2018 gewijzigd. Bij deze wijziging is met name de directe verwijzing naar de uitvoering van de administratie door Fondsenbeheer Waterbouw B.V. uit de statuten verwijderd.

Actuariële en bedrijfstechnische nota

In september 2018 heeft een update plaatsgevonden van de ABTN (zie actuele versie op de website). Daarbij zijn verbeteringen aangebracht in de beschrijving van het beleid in overeenstemming met de besluiten van het bestuur en de beschrijving van dat beleid in de bijlagen bij de ABTN. Ook zijn voor een aantal beleidsaspecten, bijv. het beleggingsplan, nieuwe versies vastgesteld die in de bijlagen van de ABTN zijn opgenomen.

Beloningsbeleid bestuursleden

Het bestuur heeft in 2016 na afstemming met de Raad van Toezicht en het Verantwoordingsorgaan het beloningsbeleid voor bestuursleden vastgesteld.

Bij de vaststelling van het beloningsbeleid heeft het bestuur rekening gehouden met de indicatie voor een vergoeding voor bestuursleden (op jaarbasis, full time) opgenomen in het document uit 2011 Aanbevelingen deskundig en competent pensioenfonds van de Pensioenfederatie. Voor wat betreft de inschatting van de ureninzet is aangesloten bij de normatieve tijdsbesteding voor pensioenfondsbestuurders (VTE-norm) zoals in 2014 door DNB bepaald. Beide normen gecombineerd hebben geleid tot vaststelling van een jaarvergoeding voor de voorzitter van het bestuur van € 37.500 en voor de overige bestuursleden van € 25.000 (beide bedragen zijn excl. BTW).

In 2018 is in het beloningsbeleid een aanpassing doorgevoerd om bij een extra inspanning en ureninzet van bestuursleden die boven het normale uitstijgt, een extra beloning daarvoor toe te kennen. Het verantwoordingsorgaan heeft een positief advies bij het aangepast beloningsbeleid uitgebracht en de raad van toezicht heeft het aangepast beloningsbeleid goedgekeurd. Naar aanleiding van de inzet in 2018 in het kader van onder andere de voorbereiding en implementatie van de uitbestedingen is eind 2018 van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.

Toepassing Code Pensioenfondsen

Per 3 oktober 2018 is de Code Pensioenfondsen vernieuwd. Daarbij is de indeling van de Code Pensioenfondsen gewijzigd en is er gerubriceerd naar acht thema's:

- Vertrouwen waarmaken;
- Verantwoordelijkheid nemen;
- Integer handelen;
- Kwaliteit nastreven;
- Zorgvuldig benoemen;
- Gepast belonen;
- Toezicht houden en inspraak waarborgen;
- Transparantie bevorderen.

De toetsing op toepassing van de Code Pensioenfondsen heeft plaatsgevonden naar de nieuwe code. De volledige toets op de toepassing van de code kunt u vinden op de website van het fonds: www.sfwaterbouw.nl onder de downloads.

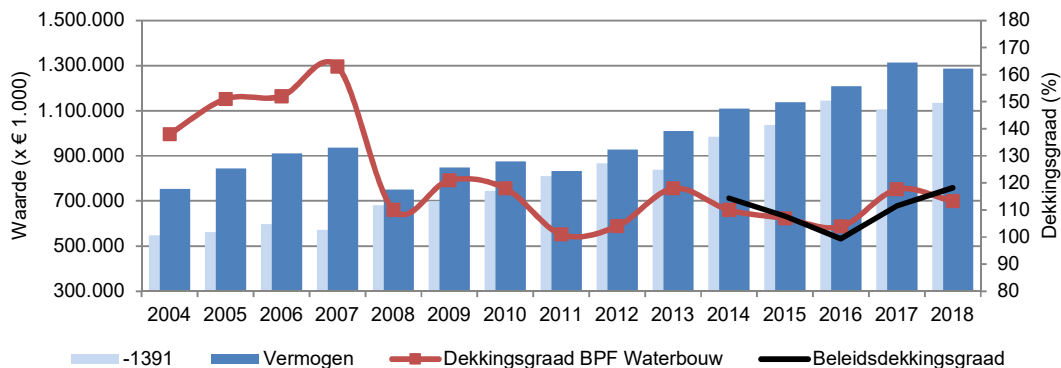
Uit de toets blijkt dat de volgende normen (nog) niet of (nog) niet volledig zijn toegepast in 2018.

Nr.	Principes uit de Code	Naleving per 31-12-2018	Nadere toelichting
9	Het bestuur zorgt voor een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.	Moet nog ontwikkeld worden.	Een noodprocedure staat voor 2019 geagendeerd om ontwikkeld te worden.
28	Het eigen functioneren is voor het bestuur en voor het intern toezicht een continu aandachtspunt. Het bestuur en het intern toezicht evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	Evaluatie over 2018 vindt nog plaats	In 2017 heeft het bestuur de evaluatie uitgevoerd onder leiding van een derde partij. De evaluatie over 2018 vindt in het tweede kwartaal van 2019 plaats. De raad van toezicht heeft een zelfevaluatie onder begeleiding van Montae gedaan.

Ontwikkelingen

Ontwikkeling van de dekkingsgraad

De dekkingsgraad laat over de afgelopen jaren het volgende beeld zien:

De ontwikkeling over de afgelopen 2 jaar is als volgt te specificeren:

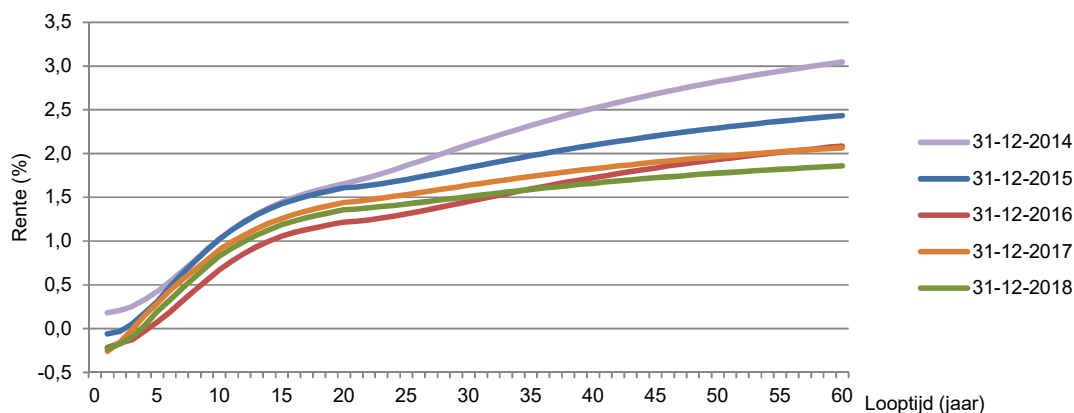
In procenten	2018	2017
Dekkingsgraad per 1 januari	117,6 %	103,9 %
Toevoeging van nieuwe aanspraken en premie inkomsten	-/- 0,2 %	-/- 0,1 %
Resultaat op interest (inclusief beleggingsresultaat)	-/- 1,9 %	9,6 %
Toeslagverlening	-/- 0,2 %	0,0 %
Uitkeringen	0,6 %	0,1 %
Aanpassing rekenrente	-/- 4,9 %	1,3 %
Rendementsbijschrijving Spaarpensioen	0,0 %	0,0 %
Sterfte	0,0 %	0,0 %
Aanpassing sterftetafels	3,1 %	3,0 %
Mutaties/diversen	-/- 0,8 %	-/- 0,2 %
Actuele dekkingsgraad per 31 december	<u>113,3 %</u>	<u>117,6 %</u>

Resultaat op interest (inclusief beleggingsresultaat)

Het resultaat op interest betreft het totaal van directe en indirecte beleggingsopbrengsten onder aftrek van de aan de voorziening pensioenverplichtingen toegevoegde interest. Doordat de beleggingsopbrengsten in 2018 lager waren dan de benodigde interest heeft deze post een negatief effect op de dekkingsgraad.

Aanpassing rekenrente

De rentetermijnstructuur (RTS) heeft een belangrijke invloed op de dekkingsgraad. Onderstaande figuur geeft de RTS weer per 31 december over de afgelopen 5 jaar.

Aangezien de rentecurve per 31 december 2018 lager dan die van 31 december 2017 ligt heeft de aanpassing van de rekenrente een negatief effect gehad op de dekkingsgraad.

Aanpassing grondslagen

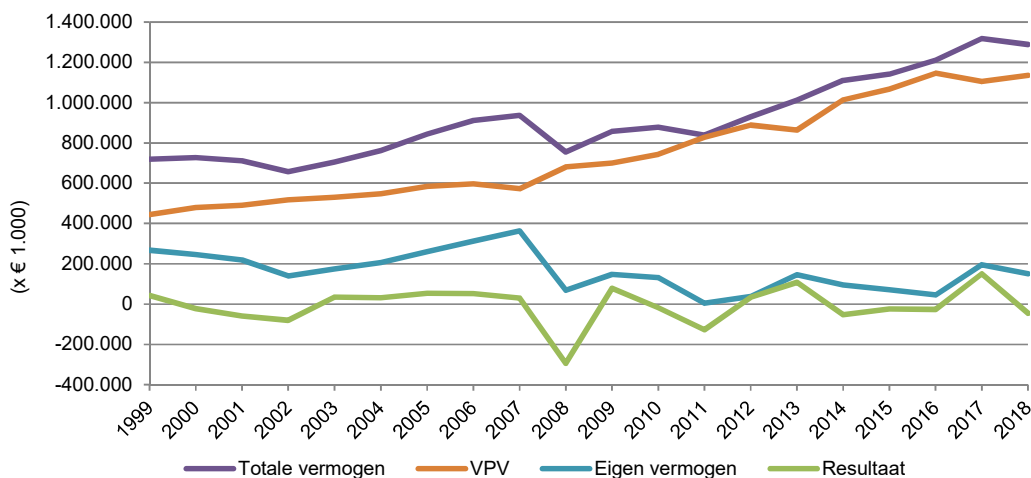
Reeds in het vorige boekjaar is het fonds overgegaan tot het toepassen van correctiefactoren op de Prognosetafel AG2016 om de landelijke verwachtingen voor sterfte te corrigeren voor de verwachte ervaringssterfte van het pensioenfonds. In het verloop van de technische voorziening voor ouderdoms- en partnerpensioen is deze overgang verwerkt eind 2017 als vaste afslag van 2,9%. De omrekening naar de nieuwe Prognosetafel AG2018 is in het verloop van de technische voorziening per 31 december 2018 verwerkt. Hierin zit de correctie besloten van het laten vervallen van de ervaringssterfte-afslag van 2,9% (een benadering) versus het toepassen van de ervaringssterfte correctiefactoren (exacte berekening). Daarnaast heeft het bestuur besloten per 1 januari 2019 de spaarpensioenregeling te wijzigen. Daarbij vervalt de rendementsgarantie. Daardoor is per 31 december 2018 de Voorziening rendementsbijschrijving spaarpensioen uit de technische voorziening vrijgevallen.

Mutaties/diversen

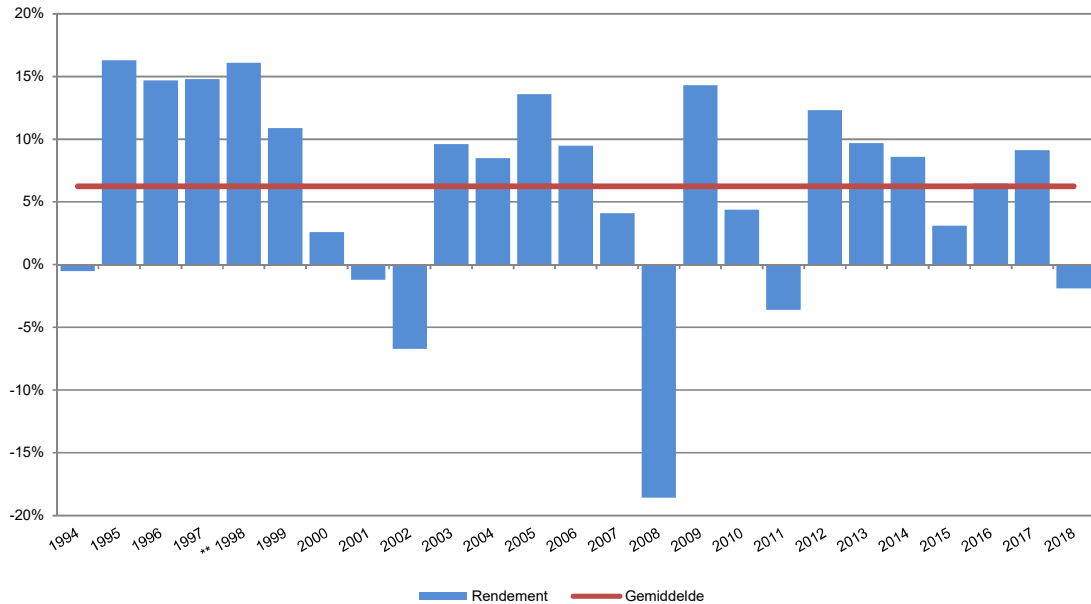
De vrijval van de Voorziening rendementsbijschrijving van de Spaarpensioenregeling heeft positief aan het resultaat bijgedragen.

Ontwikkeling van het vermogen

De ontwikkeling van het totale vermogen, eigen vermogen, voorziening pensioenverplichtingen en het resultaat is als volgt:

Rendement over de afgelopen 25 jaar

** Vanaf 1998 worden de beleggingen op marktwaarde gewaardeerd.

In bovenstaande grafiek wordt het jaarlijks rendement weergegeven. Hierin is duidelijk te zien dat een gespreide portefeuille op lange termijn een hoog en relatief stabiel rendement kan opleveren, ook als het jaarlijks rendement sterk fluctueert. Dit onderstreept de langetermijnvisie van het fonds.

Het rekenkundig gemiddeld jaarlijks rendement vanaf 1994 komt uit op 6,25% (gemiddeld tot en met vorig boekjaar: 6,69%).

Bestuur en organisatie

Bestuur

Het bestuur van het fonds bestaat uit 7 bestuursleden die als volgt worden aangewezen:

- Drie bestuursleden door de Vereniging van Waterbouwers;
- Eén bestuurslid door FNV Waterbouw
- Eén bestuurslid door CNV Vakmensen
- Eén bestuurslid door de direct gekozen vertegenwoordigers van de gepensioneerden in het verantwoordingsorgaan.
- Een onafhankelijk voorzitter die wordt aangewezen door de overige bestuursleden.

Gelet op de verhouding tussen gepensioneerden en actieve deelnemers bij het pensioenfonds is een gewogen stemverhouding ingevoerd bij het bestuur.

Ieder werkgeverslid heeft twee stemmen, het lid namens FNV Waterbouw heeft ook twee stemmen, het lid namens CNV Vakmensen heeft één stem en het lid namens de pensioengerechtigden heeft drie stemmen. De onafhankelijke voorzitter heeft als lid van het bestuur één stem. Besluitvorming vindt plaats met een meerderheid van stemmen van werkgeversbestuursleden en werknemersbestuursleden (inclusief het gepensioneerden-bestuurslid). De stem van de voorzitter is daarmee nimmer doorslaggevend.

De benoemende partijen zijn te allen tijde bevoegd de aanwijzing van een bestuurslid te herroepen. In geval van een vacature wordt binnen twee maanden na het ontstaan van de vacature daarin voorzien door de partij die het betrokken bestuurslid heeft aangewezen. De betrokken partij kan een persoon niet als bestuurslid aanwijzen indien de toezichthouder bekend maakt niet met de benoeming van die persoon tot bestuurslid te kunnen instemmen.

Het bestuur van het fonds vergaderde in 2018 23 keer. Het bestuur bestond in 2018 uit de volgende leden:

Naam	Afvaardiging	Namens	Leeftijd*	Geslacht
C.E. Roozmond (voorzitter)	-	Onafhankelijk	63	V
N. van den Berg	Ver. van Waterbouwers	Werkgevers	59	V
M van Beusekom	Ver. van Waterbouwers	Werkgevers	45	V
J. Hilbrands	Ver. van Waterbouwers	Werkgevers	50	M
A. van den Brink	CNV Vakmensen	Werknemers	64	M
T.J.M. van Haaster	FNV Waterbouw	Werknemers	67	M
H.J.P. Strang	Verantwoordingsorgaan BPF	Gepensioneerden	53	M
* leeftijd per 31-12-2018				

Door het bestuur is een rooster van aftreden opgesteld waarbij bestuursleden niet altijd de volledige statutaire zittingstermijn zullen volmaken.

Het fonds wordt in en buiten rechte vertegenwoordigd door twee bestuursleden gezamenlijk en / of, voor zover aan hen bevoegdheid is verleend, de directieleden van FBW als gemachtigden. Vanaf 1 maart 2019 geldt dat de heer C.A. Heijne de dagelijkse leiding van het fonds vormt en gezamenlijk met een bestuurslid of de bestuurs- en beleidsadviseur bevoegd is het fonds te vertegenwoordigen.

De dagelijkse leiding van het fonds werd tot 1 maart 2019 gevormd door de directie van FBW, te weten:

Naam:	Functie	Leeftijd*	Geslacht
B. Keddeman	Algemeen directeur	66	M
J. van Doorn	Directeur	52	M
* leeftijd per 31-12-2018			

Beleggingsadviescommissie

De directie van de FBW was tot 1 januari 2019 belast met de uitvoering van het door het bestuur van het BPF Waterbouw vastgestelde beleggingsbeleid en werd hierbij geadviseerd door Financiële Diensten Amsterdam (FDA).

Met ingang van 1 januari 2019 is de uitvoering (waaronder monitoring en rapportering) van het beleggingsbeleid van het fonds opgedragen aan BMO Asset Management Netherlands B.V.

De beleggingsadviescommissie is een door het bestuur ingestelde commissie die het bestuur adviseert ten aanzien van het beleggingsbeleid, in het bijzonder ten aanzien van het beleggingsplan.

De beleggingsadviescommissie bestond in 2018 uit 2 externe leden. Ieder bestuurslid ontvangt de vergaderstukken van de beleggingsadviescommissie en kan desgewenst alle vergaderingen van de beleggingsadviescommissie bijwonen. Per 1 januari 2019 bestaat de beleggingsadviescommissie nog uit één lid.

Een door het bestuur aangewezen bestuurslid treedt op als voorzitter bij de vergadering van de beleggingsadviescommissie.

De beleggingsadviescommissie vergaderde in het verslagjaar 3 keer en bestaat uit de volgende externe leden:

Naam:	Leeftijd*	Geslacht
Drs. J.L.M. de Jong	61	M
Drs. W. Weijand	60	M
* leeftijd per 31-12-2018		

Gedragscode

Voor het bestuur, de beleggingsadviescommissie, de beleggingsadviseur en het personeel in dienst van c.q. werkzaam voor FBW is een verplichte gedragscode opgesteld ter voorkoming van belangenconflicten en van misbruik en oneigenlijk gebruik van de bij het fonds aanwezige informatie. De gedragscode is op de website van het pensioenfonds gepubliceerd.

Externe compliance officer was in 2018 het Nederlands Compliance Instituut B.V. Per 1 januari 2019 is Trivu B.V. door het bestuur aangewezen als externe compliance officer.

Deskundigheid(sbevordering)

Het fonds beschikt met betrekking tot het bestuur over een geschiktheidsplan. Regelmatig vindt een zelfevaluatie van het functioneren van het bestuur plaats. In 2018 heeft de onafhankelijk voorzitter evaluatiegesprekken met individuele bestuursleden gevoerd. De uitkomsten daarvan zijn plenair besproken en vertaald naar bestuurlijke acties.

Communicatiebeleid

Het BPF stelt zich ten doel op een duidelijke en begrijpelijke wijze voorlichting te geven aan deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers over pensioenresultaten, de pensioenregeling(en), het fonds en relevante veranderingen. De communicatie van het BPF voldoet tenminste aan de eisen die door of krachtens de Pensioenwet daaraan worden gesteld.

Ter uitvoering van deze doelstelling hanteert het fonds een aantal communicatiemiddelen:

- website (www.sfwaterbouw.nl) met laatste nieuws over onder andere de pensioenregeling, dekkingsgraad;
- brochures;
- UPO;
- jaarverslag.

In 2016 heeft het bestuur met een positief advies van het verantwoordingsorgaan een nieuw communicatiebeleid vastgesteld. Daarbij is het communicatiebeleid gesplitst in een beleidsplan dat voor meer jaren geldt en jaarplannen. Over de invulling van dit beleidsplan en het jaarplan voor 2018 heeft afstemming plaatsgevonden met het verantwoordingsorgaan.

Toezichthouder

Gelet op artikel 96 van de Pensioenwet kan nog worden vermeld dat in 2018 door de toezichthouder geen dwangsommen of boetes zijn opgelegd, er geen aanwijzingen zijn gegeven of een restrictie is opgelegd. Evenmin was sprake van de benoeming van een bewindvoerder.

Bij de toezichthouder is tijdig een herstelplan ingediend naar aanleiding van de financiële positie van het fonds per 31 december 2018. Uit dit herstelplan blijkt dat het fonds binnen de gestelde termijn van 10 jaar zal kunnen herstellen naar het vereist eigen vermogen.

Onafhankelijke accountant en actuaris

Onafhankelijke accountant	drs. H.C. van der Rijst RA PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.
Adviserend actuaris	Ir. M.W. Heemskerk AAG, verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.
Certificerend actuaris	drs. C.D. Snoeks AAG, verbonden aan Ernst & Young Actuarissen B.V.

Pension Fund Governance

Verantwoordingsorgaan

In 2018 vond 2 keer een gezamenlijke vergadering van het bestuur en het verantwoordingsorgaan plaats en 2 keer een vergadering van de Raad van Toezicht met het verantwoordingsorgaan. Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan 6 keer zelfstandig vergaderd.

Door het verantwoordingsorgaan zijn in 2018 een oordeel en aanbevelingen uitgebracht over 2017. Voorts zijn door het verantwoordingsorgaan adviezen uitgebracht over het jaarverslag 2017, het beleggingsplan 2019 en de vaststelling van de premie 2019, alsmede ten aanzien van de wijziging van het beloningsbeleid.

Het bestuur heeft daarnaast het verantwoordingsorgaan uitgebreid geïnformeerd en betrokken over het besluit ten aanzien van de uitbestedingen en de voortgang dienaangaande.

Ook is het verantwoordingsorgaan in de gelegenheid gesteld opmerkingen te maken bij (voorgenomen) reglementswijzigingen en is tenslotte betrokken bij de vaststelling van het communicatiejaarplan 2018.

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit 14 leden. Namelijk twee werkgeversleden die worden aangewezen door de Vereniging van Waterbouwers en 12 leden (4 namens de actieve deelnemers en 8 namens de gepensioneerden) die door directe verkiezingen worden aangewezen door de actieve deelnemers respectievelijk de gepensioneerden zelf.

Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd.

Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van het intern toezicht, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, evenals beleidskeuzes voor de toekomst. Dit oordeel wordt samen met de reactie van het bestuur daarop, bekend gemaakt en in het jaarverslag opgenomen.

Het pensioenfonds stelt het verantwoordingsorgaan in de gelegenheid advies uit te brengen over de in artikel 115a Pensioenwet opgenomen adviesrechten.

Per 1 juli 2018 liep de zittingstermijn van 4 jaar van de leden van het verantwoordingsorgaan af. voor de vertegenwoordigers van de actieve deelnemers en de vertegenwoordigers van de gepensioneerde deelnemers zijn daarom verkiezingen georganiseerd in juni 2018. Voor de vertegenwoordigers van de werkgevers heeft dat een (hernieuwde) aanwijzing van die leden plaatsgevonden door de werkgeversorganisatie.

De samenstelling van het verantwoordingsorgaan in 2018 is als volgt :

Naam:	Afvaardiging	Namens	Leeftijd*	Geslacht
J.F. Lanser (tot 1 juli 2018)	zelfstandig	Actieven	62	M
J. Kapitein (vanaf 1 juli 2018)	zelfstandig	Actieven	36	M
L.E. Noteboom (plv. secretaris)	zelfstandig	Actieven	29	V
B.C.J. Veltman	FNV	Actieven	64	M
C. Zuidweg	FNV	Actieven	56	M
P.G. Berlijn	FNV	Gepensioneerden	70	M
W.A.B. Boogaart (secretaris)	CNV	Gepensioneerden	71	M
J. Drost	FNV	Gepensioneerden	73	M
J. Klein (voorzitter)	FNV	Gepensioneerden	76	M
Vacature (4x)	-	Gepensioneerden	-	-
J. Bogaards (vice-voorzitter)	werkgevers	Werkgeversorganisatie	63	M
W. de Busser	werkgevers	Werkgeversorganisatie	48	M
* leeftijd per 31-12-2018				

Raad van toezicht

De raad van toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De raad van toezicht is ten minste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan in het jaarverslag.

Aan de goedkeuring van de raad van toezicht zijn onderworpen besluiten van het bestuur tot vaststelling van:

- het bestuursverslag en de jaarrekening;
- de profielschets voor bestuurders, inclusief instemmingsrecht bij benoeming van bestuurders;
- het beleid inzake beloningen, met uitzondering van de beloning van de raad van toezicht;
- gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het pensioenfonds of de overname van verplichtingen door het pensioenfonds;
- liquidatie, fusie of splitsing van het pensioenfonds;
- het omzetten van een pensioenfonds in een andere rechtsvorm, bedoeld in artikel 18 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek.

De personele invulling van de raad van toezicht is als volgt:

Naam:	Leeftijd*	Geslacht
Drs. P.J.C. van Eekelen AAG	74	M
Drs. B.N. Smith MGM	65	M
C.Th. de Wuffel	67	M
* leeftijd per 31-12-2018		

De zittingstermijn van 4 jaar van de leden van de raad van toezicht eindigde op 1 juli 2018. Het verantwoordingsorgaan heeft, na afstemming met de huidige leden van de raad van toezicht en het bestuur, besloten een bindende voordracht aan het bestuur te doen om de huidige leden van de raad van toezicht voor een nieuwe termijn te benoemen. Het bestuur heeft deze bindende voordracht gevolgd.

De inhoud van de pensioenregeling

De pensioenverplichtingen van het fonds per 31 december 2018 vloeien voort uit:

- a. het Pensioenreglement BPF Waterbouw, waarin de reguliere (basis) pensioenregeling is opgenomen;
- b. het Reglement Spaarpensioenregeling BPF Waterbouw, waarin door deelnemers die op 1 januari 2005 jonger waren dan 55 jaar een pensioenspaarkapitaal is en wordt gevormd dat bij pensionering in regulier ouderdomspensioen conform het onder a genoemde reglement wordt omgezet;
- c. de Voorwaarden ANW Pensioen BPF Waterbouw, waarin door deelnemers, op vrijwillige en individuele basis, het ANW-hiaat is afgedekt.

Onderstaand worden de belangrijkste kenmerken van de regelingen besproken.

Pensioenreglement BPF Waterbouw

In het Pensioenreglement BPF Waterbouw is de reguliere (basis) pensioenregeling van het fonds opgenomen.

In dit reglement worden de volgende pensioenen verzekerd:

- Ouderdomspensioen vanaf AOW-leeftijd voor de deelnemer;
- Partnerpensioen op opbouwbasis voor iedereen met een partnerrelatie (huwelijk, geregistreerd partnerschap en onder voorwaarden het ongehuwd voeren van een gezamenlijke huishouding);
- Wezenpensioen voor de kinderen van de deelnemer;
- Tijdelijk weduwe- c.q. weduwnaarspensioen / tijdelijk partnerpensioen voor de echtgenote of partner van de deelnemer;
- Invaliditeitspensioen voor de deelnemer;
- Bijzonder nabestaandenpensioen voor de gewezen partner van de deelnemer.

Ouderdomspensioen

Het ouderdomspensioen betreft een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een opbouw van het levenslange ouderdomspensioen (met nabestaandenpensioen op opbouwbasis) van 0,94% van de pensioengrondslag per deelnemingsjaar. De pensioengrondslag is (met uitzondering van de vrijwillige aansluiting waarvoor veelal een gemaximeerde grondslag geldt) gelijk aan het totale brutoloon over het deelnemingsjaar. Er wordt derhalve geen franchise gehanteerd.

Partner- en wezenpensioen

Het partnerpensioen bedraagt 70% van het (bereikbare) levenslang ouderdomspensioen. Het wezenpensioen bedraagt 14% van het (bereikbare) levenslang ouderdomspensioen.

Het tijdelijk weduwe- c.q. weduwnaarspensioen/ tijdelijk partner pensioen is een aanvullend pensioen dat in het verleden werd toegekend aan weduwen /weduwnaars en partners jonger dan 65 jaar ter compensatie van de zgn. AAA premies en later de zgn. Overhevelingstoeslag (OHT). Er vinden geen nieuwe toekenningen meer plaats sinds de bruterings van de OHT. Dit tijdelijke pensioen werd uitgedrukt in een bepaald percentage van het weduwe- c.q. weduwnaarspensioen / partnerpensioen.

Invaliditeitspensioen

Het invaliditeitspensioen bedraagt het verschil tussen de bedragen van de loondervingsuitkering WAO en de vervolguitering WAO zoals die gelden op het moment van aanvang van de vervolguitering. De arbeidsongeschikten die niet in staat zijn om 50% van hun resterende verdien capaciteit te verdienen ontvangen een WGA-vervolguitering. Een WGA-vervolguitering wordt gebaseerd op het minimumloon. De regeling voor het arbeidsongeschiktheidspensioen vult de WGA-vervolguitering in feite aan tot het bedrag dat men zou krijgen wanneer deze vervolguitering zou zijn berekend op basis van het (gemaximeerde) voormalige inkomen.

Bijzonder nabestaandenpensioen

Het bijzonder nabestaandenpensioen voor de gewezen partner is gelijk aan het partnerpensioen dat (gedurende het huwelijk / partnerschap) is opgebouwd tot de datum van het einde van het huwelijk of partnerschap.

Toeslagverlening

Bij het fonds is sprake van een voorwaardelijke toeslagverlening (indexering) op basis van ex ante bepaalde maatstaven. Ieder jaar wordt door het bestuur een besluit genomen over de vraag of en in hoeverre de financiële positie van het fonds naar het oordeel van het bestuur een (gedeeltelijke) toekenning van een toeslag mogelijk maakt. Er wordt naar gestreefd om de pensioenaanspraken van de deelnemers die nog pensioen opbouwen en de pensioenaanspraken van deelnemers die niet meer opbouwen en de reeds ingegane pensioenen jaarlijks te verhogen conform de algemene loonstijging in de sector.

Deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt gefinancierd uit de eventuele overrendementen die het fonds behaalt. De premie bevat geen opslag voor toeslagverlening en evenmin heeft het fonds geld gereserveerd ten behoeve van de toeslagverlening.

Reglement Spaarpensioenregeling BPF Waterbouw

In het Reglement Spaarpensioenregeling BPF Waterbouw is voor de deelnemers die op 1 januari 2005 jonger waren dan 55 jaar een regeling opgenomen waarin door die deelnemers een pensioenspaarkapitaal wordt gevormd. Hiervoor wordt over 2018 maximaal 3,6% van de voor de deelnemer geldende pensioengrondslag aan het fonds afgedragen. Deze inleg wordt (na aftrek van kosten) jaarlijks verhoogd met een rendementsbijschrijving van 2% (2018) en eventueel het voor die deelnemers geldende percentage waarmee hun pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Het percentage van de rendementsbijschrijving kan door het bestuur worden gewijzigd.

Het pensioenspaarkapitaal wordt op de pensioeningangsdatum omgezet in pensioen conform het Pensioenreglement BPF Waterbouw. Het pensioenspaarkapitaal kan daarmee worden ingezet voor een hoger pensioen of een eerder ingaand pensioen.

Het bestuur heeft in overleg en afstemming met sociale partners de spaarpensioenregeling gewijzigd. Vrijwel het gehele spaarkapitaal is per 1 januari 2019 omgezet naar aanspraken in de basisregeling. De reglementaire rendementsbijschrijving (en de voorwaardelijke indexatie) wordt vervangen door een vijfjaars gemiddeld rendement.

Voorwaarden ANW-pensioen BPF Waterbouw

In deze regeling wordt de mogelijkheid geboden aan de premiebetalende deelnemers om vrijwillig en op individuele basis het ANW-hiaat te verzekeren dat is ontstaan door de invoering van de ANW ter vervanging van de Algemene Weduwen- en Wezenwet per 1 juli 1996. Deze verzekering geeft de nabestaanden bij het overlijden van de verzekerde recht op een uitkering ter hoogte van de maximale ANW-uitkering wanneer als gevolg van die wetswijziging dit recht niet of niet meer bestaat.

Premievrijstelling

Indien een deelnemer geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt is in de zin van de WAO of WIA wordt de pensioenopbouw uit het Pensioenreglement BPF Waterbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, waarbij zolang de arbeidsongeschiktheid voortduurt voor deze opbouw premievrijstelling wordt verleend.

Als pensioengrondslag voor de premievrije opbouw geldt het inkomen dat in het jaar direct voorafgaande aan het intreden van de arbeidsongeschiktheid werd verdiend.

Werkgevers

Verloopoverzicht werkgevers	2018	2017
Ultimo vorig verslagjaar bedroeg het aantal aangesloten werkgevers	74	70
In de loop van het verslagjaar toetreden	1	6
Beëindiging aansluiting	-/- 8	-/- 2
Aangesloten werkgevers ultimo verslagjaar	<u>67</u>	<u>74</u>
Dit aantal kan worden gesplitst in:		
- werkgevers die uitsluitend verplicht premie betalen	24	27
- werkgevers die uitsluitend vrijwillig premie betalen	19	22
- werkgevers die zowel verplicht als vrijwillig premie betalen	24	25
Totaal	<u>67</u>	<u>74</u>

Deelnemers (exclusief gepensioneerden)

	2018	2017	2016
Aantal deelnemers per 1 januari	6.047	6.057	6.121
- nieuw ingeschreven	196	159	127
- mutatie wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, overlijden, waardeoverdracht, enz.	-/- 167	-/- 169	-/- 191
Aantal deelnemers per 31 december	<u>6.076</u>	<u>6.047</u>	<u>6.057</u>
Dit aantal kan worden gesplitst in:			
- actieve deelnemers	2.749	2.650	2.760
- van premiebetaling vrijgestelde arbeidsongeschikte deelnemers	87	92	90
- gewezen deelnemers	3.240	3.305	3.207
Totaal	<u>6.076</u>	<u>6.047</u>	<u>6.057</u>

De leeftijdsopbouw van de actieve deelnemers geeft het volgende beeld:

Leeftijd	2018		2017		2016	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
16 t/m 20 jaar	10	0,4	16	0,6	9	0,3
21 t/m 25 jaar	121	4,4	159	6,0	133	4,8
26 t/m 30 jaar	272	9,9	272	10,3	276	10,0
31 t/m 35 jaar	290	10,5	282	10,6	288	10,4
36 t/m 40 jaar	292	10,6	300	11,3	303	11,0
41 t/m 45 jaar	373	13,6	421	15,9	437	15,8
46 t/m 50 jaar	453	16,5	445	16,8	466	16,9
51 t/m 55 jaar	408	14,8	353	13,3	374	13,6
56 t/m 60 jaar	314	11,4	264	10,0	282	10,2
61 t/m 65 jaar	214	7,8	138	5,2	192	7,0
66 t/m 67 jaar	2	0,1	-	0,0	-	0,0
	<u>2.749</u>	<u>100,0</u>	<u>2.650</u>	<u>100,0</u>	<u>2.760</u>	<u>100,0</u>
Gemiddelde leeftijd		<u>44,56</u>		<u>43,63</u>		<u>44,46</u>
Deelnemers ouder dan 45 jaar		50,6 %		45,3 %		47,6 %

Van premiebetaling vrijgestelde deelnemers

Deelnemers die arbeidsongeschikt zijn

Ultimo verslagjaar bedroeg het aantal arbeidsongeschikten voor wie de pensioenopbouw premievrij wordt voortgezet:

Leeftijd	2018	2017	2016
16 t/m 20 jaar	-	-	-
21 t/m 25 jaar	-	-	-
26 t/m 30 jaar	-	1	-
31 t/m 35 jaar	2	-	-
36 t/m 40 jaar	1	1	1
41 t/m 45 jaar	4	6	5
46 t/m 50 jaar	7	10	9
51 t/m 55 jaar	15	15	15
56 t/m 60 jaar	21	27	24
61 t/m 64 jaar	37	32	36
	<u>87</u>	<u>92</u>	<u>90</u>
Herleid naar volledig arbeidsongeschikten	76	80	79

Premie

Feitelijke premie

Voor de basisregeling zoals opgenomen in het Pensioenreglement van het fonds geldt voor 2018 een reglementaire doorsneepremie van 16,0% (2017: 15,6%). De helft van deze premie komt voor rekening van de werkgever, zodat de eigen bijdrage van de werknemer eveneens de helft is.

Het fonds hanteert de methodiek van een gedempte kostendekkende premie. Uitgangspunt voor de bepaling van de gedempte rentevoet is het 5-jaarsgemiddelde van de DNB RTS. Op basis van dit 5-jaarsgemiddelde is voor de bepaling van de premie 2018 de rentevoet per 30 september 2017 vastgesteld op 2,40% (2017: 2,40%).

Naast deze premie wordt sinds 1 januari 2010 een doorsneepremie van 3,6% in rekening gebracht voor de vorming van de spaarpensioenkapitalen in de Spaarpensioenregeling van het fonds. Deze is geheel voor rekening van de werknemer.

Het bestuur neemt jaarlijks een besluit over de hoogte van de feitelijk in rekening te brengen premie.

Indien de premie voor de Spaarpensioenregeling in samenhang met de opbouw in de basisregeling voor een deelnemer leidt tot een fiscaal bovenmatige jaaropbouw, worden de premies voor de betreffende deelnemer verlaagd tot sprake is van een fiscaal toelaatbare opbouw.

De volgende tabel geeft een inzicht in de ontvangen premies per jaar:

Bedragen x € 1.000	2018	2017	2016
Premie ouderdomspensioen			
Pensioenpremie verplicht	9.839	8.886	8.208
Pensioenpremie vrijwillig	18.040	18.087	17.101
	<u>27.879</u>	<u>26.973</u>	<u>25.309</u>
Premie spaarpensioen			
Premie verplicht	2.199	1.901	1.907
Premie vrijwillig	3.999	4.081	4.196
	<u>6.198</u>	<u>5.982</u>	<u>6.103</u>
Premie overgangsregeling	-	-	6
Overige premies			
ANW-premie	135	136	129
	<u>135</u>	<u>136</u>	<u>129</u>
Feitelijke premie	<u>34.212</u>	<u>33.091</u>	<u>31.547</u>

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie wordt berekend op basis van de rentetermijnstructuur van 31 december van het voorgaande boekjaar. Deze premie bestaat kort samengevat uit de actuariel benodigde premie voor de inkoop van het jaarlijks op te bouwen pensioen volgens de basisregeling, een opslag voor uitvoeringskosten en een opslag voor solvabiliteit. De premie bevat geen opslag voor de voorwaardelijke toeslagverlening.

De samenstelling is als volgt:

Bedragen x € 1.000	2018	2017	2016
Nominale pensioeninkoop	28.766	31.002	28.060
Aangroei Voorziening Rendementsbijschrijving	396	288	-
Kostenopslag	1.743	1.685	1.606
Solvabiliteitsopslag (Vereist Vermogen FTK)	6.478	6.858	6.634
Kostendeekkende premie	<u>37.383</u>	<u>39.833</u>	<u>36.300</u>

Gedempte premie (kostendeekkende toetspremie)

Omdat de zuiver kostendeekkende premie berekend wordt op basis van de rentetermijnstructuur kan de hoogte van de premie fluctueren door wijzigingen in de hoogte van deze rentetermijnstructuur. Om te voorkomen dat hierdoor (grote) fluctuaties voorkomen in de jaarlijkse premie hanteert het fonds de methodiek van de gedempte kostendeekkende premie.

Bedragen x € 1.000	2018	2017	2016
(Zuiver) kostendeekkende premie	37.383	39.833	36.300
Demping	-/- 3.670	-/- 6.878	-/- 4.888
Gedempte kostendeekkende premie	<u>33.713</u>	<u>32.955</u>	<u>31.412</u>

Premieanalyse

Om de kostendeekkende premie te kunnen vergelijken met de reglementaire doorsneepremie dient de feitelijke premie eerst van een aantal componenten te worden ontdaan, welke ook niet in de kostendeekkende premie zitten.

Bedragen x € 1.000	2018	2017	2016
Feitelijk ontvangen premie	34.212	33.091	31.547
Bijdragen voor de Overgangsregeling	-	-	-/- 6
ANW-premies	-/- 135	-/- 136	-/- 129
Overige mutaties	-	-	-
Reglementaire doorsneepremie	<u>34.077</u>	<u>32.955</u>	<u>31.412</u>

Deze reglementaire doorsneepremie kan worden gesplitst in een werknemers en een werkgeversbijdrage:

Bedragen x € 1.000	2018	2017	2016
Bijdrage werknemer	20.137	19.472	18.762
Bijdrage werkgever	13.940	13.483	12.650
	<u>34.077</u>	<u>32.955</u>	<u>31.412</u>

Een pensioenfonds is als gevolg van artikel 128 PW verplicht om minimaal de gedempte kostendeekkende premie in rekening te brengen. Ter controle van deze verplichting dient de kostendeekkende premie te worden vergeleken met de reglementaire doorsneepremie.

Bedragen x € 1.000	2018	2017	2016
Gedempte kostendeekkende toetspremie	33.713	32.955	31.412
Reglementaire doorsneepremie	34.077	32.955	31.412
Tekort (-/-) / Surplus	364	-	-

Vergelijking van de kostendeekkende toetspremie op grond van het FTK naar de omstandigheden per 30 september 2017 en de reglementaire doorsneepremie leidt tot een positief resultaat van 364. De kostendeekkende toetspremie op basis van het FTK is in 2018 voldaan.

Indien uitgegaan wordt van de zuiver kostendeekkende premie op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2017 dan is het tekort op premie 3,7 miljoen euro (2017: 6,9 miljoen euro).

De premiedekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen de verschuldigde premie voor de nieuw in te kopen pensioenaanspraken en de technische voorziening die het pensioenfonds vaststelt voor deze nieuwe pensioenaanspraken (zuivere premie, dus op basis van de rentetermijnstructuur). Een premiedekkingsgraad van 100% is precies voldoende voor de fondsreservering, waarbij dan geen rekening wordt gehouden met een opslag voor het Vereist Eigen Vermogen. Bij een premiedekkingsgraad lager dan de actuele dekkingsgraad, loopt de actuele dekkingsgraad terug en vice versa. De premiedekkingsgraad over 2018 bedraagt 111,1%. Deze premiedekkingsgraad ligt lager dan de actuele dekkingsgraad (primo 2018: 117,6%), waardoor de dekkingsgraad als gevolg van de premie in 2018 afneemt met 0,2%-punt.

Gepensioneerden

In het verslagjaar bereikten 141 deelnemers de AOW-leeftijd. Van 24 deelnemers werden hun opgebouwde rechten op dat moment afgekocht, aangezien het jaarlijks uit te betalen bedrag onder de grens van € 474,11 lag. In 188 gevallen werd de uitbetaling van pensioen wegens overlijden beëindigd. Door deze mutaties neemt per saldo het aantal deelnemers met een ouderdomspensioen met 71 af.

Aantallen gepensioneerden

	ultimo 2018	ultimo 2017	mutatie
Ouderdomspensioen	3.448	3.518	-/- 70
Partnerpensioen	2.151	2.155	-/- 4
Wezenpensioen	41	45	-/- 4
	<u>5.640</u>	<u>5.718</u>	<u>-/- 78</u>
Invaliditeitspensioen	36	39	-/- 3

Toeslagverlening

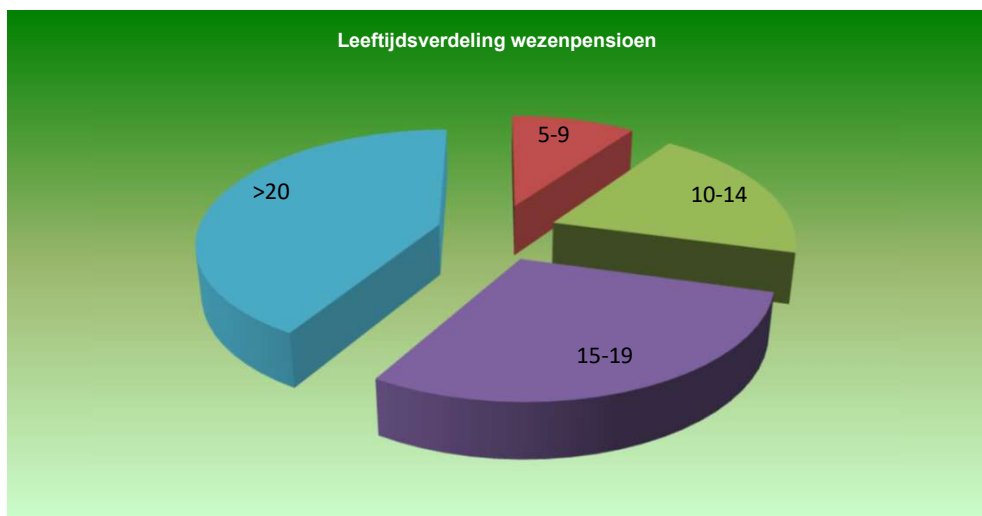
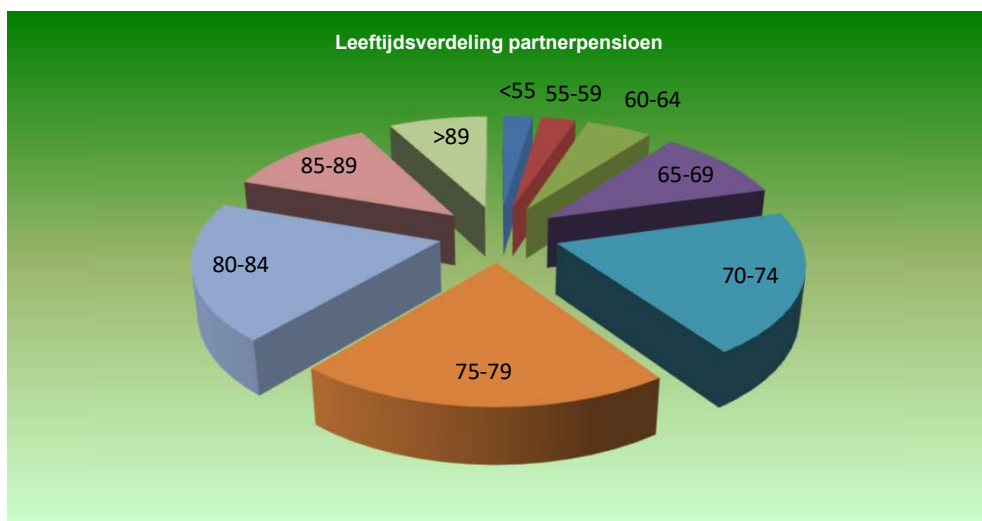
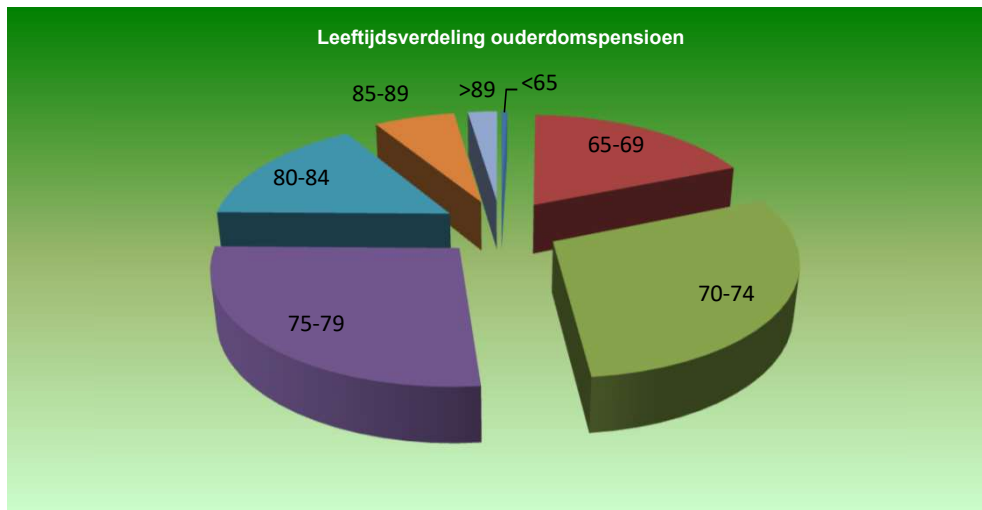
Onderstaand een overzicht van de toeslagen uitgedrukt in procenten over de laatste 10 jaren.

ingangs- datum	deelnemers		gepensioneerden en gewezen deelnemers		invaliditeits- pensioenen	
	toeslag	ambitie	toeslag	ambitie	toeslag	ambitie
01-01-2010	4,00 %	4,00 %	0,10 %	0,10 %	1,91 %	3,10 %
01-01-2011	0,00 %	2,25 %	0,00 %	1,40 %	1,24 %	1,20 %
01-01-2012	0,00 %	0,00 %	0,00 %	2,50 %	0,00 %	1,35 %
01-01-2013	0,00 %	5,00 %	0,00 %	2,10 %	0,00 %	1,46 %
01-01-2014	0,00 %	1,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,53 %
01-01-2015	0,00 %	1,50 %	0,00 %	0,60 %	0,00 %	0,44 %
01-01-2016	0,00 %	1,50 %	0,00 %	0,40 %	0,00 %	0,44 %
01-01-2017	0,00 %	1,50 %	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,94 %
01-01-2018	0,13 %	1,25 %	0,16 %	1,50 %	0,20 %	1,89 %
01-01-2019	1,38 %	2,77 %	1,38 %	2,77 %	0,92 %	1,84 %

In het toeslagbeleid van het fonds is bepaald dat inhaalindexatie kan worden toegekend voor de gemiste toeslag vanaf 1 januari 2015.

Deze cumulatief gemiste indexatie is 4,18% voor de deelnemers, 1,75% voor de gepensioneerden en gewezen deelnemers, en 3,10% voor de invaliditeitspensioenen.

Inhaalindexaties zijn de komende jaren niet waarschijnlijk gelet op de financiële positie van het fonds. Pas bij een dekkingsgraad van circa 130% kan het bestuur besluiten tot inhaal indexaties.

Actuariële paragraaf

Actuariële analyse

Bedragen x € 1.000		2018	2017
Premieresultaat			
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	34.212	33.091	
Actuarieel benodigde premie	-/- 28.766	-/- 31.002	
Benodigd voor Voorziening Rendementsbijschrijving	-/- 396	-/- 288	
Benodigd voor uitvoeringskosten	<u>-/- 1.743</u>	<u>-/- 1.685</u>	
	3.307		116
Interestresultaat			
Beleggingsresultaten	-/- 23.569	110.252	
Actuarieel benodigde interest	2.558	2.264	
Beleggingskosten	-/- 1.044	-/- 1.218	
Invloed wijziging RTS op Technische Voorziening	<u>-/- 48.757</u>	<u>13.847</u>	
	-/- 70.812		125.145
Toeslagverlening		-/- 1.625	-
Kosten			
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-/- 3.866	-/- 2.650	
Actuarieel benodigd	<u>2.558</u>	<u>2.359</u>	
	-/- 1.308		-/- 291
Sterfte resultaat			
Langlevensrisico	720	-/- 122	
Kortlevensrisico	<u>927</u>	<u>836</u>	
	1.647		714
Arbeidsongeschiktheid		-/- 214	-/- 536
Mutaties			
Uitkeringen en afkopen	-/- 33.812	-/- 33.520	
Actuarieel benodigd	33.887	33.582	
Waardeoverdrachten	365	342	
Actuarieel benodigd	-/- 234	-/- 427	
Vrijval voorz. rendement Spaarpensioenregeling	10.245	-	
Pensionering en diverse mutaties	<u>-/- 212</u>	<u>302</u>	
	10.239		279
Diversen			
Overige baten en lasten	539	78	
Wijziging sterftegondslagen	12.743	29.188	
Wijziging excasso-opslag	<u>-</u>	<u>-/- 3.982</u>	
	13.282		25.284
Resultaat	<u><u>-/- 45.484</u></u>		<u><u>150.711</u></u>

Resultaat

Het resultaat toonde in 2018 een negatief saldo van 45.484 (2017: 150.711 positief). Het resultaat op beleggingen, inclusief wijziging RTS is doorgaans de meest significante (en volatiele) post in de bepaling van het totale resultaat.

In 2018 bedroeg dit resultaat op beleggingen 70.812 negatief (2017: 125.145 positief).

Resultaten financiële opzet

De toeslagverlening over het opgebouwde ouderdomspensioen en partnerpensioen bedroeg in het boekjaar 0,13% voor de actieve deelnemers en 0,16% voor de inactieve deelnemers (2017: 0,0%). Over ingegaan invaliditeitspensioen werd per 1 januari 2018 0,20% toeslag verleend (per 1 januari 2017: 0,0%).

Op de Spaarpensioenregeling heeft per 1 januari 2019 een rendementstoevoeging van 2% over 2018 plaatsgevonden (per 1 januari 2018: 2%). Het bestuur heeft besloten per 1 januari 2019 de spaarpensioenregeling te wijzigen. Daarbij vervalt de rendementsgarantie. Daardoor is per 31 december 2018 de Voorziening rendementsbijschrijving spaarpensioen uit de technische voorziening vrijgevallen.

Reeds in het vorige boekjaar is het fonds overgegaan tot het toepassen van correctiefactoren op de Prognosetafel AG2016 om de landelijke verwachtingen voor sterfte te corrigeren voor de verwachte ervaringssterfte van het pensioenfonds. In het verloop van de technische voorziening voor ouderdoms- en partnerpensioen is deze overgang verwerkt eind 2017 als vaste afslag van 2,9%. De omrekening naar de nieuwe Prognosetafel AG2018 is in het verloop van de technische voorziening per 31 december 2018 verwerkt. Hierin zit de correctie besloten van het laten vervallen van de ervaringssterfte-afslag van 2,9% (een benadering) versus het toepassen van de ervaringssterfte correctiefactoren (exacte berekening).

Financiële positie

De beleidsdekkingsgraad ultimo 2018 komt uit op 118,2% (2017: 111,5%). Het op basis van het FTK gedefinieerde minimaal vereist vermogen voor nominale pensioenaanspraken van 104,3% was met een actuele dekkingsgraad van 113,3% per 31 december 2018 aanwezig. Het vereist vermogen was per 31 december 2018 (121,9%) niet aanwezig; er is derhalve sprake van een reservetekort.

De actuele dekkingsgraad heeft in de afgelopen 5 jaar zich als volgt ontwikkeld.

Actuele dekkingsgraad	2018	2017	2016	2015	2014
Stand per 1 januari	117,6 %	103,9 %	106,9 %	109,6 %	117,5 %
Nieuwe aanspraken	-0,2 %	-0,1 %	0,0 %	-0,1 %	0,0 %
Uitkeringen	0,6 %	0,1 %	0,2 %	0,3 %	0,7 %
Toeslag	-0,2 %	0,0 %	-0,3 %	-0,3 %	-0,3 %
Wijziging rentetermijnstructuur	-4,9 %	1,3 %	-8,2 %	-5,7 %	-17,0 %
Beleggingsresultaat	-1,9 %	9,6 %	7,1 %	3,2 %	9,6 %
Aanpassing overlevingstafels	3,1 %	3,0 %	-0,2 %	0,0 %	0,0 %
Overige oorzaken	-0,8 %	-0,2 %	-1,6 %	-0,1 %	-0,9 %
Dekkingsgraad 31 december	<u>113,3 %</u>	<u>117,6 %</u>	<u>103,9 %</u>	<u>106,9 %</u>	<u>109,6 %</u>

Uit bovenstaand overzicht is de cumulatieve invloed op de dekkingsgraad in de afgelopen 5 jaar te zien van de wijziging van de rentetermijnstructuur (-/- 34,5%) en het beleggingsresultaat (+ 27,6%).

Herstelplan

Naar de situatie van 31 december 2018 is op basis van het nieuw Financieel Toetsingskader een nieuw herstelplan gemaakt. Op grond van deze berekening zijn geen aanvullende maatregelen noodzakelijk gebleken.

Als noodscenario kan door een pensioenfonds, na overleg met DNB, een korting van pensioenaanspraken worden toegepast. Op grond van de financiële positie van het pensioenfonds en de gemaakte financieringsafspraken per 31 december 2018 is dit niet aan de orde.

Kosten

Kosten

Binnen het pensioenfonds zijn twee soorten kosten te onderscheiden: pensioenuitvoeringskosten en kosten voor vermogensbeheer.

Pensioenuitvoeringskosten Fondsenbeheer Waterbouw B.V.

Tot en met 2018 werd de administratie van het fonds gevoerd door Fondsenbeheer Waterbouw B.V. (FBW). FBW brengt hiervoor kosten bij het fonds in rekening. Aangezien BPF Waterbouw de statutaire directie vormt van FBW is er in feite sprake van een zelfadministrerend fonds.

Wat betreft de pensioenuitvoering maakt het fonds voortdurend de afweging tussen servicegraad aan de deelnemers en de hiermee gepaard gaande kosten. Zeer relevant voor de ontwikkeling van de kosten zijn ook de veranderende wet- en regelgeving en de scherpere toezichteisen. De genoemde factoren hebben in de afgelopen jaren in belangrijke mate de stijgingen van de uitvoeringskosten veroorzaakt.

Ook hebben in de afgelopen jaren diverse aanvullende onderzoeken plaatsgevonden in het kader van de 'Strategische heroriëntatie', ALM-studie en dergelijke. In de hieronder gepresenteerde toelichting zijn deze kosten aangemerkt als incidentele kosten.

De volgende tabel geeft een inzicht in de pensioenuitvoeringskosten per jaar:

Bedragen x € 1.000	2018	2017	2016
Totaal doorbelaste kosten door FBW	4.582	3.427	2.582
Externe kosten vermogensbeheer	328	441	173
	4.910	3.868	2.755
Kosten van vermogensbeheer ten laste van beleggingsresultaten	-/- 1.044	-/- 1.218	-/- 858
Pensioenuitvoeringskosten	3.866	2.650	1.897

In de totaal doorbelaste kosten zitten ook incidentele posten. Dit betreft onder andere kosten voor onderzoek naar de toekomst van BPF Waterbouw en van de uitvoeringsorganisatie, alsmede afvloeiingskosten uit hoofde van het sociaal plan.

Deze incidentele kosten zijn als volgt te rubriceren:

Bedragen x € 1.000	2018	2017	2016
Pensioenuitvoeringskosten	2.069	781	97
Vermogensbeheerkosten	-	86	41
Totaal incidentele kosten	2.069	867	138

Daarnaast zijn er ook kosten die sinds 2015 structureel hoger zijn. Hierbij valt te denken aan de hogere bestuurskosten, nieuwe rapportages, hogere accountants- en actuariskosten en de winstopslag van FBW van 5% ivm de gewijzigde structuur. Een deel van deze opslag vloeit via het resultaat op de deelneming weer terug in het fonds.

Kostendekking

In de premie is een opslag voor de lopende kosten opgenomen van 5,14% van de reglementaire doorsnee premie voor de basisregeling en 5% van de te ontvangen premie inzake de spaarpensioenregeling. Verder is een opslag voor excassokosten opgenomen van 2% in de voorziening pensioenverplichtingen, waardoor ook 2% van de uitkeringen in het boekjaar beschikbaar komt ter dekking van de kosten (met ingang van 2018 2,4%).

De volgende tabel geeft inzicht in de dekking van en het resultaat op de kosten per jaar:

Bedragen x € 1.000	2018	2017	2016
Dekking			
Dekking vanuit premie	1.743	1.685	1.606
Dekking vanuit uitkeringen	815	674	670
	<u>2.558</u>	<u>2.359</u>	<u>2.276</u>
Pensioenuitvoeringskosten	-/- 3.866	-/- 2.650	-/- 1.897
Resultaat op kosten	<u>-/- 1.308</u>	<u>-/- 291</u>	<u>379</u>

Zoals uit bovenstaande tabel blijkt, zijn de werkelijke kosten hoger dan de dekking, waardoor een verlies op de kosten gerealiseerd wordt van € 1.308.000 (2017: € 291.000 verlies). Dit verlies wordt met name veroorzaakt door de eenmalige post van € 2.069.000 voortvloeiende uit het sociaal plan (afvloeiingskosten personeel) en reorganisatiekosten.

Kosten vermogensbeheer

De kosten vermogensbeheer bevatten onder andere kosten die zijn vergoed aan externe vermogensbeheerders en aan overige dienstverleners, alsmede transactiekosten. In de jaarrekening mogen alleen de kosten worden verwerkt die daadwerkelijk expliciet met andere partijen zijn afgerekend. Een belangrijk deel van de beleggingskosten wordt echter niet zichtbaar gemaakt, maar impliciet verwerkt in de beleggingsresultaten. Dit soort kosten komen wel naar voren in de interne analyses en in dit hoofdstuk, maar niet in de jaarrekening.

Hieronder is een overzicht opgenomen waarin zowel de expliciete als impliciete kosten zijn opgenomen:

Bedragen x € 1.000	2018	2017	2016
Directe kosten uitvoeringsorganisatie	836	1.010	858
Kosten vermogensbeheerders:			
- Impliciete beheerkosten	958	1.265	1.265
- Transactiekosten	221	190	278
Reguliere kosten	<u>2.015</u>	<u>2.465</u>	<u>2.401</u>
Transitiekosten	132	205	56
	<u>2.147</u>	<u>2.670</u>	<u>2.457</u>

De directe kosten bestaan voornamelijk uit kosten van het bestuursbureau, de vergoedingen voor het bestuur en overige (bestuursgerelateerde) commissies, alsmede controle- en toezichtskosten.

BPF Waterbouw heeft haar beleggingen in het onroerend goed door middel van niet beursgenoteerde fondsen en de aandelen middels fondsen uitbesteed aan externe vermogensbeheerders. Deze vermogensbeheerders beheren (deel)portefeuilles en ontvangen daarvoor een vergoeding die afhankelijk is van de waarde van de portefeuille. Aan de vermogensbeheerders worden geen resultaatafhankelijke fees toegekend.

Transactiekosten moeten worden gemaakt om een beleggingstransactie tot stand te brengen en uit te voeren. Deze kosten worden indirect betaald aan beurzen en aan effectenhandelaren. Doordat wereldwijd gewerkt wordt met nettoprijzen waar de transactiekosten reeds in verwerkt zijn, wordt aan de externe vermogensbeheerders een specificatie van de kosten opgevraagd en verkregen.

Kosten per deelnemer

Kosten van de uitvoering pensioenregeling bestaan uit de kosten van uitbesteding bij FBW, de overige directe dienstverleningen, de bestuurskosten en de kosten van toezicht.

Omdat het aantal deelnemers van invloed is op de kosten worden de kosten ook wel per deelnemer weergegeven. BPF Waterbouw hanteert de richtlijn van de Pensioenfederatie. Hierbij worden de kosten per deelnemer (aantal actieven en gepensioneerden) weergegeven.

Bedragen x € 1.000		2018	2017	2016
<u>Aantal deelnemers:</u>				
Actieven (incl. arbeidsongeschikten)		2.836	2.742	2.850
Gepensioneerden (incl. IP)		5.676	5.757	5.825
	(A)	8.512	8.499	8.675
<u>Gemiddeld pensioenvermogen</u>	(B)	1.120.016	1.131.620	1.170.329
<u>Pensioenuitvoeringskosten</u>				
Totale kosten	(C)	3.866	2.650	1.897
Waarvan incidentele kosten	(D)	2.069	781	97
<u>Ratio's</u>				
Uitgedrukt in percentage van het pensioenvermogen	(C/B)	0,345%	0,234%	0,162%
Uitgedrukt in percentage van het pensioenvermogen excl. incidenteel	(C-D)/B	0,160%	0,165%	0,154%
Uitgedrukt in kosten per deelnemer (in hele Euro's)	(C/A)	454	312	219
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer excl. incidenteel (in hele Euro's)	(C-D)/A	211	220	207

In bovenstaande tabel is zichtbaar dat de absolute kosten per deelnemer gestegen zijn en de relatieve kosten in verhouding tot het pensioenvermogen ook. Dit laatste is een gevolg van de daling van het pensioenvermogen door de stijging van de rekenrente.

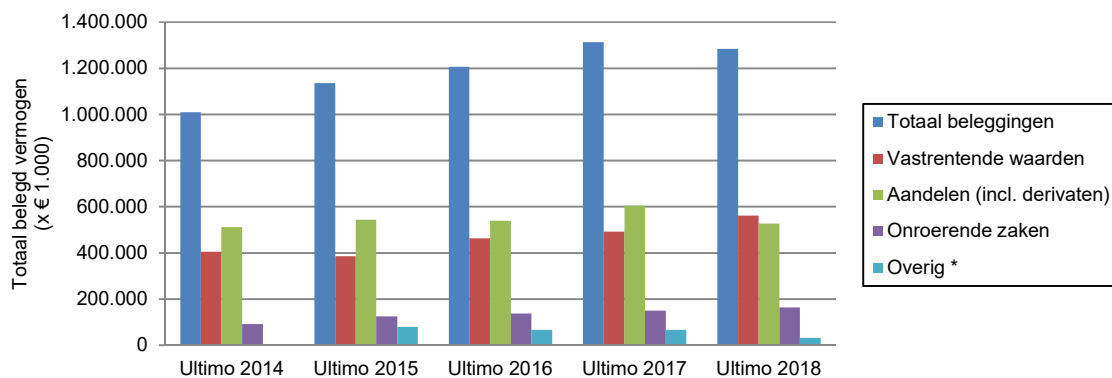
Bedragen x € 1.000		2018	2017	2016
<u>Kosten vermogensbeheer</u>				
Directe kosten		836	1.010	858
Impliciete kosten		958	1.265	1.265
Transactiekosten		221	190	278
Reguliere kosten		2.015	2.465	2.401
Transitiekosten (incidenteel)		132	205	56
Totale kosten		2.147	2.670	2.457
<u>Kosten vermogensbeheer per deelnemer (in hele Euro's)</u>				
Directe kosten		98	119	99
Impliciete kosten		113	149	146
Transitiekosten		26	22	32
Regulier		237	290	277
Transitiekosten (incidenteel)		16	24	6
Totaal		253	314	283
Uitgedrukt in percentage van het belegde vermogen		0,162%	0,212%	0,212%

Zie voor een nadere toelichting ook het hoofdstuk 'Beleggingen'.

Beleggingen

Ontwikkeling van het belegd vermogen

De ontwikkeling van het belegde vermogen in de afgelopen vijf jaren is in de volgende grafiek weergegeven.

* Overig betreft: liquide middelen en rekening-courantverhouding met FBW.

Ontwikkeling van de beleggingen

Bedragen x € 1.000		Herbeleg-			Mutatie	
Rubriek	Balans per 01/01/2018	gingen en aankopen	Aflossingen en verkopen	Waarde-mutaties	lopende rente	Balans per 31/12/2018
Vastgoed	149.617	-	-	13.681	-	163.298
Aandelen	601.945	406.000	-/- 426.000	-/- 54.787	-	527.158
Vastrentend	492.347	190.771	-/- 113.798	-/- 7.804	-/- 230	561.286
Derivaten	2.959	-	-/- 10.913	7.954	-	-
Overig *	66.893	-	-/- 34.584	-	-	32.309
	<u>1.313.761</u>	<u>596.771</u>	<u>-/- 585.295</u>	<u>-/- 40.956</u>	<u>-/- 230</u>	<u>1.284.051</u>

Bedragen x € 1.000		Jaar 2018		Jaar 2017		Jaar 2016	
Rubriek		In%		In%		In%	
Vastgoed	163.298	12,7	149.617	11,4	137.017	11,4	
Aandelen	527.158	41,1	601.945	45,8	539.502	44,7	
Vastrentend	561.286	43,7	492.347	37,5	463.738	38,5	
Derivaten	-	-	2.959	0,2	-/- 618	-/- 0,1	
Overig *	32.309	2,5	66.893	5,1	66.431	5,5	
	<u>1.284.051</u>	<u>100,0</u>	<u>1.313.761</u>	<u>100,0</u>	<u>1.206.070</u>	<u>100,0</u>	

Kosten vermogensbeheer

Met ingang van het boekjaar 2011 worden door het BPF Waterbouw, conform de aanbevelingen van de Pensioenfederatie, de kosten voor vermogensbeheer inzichtelijk gemaakt. Vermogensbeheerders brengen hun kosten rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement en deze zijn niet begrepen in de kosten van vermogensbeheer, zoals opgenomen in de jaarrekening.

De totale kosten van vermogensbeheer zijn als volgt verder uit te splitsen:

Bedragen x € 1.000	2018	2017	2016
Directe kosten uitvoeringsorganisatie	1.044	1.218	
Hier van ten laste van impliciete kosten	-/- 76	-/- 76	
Hier van ten laste van transitiekosten	<u>-/- 132</u>	<u>-/- 132</u>	
Gecorrigeerde directe kosten uitvoeringsorganisatie	836	1.010	858
Kosten vermogensbeheerders:			
- Impliciete kosten	958	1.265	1.265
- Transactiekosten	<u>221</u>	<u>190</u>	<u>278</u>
Reguliere kosten	2.015	2.465	2.401
Transitiekosten	<u>132</u>	<u>205</u>	<u>56</u>
	<u>2.147</u>	<u>2.670</u>	<u>2.457</u>
Gemiddeld belegd vermogen in het boekjaar	1.325.094	1.258.683	1.160.859

In% van het gemiddeld belegd vermogen	2018	2017	2016
Directe kosten uitvoeringsorganisatie	0,063%	0,080%	0,074%
Impliciete kosten	<u>0,072%</u>	<u>0,101%</u>	<u>0,109%</u>
Subtotaal	0,135%	0,181%	0,183%
Transactiekosten	<u>0,017%</u>	<u>0,015%</u>	<u>0,024%</u>
Subtotaal	0,152%	0,196%	0,207%
Transitiekosten	<u>0,010%</u>	<u>0,016%</u>	<u>0,005%</u>
	<u>0,162%</u>	<u>0,212%</u>	<u>0,212%</u>

Doordat de kosten nagenoeg gelijk zijn gebleven en het gemiddeld belegd vermogen is gestegen (mede door de sterke ontwikkeling van de aandelenportefeuille en van de vastgoed portefeuille), zijn de kosten uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegde vermogen gedaald.

Hierna worden de kosten voor vermogensbeheer gespecificeerd naar beleggingscategorie:

Kosten vermogensbeheer in% van categorie 2018	Vastgoed	Aandelen	Vastrentend
Directe kosten uitvoeringsorganisatie	0,054%	0,055%	0,103%
Impliciete kosten	0,295%	0,069%	0,018%
Subtotaal	0,349%	0,124%	0,121%
Transactiekosten	0,000%	0,002%	0,036%
Subtotaal	0,349%	0,126%	0,157%
Transitiekosten	0,000%	0,000%	0,000%
	0,349%	0,126%	0,157%

Kosten vermogensbeheer in% van categorie 2017	Vastgoed	Aandelen	Vastrentend
Directe kosten uitvoeringsorganisatie	0,064%	0,065%	0,087%
Impliciete kosten	0,462%	0,071%	0,037%
Subtotaal	0,526%	0,136%	0,124%
Transactiekosten	0,000%	0,018%	0,016%
Subtotaal	0,526%	0,154%	0,140%
Transitiekosten	0,000%	0,014%	0,023%
	0,526%	0,168%	0,163%

Performance meting

De behaalde rendementen van de beleggingsportefeuille van het BPF Waterbouw over het verslagjaar zijn als volgt:

Beleggingscategorie	Gerealiseerde allocatiespreiding		Bandbreedte	Performance	
	per 31 december 2018			BPF Waterbouw	benchmark
* Woningen	7,8 %			15,6 %	17,6 %
* Winkels	2,9 %			5,1 %	5,8 %
* Kantoren	1,9 %			18,4 %	15,1 %
* Bedrijfsruimte	0,1 %			-/- 2,4 %	nvt
Totaal vastgoedbeleggingen		12,7 %	5-15%	13,2 %	14,3 %
* Aandelen World SRI	9,3 %			-/- 5,5 %	-/- 5,5 %
* Aandelen World SRI hedged	27,6 %			-/- 12,5 %	-/- 12,3 %
* Aandelen Emerging Markets	3,9 %			-/- 10,5 %	-/- 10,3 %
Totaal aandelen		41,1 %	30-50%	-/- 7,9 %	-/- 7,9 %
* Staatsobligaties	15,9 %			1,5 %	2,4 %
* Credits	19,9 %			-/- 1,0 %	-/- 1,1 %
* Woninghypotheken	7,9 %			3,7 %	2,4 %
* High Yield	0,0 %			-/- 4,5 %	0,3 %
Totaal vastrentende waarden		43,7 %	40-60%	0,8 %	0,7 %
Liquide middelen		2,5 %	0-5%	0,0 %	0,0 %
Totaal		100,0 %		-/- 1,9 %	-/- 1,5 %

In het verslagjaar 2017 is door het bestuur besloten dat het merendeel van de aandelenportefeuille moet voldoen aan de algemene SRI vereisten. Dit houdt in dat de beleggingsfondsen, die gebaseerd zijn op passief beleggen, die bedrijven moeten uitsluiten die de United Nations Global Compact Principles (mensenrechten, milieu, arbeid en corruptie) aan de laars lappen of betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Voor de Emerging Markets is (nog) geen SRI fonds voorradig. Derhalve is besloten voor deze regio een uitzondering te maken. Anderzijds is in 2017 besloten de onderverdeling van de aandelenportefeuille naar regio's te laten aansluiten bij de marktkapitalisatie.

De hier getoonde performance van de aandelen Europa, USA, Latijns Amerika, Pacific excl. Japan is derhalve ook tot medio juni 2017; de performance van de aandelen World SRI dev. en Emerging Markets is vanaf medio juni 2017.

Met het oog op de beheersing van de risico's heeft het bestuur bandbreedtes vastgesteld, waarbinnen de beleggingscategorieën zich in het algemeen dienen te begeven. In bijzondere situaties kan het bestuur besluiten beleggingscategorieën buiten de bandbreedtes aan te houden.

Z-score

Als verplichtgesteld bedrijfstakpensioenfonds heeft het fonds onder andere als taak het verlenen en intrekken van vrijstelling van de verplichtstelling tot deelneming aan het fonds.

De z-score wordt berekend op basis van de performance cijfers conform de gehanteerde standaarden. De z-score van het BPF Waterbouw kwam over de periode 1 januari tot en met 31 december 2018 uit op -0,18.

De ontwikkeling van de z-score in de afgelopen jaren is in het volgende overzicht weergegeven.

	2018	2017	2016	2015	2014
z-score	-/- 0,18	1,05	0,16	0,28	-/- 1,17

Performancetoets

Op basis van artikel 5 lid 5 sub b van het vrijstellingsbesluit, zoals opgenomen in de Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds, kan vrijstelling worden verleend aan een bedrijfsgenoot als uit de performancetoets, uitgevoerd over vijf kalenderjaren, blijkt dat het feitelijk behaalde beleggingsrendement van het bedrijfstakpensioenfonds in negatieve zin belangrijk afwijkt van het rendement van de door het fonds vastgestelde normportefeuille. Van een aanzienlijke afwijking in negatieve zin is sprake als de uitkomst van de berekening van de performancetoets lager is dan nul.

De performancetoets over de periode 2014 tot en met 31 december 2018 komt uit op 1,34.

Rekening en verantwoording

Wij danken de medewerkers van FBW, die de administratie voor het fonds voerden tot 1 januari 2019, voor hun bijdrage aan het goed functioneren van het fonds.

Rijswijk, 25 juni 2019

Het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw,

mw. C.E. Roozemon
voorzitter

H.J.P. Strang
bestuurslid namens de gepensioneerden

A. van den Brink
werknemersbestuurslid

T.J.M. van Haaster
werknemersbestuurslid

mw. N. van den Berg
werkgeversbestuurslid

mw. M. van Beusekom
werkgeversbestuurslid

J. Hilbrands
werkgeversbestuurslid

Verantwoording en toezicht

Verslag van het verantwoordingsorgaan

1. Algemeen

Het verantwoordingsorgaan (hierna: VO) is bevoegd om jaarlijks een oordeel te geven over:

- het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere relevante informatie.
- het door het bestuur gevoerde beleid over het betreffende kalenderjaar.
- de beleidskeuzes die betrekking hebben op de toekomst.
- procesmatige beoordeling van afgegeven adviezen aan het bestuur en de raad van toezicht met betrekking tot duidelijkheid en tijdigheid.

Het VO bestaat per december 2018 uit 10 leden. In het VO hebben normaliter 4 leden zitting namens de actieve deelnemers in het fonds, 8 leden namens de gepensioneerden en 2 leden namens de werkgevers.

De leden namens de werkgevers worden aangewezen door de Vereniging van Waterbouwers. De gepensioneerde en de actieve leden worden gekozen middels verkiezingen. De gepensioneerde en de actieve leden worden benoemd middels verkiezingen.

De verkiezingen verlopen via een lijstensysteem. Bij die verkiezingen kunnen individuele pensioengerechtigden en individuele actieven die 50 handtekeningen uit de betreffende kieskring kunnen overleggen een lijst vormen en zich verkiesbaar stellen. Daarnaast kunnen ook organisaties die kunnen aantonen tenminste 50 leden te hebben in de betreffende kieskring een kandidatenlijst indienen waarmee de kandidaten op die lijst verkiesbaar worden.

Einde verslagjaar 2018 waren er 4 openstaande vacatures voor de groep gepensioneerden.

In 2018 zijn er verkiezingen georganiseerd. Voor de kiesgroep pensioengerechtigden heeft dat helaas geen aanvulling van leden gegeven. In de kiesgroep actieve leden is de heer Lanser vervangen door de heer Kapitein. Het streven is om voorjaar 2019 het VO-reglement zodanig aan te passen, dat kandidaatstelling voor een plaats in het VO eenvoudiger wordt.

Het bestuur heeft na gedegen onderzoek en instemming van het VO, in 2017 besloten om als zelfstandig pensioenfonds verder te gaan. In 2018 is door het bestuur, als gevolg van het voorgaande besloten tot de instelling van een bestuursbureau en het uitbesteden van de pensioenadministratie en het vermogensbeheer. De toekomst dient uit te wijzen of deze ingrijpende besluiten ook daadwerkelijk zullen gaan leiden tot een substantiële verlaging van de kosten per deelnemer.

Het VO is door het BPF bestuur en de directie van de uitvoeringsorganisatie FBW op regelmatige basis geïnformeerd met betrekking tot het gevoerde beleid en de uitvoering daarvan. Tevens is er volgens afspraken 2 keer overleg geweest met de raad van toezicht.

Het VO heeft in het kader van haar taakuitoefening kennisgenomen van de statuten en reglementen, de ABTN, toeslagverlening en de notulen en besluiten van de bestuursvergaderingen 2018.

Het VO heeft als geheel in 2018 een interne instructie en opleidingsdag gevolgd, specifiek in het kader van Vermogensbeheer, Beleggingsbeleid en Financieel Risicomanagement.

Het VO zal binnen het kader van de wettelijke mogelijkheden, alle ontwikkelingen zowel intern als extern, in het belang van de deelnemers nauwlettend opvolgen en waar nodig ofwel noodzakelijk, actief anticiperend optreden.

2. Premie en toeslagenbeleid

Het VO is van oordeel dat het bestuur de kostendekking van de premie nauwlettend in de gaten heeft gehouden en daartoe indien vereist adequaat heeft gereageerd op de gewenste wijzigingen in de premievaststelling.

Gelet op de hoogte van de dekkingsraad ultimo 2017 heeft het bestuur besloten om per 1 januari 2018 conform de door Mercer berekende percentages een gedeeltelijke indexatie op de rechten toe te kennen.

De financiering van toeslagen bij het fonds vindt plaats door behaald over-rendement, zoals is bepaald in artikel 137 lid 4 onder e van de Pensioenwet.

De premievaststelling voor het komende jaar vindt steeds plaats in het vierde kwartaal. Zo is de premie voor 2019 in het vierde kwartaal van 2018 vastgesteld, eerst voorlopig door het bestuur en na instemming van Cao-partijen en het VO, definitief. De premie voor de basisregeling is gestegen van 16,0% in 2018 naar 16,8% in 2019.

Tijdens het verslagjaar is de indexatieregeling aangepast waarbij het onderscheid tussen de actieven en niet-actieven is weggenomen. De indexeringsmaatstaf is nu voor beide groepen dezelfde.

Door de gestegen beleidsdekkingsgraad in het verslagjaar is het mogelijk geworden om per 1 januari 2019 een indexatie toe te passen van 1,38% (voor arbeidsongeschikten 0,92%). Het VO vindt dit een gunstige ontwikkeling.

3. Pension Fund Governance

Het bestuur heeft in 2017 besloten het fonds als een zelfstandig fonds te continueren. Vanuit deze gedachte is er gedurende 2018 bestuurd middels een paritair plus model. Na dit besluit heeft het bestuur zich volledig kunnen focussen op alle vereiste aspecten van de governance van het pensioenfonds.

De cao partijen besluiten gezamenlijk over de inhoud van de verplichtstelling en bij welk bedrijfstakpensioenfonds de verplichting wordt ondergebracht. Indien er geen gezamenlijk besluit tot stand komt, dan is er geen wijziging en geldt de verplichtstelling BPF Waterbouw. Dit was gedurende 2018 het geval.

Op grond van het per 1 januari 2019 geactualiseerde herstelplan (daterend uit 2015) ligt het fonds op koers om te herstellen. Er zijn geen aanvullende maatregelen vereist (zoals kortingen en/of premiestijgingen e.d.).

4. Uitvoeringsbeleid

Het VO wordt door het bestuur gedurende het jaar regelmatig op de hoogte gehouden van de door haar genomen besluiten ter uitvoering van het beleid. Het VO ontvangt binnen enkele weken na een bestuursvergadering een bestuursbesluitenlijst. Hierop worden alle door het bestuur genomen besluiten kort samengevat. Het VO krijgt ook inzage in de vastgestelde notulen van de bestuursvergaderingen, zodat zij inzage heeft in de motivering en onderbouwing van de genomen besluiten die zichtbaar zijn op de besluitenlijst. Aan het einde van het jaar 2018 beschikte het VO over de goedgekeurde bestuursnotulen van het gehele jaar. Daarnaast ontvangt zij elk kwartaal een kwartaalrapportage van het bestuur met daarin een kort overzicht van de lopende/uitgevoerde zaken. Aan het eind van het jaar heeft het VO deze kwartaalrapportage t/m het derde kwartaal ontvangen.

Gedurende het jaar 2018 heeft het VO van haar mogelijkheid gebruik gemaakt om samen met het bestuur en met de adviserend actuaire te vergaderen. Hiernaast was, tijdens de interne vergaderingen van het VO, de directie van het pensioenfonds vaak aanwezig om het VO op de hoogte te brengen van de actuele zaken en de genomen besluiten. Door deze informatieverschaffing is het VO aan het einde van het jaar 2018 volledig op de hoogte van de genomen besluiten. Deze transparante werkwijze stemt tot tevredenheid bij het VO.

Een aantal van de belangrijkste besluiten die door het bestuur in 2018 genomen zijn, ter uitvoering van het door haar gevoerde beleid, (niet limitatief opgesomd en niet zijnde besluiten die zien op punt 1 t/m 3, 5 en 6 uit dit verslag):

- **Aanpassing spaarpensioenregeling:**
Naar aanleiding van de Wet Verbeterde Premieregeling is er gedurende 2018 door het bestuur grondig onderzoek gedaan naar het implementeren van 'life cycles' binnen de spaarpensioenregeling. Besloten is om de regeling per 1 januari 2019 zo te wijzigen zodat vanaf 10 jaar voor de pensioenrekenleeftijd (68 jaar) het pensioenfonds elk jaar een deel van het spaarpensioenkapitaal omzet in ouderdomspensioen, partnerpensioen en wezenpensioen. Bij de deelnemers van het fonds werd middels een brief de keuze neergelegd of dat zij het tot dan toe opgebouwde spaarpensioen per de ingangsdatum van de nieuwe regeling om wilden zetten in de basisregeling of dat zij dat bedrag in de nieuwe regeling in wilden brengen. Ondanks dat de vaststelling van de wijziging van het pensioenreglement geen besluit was waarover het VO formeel advies hoeft te geven, werd zij door het bestuur inhoudelijk goed op de hoogte gehouden en heeft zij de gelegenheid gehad om haar zienswijze in te brengen.
- **Uitbesteding pensioenadministratie:**
Vanuit het verleden werd binnen het pensioenfonds de dagelijkse uitvoering van de pensioenadministratie, het vermogensbeheer en de ondersteuning van het bestuur door het BPF Waterbouw zelfstandig uitgevoerd. Om de dagelijkse uitvoering van de pensioenen in de toekomst te blijven garanderen en kwetsbaarheden op te lossen heeft er in 2018 een onderzoek plaatsgevonden naar het uitbesteden van de pensioenadministratie. Uiteindelijk is besloten om, met ingang van 1 januari 2019, de pensioenuitvoering in zijn geheel onder te brengen bij Centric. Op het moment van schrijven van dit stuk is het BPF Waterbouw nog druk bezig om de volledige uitvoering bij Centric opgezet te krijgen. Het VO volgt deze transitie kritisch.
- **Uitbesteding bestuursondersteuning:**
Na onderzoek van de mogelijkheden tot uitbesteding van deze ondersteuning is besloten om dit intern te blijven regelen wegens de commitment en de daarmee gepaard gaande kosten.

5. Vermogensbeheer en beleggingsbeleid

Het bestuur is in 2018 op basis van een zorgvuldig proces gekomen tot uitbesteding van het vermogensbeheer met ingang van 1 januari 2019, waardoor aan de uitvoering van deze werkzaamheden door de eigen fondsorganisatie een einde kwam.

Het vermogen van het fonds wordt belegd op basis van het door het bestuur jaarlijks vastgesteld beleggingsplan, passend binnen de investment beliefs van het fonds. In september 2018 heeft een update plaatsgehad van de ABTN, welke niet heeft geleid tot significante wijzigingen in het beleggingsbeleid dat gebaseerd is op de ALM-studie uit 2017.

Het bestuur wordt ondersteund door een beleggingsadviescommissie. Het verantwoordingsorgaan vraagt zich af of deze commissie nog steeds een toegevoegde waarde heeft voor het bestuur? Dit moet noch nader worden uitgewerkt, doch de op handen zijnde wijzigingen hebben in 2019 reeds geleid tot het terugtreden van 2 leden van de BAC.

6. Communicatiebeleid

Het BPF stelt zich ten doel op een duidelijke en begrijpelijke wijze voorlichting te geven aan deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers over pensioenresultaten, de pensioenregeling(en), het fonds en relevante veranderingen. De communicatie van het BPF voldoet tenminste aan de eisen die door of krachtens de Pensioenwet daaraan worden gesteld. Dit beleid is ook in 2018 gecontinueerd.

Het VO heeft gedurende 2018 bij het bestuur aangedrongen op tijdige communicatie van relevante onderwerpen richting de stakeholders, zoals informatie rondom de transitie, jaarverslag en de verandering van de spaarpensioenregeling. Helaas constateert het VO dat dit onderdeel wegens de drukte van alle werkzaamheden rondom de uitbesteding, niet volledig opgepakt is door het bestuur. Eveneens heeft het VO aangestuurd op het aanstellen van een onafhankelijke transitie manager die de transitie van de pensioenadministratie vanuit Fondsenbeheer Waterbouw naar Centric begeleidt. Deze transitie manager is door het bestuur uiteindelijk aangesteld.

Communicatiemiddelen

Reflecties BPF Waterbouw (pensioenkrant)

De beleidsafspraken is dat jaarlijks 2 Reflecties uitgebracht worden. In 2018 is het bestuur er niet in geslaagd om deze beleidsafspraken na te komen.

Website

Op de website heeft het reguliere onderhoud van de teksten en downloads plaatsgevonden. Daarbij is nu ook de geldende ABTN bij de downloads geplaatst. Daarnaast worden er regelmatig nieuwsitems op de website geplaatst en wordt ook maandelijks de dekkinggraad op de website gepubliceerd. In 2018 bleef de nieuwsvoorziening op de website actueel, echter was de site zeer verouderd. Het stemt het VO tot tevredenheid dat, met de overgang van de pensioenadministratie naar Centric, ook een nieuwe website gelanceerd is.

7. Oordeel van het verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan van de Stichting BPF Waterbouw is van oordeel dat:

- zij over voldoende informatie beschikt om zich een oordeel te vormen over het boekjaar 2018 met betrekking tot het handelen van het bestuur en stelt vast dat beleid en handelen in overeenstemming waren met de statuten en reglementen van het fonds.
- het bestuur in 2018 een consistent beleid heeft gevoerd, waarbij de belangen van alle betrokkenen afgewogen en geborgd zijn.
- het VO oordeelt positief over het in 2018 gevoerde beleid en het handelen van het bestuur.
- De beslissing tot zelfstandige continuering van het pensioenfonds voor duidelijkheid heeft gezorgd voor alle betrokken partijen, dit komt ten goede aan de besturing van het pensioenfonds.
- Het VO is van mening dat het bestuur haar taken voortvarend heeft uitgevoerd.

8. Aanbevelingen

Een goed gestructureerd communicatieplan met helder geformuleerde doelstellingen en actiepunten in tijd uitzetten en opvolgen om alle stakeholders tijdig en regelmatig te informeren met betrekking tot relevante ontwikkelingen binnen het fonds.

Reactie van het bestuur

Het bestuur bedankt het Verantwoordingsorgaan voor de prettige samenwerking en het positieve oordeel dat zij heeft gegeven over 2018. De aanbeveling van het Verantwoordingsorgaan om met een goed gestructureerd communicatieplan aan de slag te gaan neemt het bestuur ter harte. Voorafgaand aan een communicatiejaarplan zal het bestuur een meerjarig communicatiebeleidsplan opstellen. Het Verantwoordingsorgaan wordt tijdig uitgenodigd om hierover advies te geven.

Verslag van de raad van toezicht

Inleiding en normenkader

Ingevolge artikel 18 van de statuten van Pensioenfonds Waterbouw heeft het fonds met ingang van 1 juli 2014 een Raad van Toezicht (RvT).

De taken en bevoegdheden van de RvT worden bepaald door het wettelijk kader en hetgeen is opgenomen in de statuten en reglementen van het fonds. De raad hanteert bij het uitoefenen van haar toezicht een normenkader dat is gebaseerd op de toezicht-codes van 14 april 2014 en 17 april 2019 opgesteld door de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioenfonds (VIIP).

De RvT houdt toezicht op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds en is onder andere belast met het toezicht op een adequate risicobeheersing en een evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De raad betreft bij haar taak de naleving door het bestuur van de Code Pensioenfonds. De raad ziet het verder als haar taak het bestuur met raad terzijde te staan en op die wijze bij te dragen aan het realiseren van de doelstellingen van de organisatie, de kwaliteit van de besturing en een integere en beheerste bedrijfsvoering.

De RvT legt verantwoording af over de uitvoering van haar taken en de uitoefening van haar bevoegdheden aan het Verantwoordingsorgaan en de werkgever. In het jaarverslag rapporteert de RvT over de uitoefening van haar toezicht taak in het afgelopen jaar.

Gedurende elke toezichtperiode van een kalenderjaar bespreekt de raad zijn bevindingen en aanbevelingen met het bestuur en monitort de wijze waarop het bestuur met de aanbevelingen is omgegaan. De raad constateert dat het bestuur nog niet in de gelegenheid is geweest om aan alle aanbevelingen in het jaarrapport 2017 de nodige aandacht te besteden.

Kijken we terug op de gebeurtenissen in 2018, dan zijn het, in het verlengde van de definitieve besluitvorming over de toekomst van het fonds, vooral de reductie van de kwetsbaarheid van de uitvoeringsorganisatie en het borgen van een kwalitatief goede pensioenuitvoering geweest, die veel aandacht hebben gevraagd. Hieronder komen we daarop terug en besteden daarnaast aandacht aan de governance van het fonds, de risicobeheersing, het vermogensbeheer, de financiële positie en de communicatie.

Reductie kwetsbaarheid uitvoeringsorganisatie

Het bestuur is van oordeel dat de bestaande uitvoeringsorganisatie in meerdere opzichten kwetsbaar is, en heeft vanuit die optiek de huidige organisatie onder de loep genomen daarbij zich de vraag stellend in hoeverre de organisatie voor de toekomst robuuster ingericht kan worden. In onderlinge samenhang zijn daartoe de functies pensioenuitvoeringsorganisatie, bestuursondersteuning (waaronder risicomanagement en communicatie) en vermogensbeheer onderzocht. Daarbij zijn de verschillende opties en keuzemogelijkheden (zoals bijvoorbeeld het al dan niet onderbrengen van pensioenadministratie en bestuursondersteuning bij een externe partij) goed in kaart gebracht en onderling afgewogen.

De stand van zaken van de verschillende onderzoeken, de besluitvorming en de implementatie/transitie is steeds een aandachtspunt geweest in de reguliere overleggen tussen RvT en Bestuur. Als RvT hebben wij het proces kritisch en op de voet gevolgd, het bestuur kritisch bevraagd over de voortgang en, waar nodig en gewenst, met raad ondersteund.

Naar ons oordeel heeft het bestuur gedegen onderzoeken gedaan en zijn in het verlengde daarvan weloverwogen besluiten genomen. Het bestuur heeft gekozen voor Centric als PUO en BMO als vermogensbeheerder. De bestuursondersteuning zal in eigen beheer worden uitgevoerd.

De implementatie en transitie van de pensioenadministratie is minder voorspoedig verlopen dan verwacht. Meer aandacht voor planning, onderlinge afstemming en communicatie en het tijdig zorgen voor externe ondersteuning bij het projectmanagement had hier geholpen. De verbetering van de relatie met het verantwoordelijk management bij Centric behoeft naar ons oordeel nog verdere aandacht. Daarnaast bevelen wij aan om samen met de andere fondsen die door Centric worden bediend te komen tot het instellen van een klantoverleg om zo de gemeenschappelijke eisen en wensen ten aanzien van de dienstverlening van Centric meer kracht bij te zetten.

Het uitbestedingsproces van het vermogensbeheer naar BMO is goed verlopen. Ter afsluiting daarvan vragen het vastleggen van de afspraken rond de aanlevering van beleggingsinformatie en het opstellen van een transitieverslag nog aandacht.

Het proces rond de keuze en implementatie van een nieuwe vorm van bestuursondersteuning is zorgvuldig en degelijk verlopen, zij het dat het bestuur de doorlooptijd mogelijk had kunnen beperken en efficiënter had kunnen werken door een snellere besluitvorming en/of een ruimere mandatering.

Risicomanagement

Wat het risicomanagement betreft heeft het bestuur de lijn die in 2017 is ingezet, gericht op een verdere versterking van de risicomanagement functie, voortgezet.

Het Integraal Risicomanagementbeleidsplan en de risicoanalyse zijn in 2018 afgerond. Het IRM-Jaarplan is in concept besproken. Daarnaast wordt standaard een risicoparagraaf toegevoegd aan de bestuursnotities. Het streven is de risicomanagement functie jaarlijks te evalueren. Het IRM-beleidsplan is een doorwrocht, goed doordacht en uitgewerkt beleidsplan, zij het dat het daardoor soms lastig leesbaar is. Een sterk punt van het plan is de koppeling met de missie, visie en strategie van het fonds. Als RvT hebben we aandacht gevraagd voor het - met de beperkingen die een kleinere organisatie met zich mee brengt - zo onafhankelijk mogelijk positioneren van de tweede en de derde lijn. In dat verband zien we voor de RvT geen rol weggelegd in de derde lijn.

Het bestuur heeft ervoor gekozen om in het kader van IORP II zoveel mogelijk aan te sluiten bij de governance en de huidige werkwijze van het fonds. De wijze waarop hieraan invulling wordt gegeven is besproken met en van raad voorzien door de RvT. De sleutelfunctiehouder actuariel is belegd bij de certificerend actuaaris, de sleutelfunctiehouders risicomanagement respectievelijk audit zijn belegd bij twee bestuursleden. Er wordt nog bezien of de sleutelfunctiehouder audit ook extern wordt belegd.

Vermogensbeheer

Samenhangend met de keuze voor een nieuwe vermogensbeheerder en de transitie van de portefeuille is de toegevoegde waarde van de BAC geëvalueerd. Geconcludeerd is dat die toegevoegde waarde niet meer ligt op het gebied van onafhankelijk advies en countervailing power. In de loop van 2019 wordt bezien of de BAC op een andere wijze ingericht kan worden of zal worden opgeheven.

Pensioenbeheer

Samenhangend met de keuze voor een nieuwe vermogensbeheerder en de transitie van de portefeuille is de toegevoegde waarde van de BAC geëvalueerd. Geconcludeerd is dat die toegevoegde waarde niet meer ligt op het gebied van onafhankelijk advies en countervailing power. In de loop van 2019 wordt bezien of de BAC op een andere wijze ingericht kan worden of zal worden opgeheven.

In het kader van de Wet verbeterende premieregeling (Wvp) is de spaarpensioenregeling, die het fonds uitvoert, aangepast. Het bestuur heeft daarbij gekozen voor een alternatief, dat ook door andere fondsen wordt gevolgd, waarbij de Wvp niet van toepassing is op de aangepaste regeling. De RvT heeft het gehele proces nauwlettend gevolgd en geconstateerd, dat het bestuur zorgvuldig te werk is gegaan bij het afwegen van de belangen van de betrokkenen, inclusief het onderzoek naar de financiële effecten zowel voor de deelnemers als voor het fonds, de communicatie naar de deelnemers adequaat heeft verzorgd en de verschillende risico's van de aanpassing van de spaarpensioenregeling en van het proces zelf zo goed mogelijk in kaart heeft gebracht en beheerst. Gezien het feit dat gekozen is voor een alternatieve aanpassing bevelen wij aan om op niet al te lange termijn proactief te onderzoeken of de spaarpensioenregeling niet alsnog naar de intentie van de Wvp aangepast kan worden.

Als gevolg van de uittreding van Boskalis en Van Oord voor het vrijwillige gedeelte met ingang van 2019 ontstaat voor de deelnemers een tweedeling in hun pensioen: het verplichte deel blijft bij Bpf Waterbouw en het vrijwillige deel wordt vanaf 2019 opgebouwd bij PGB. Deze tweedeling op zich is al niet wenselijk, maar bovendien bleek dat door het steeds wisselen van vrijwillig naar verplicht deelnemen als gevolg van een aantal maanden niet in Nederland werkzaam zijn en dan weer wel, de risicodekking van overlijden en arbeidsongeschiktheid zonder extra maatregelen tekort zou schieten.

PGB heeft om dit op te lossen, voorstellen gedaan, die zijn uitgemond in de zogenaamde tientjes regeling die is vastgelegd in een convenant en waarvan de extra kosten, voor rekening van Boskalis resp. van Oord komen.

De RvT heeft er begrip voor dat het bestuur weinig andere keus had dan de voorstellen van PGB te volgen. Een schoonheidsprijs verdient het niet. Hopelijk zullen partijen, die betrokken zijn bij pensioenuitvoering, zich in de toekomst verre houden van dergelijke gekunstelde en administratief vanuit risico oogpunt ingewikkelde constructies. Wij bevelen aan om de uitvoering van de tientjesregeling nauwlettend te laten volgen door het bestuursbureau en daarover te laten rapporteren aan het bestuur.

Financiële positie

Het bestuur voert een weloverwogen financieel beleid dat erop gericht is de risico's voor het fonds als gevolg van bewegingen op de financiële markten te beperken, waarbij tegelijkertijd toch voor het rendement op het vermogen en voor de balanspositie als indicator voor de financiële positie naar het optimum wordt gezocht. Tegen die achtergrond zien we dat in het verslagjaar 2018 het financiële beleid tot optimale resultaten heeft geleid.

Premie- en indexatiebeleid

De premie voor de basisregeling is in 2019 verhoogd van 16,0% in 2018 naar 16,8%. De stijging is vooral het gevolg van de daling van de rekenrentevoet in de premie. De uitgangspunten voor de premieberekening, waaronder de actuele AG-overlevingstafel van 2018 voldoen aan de vereiste prudentie en zijn in overeenstemming met wet- en regelgeving. Belangrijk is dat de in eerdere jaren ingezette trend van verbetering van de premiedekkingsgraad zich ook dit jaar voortzet.

Tijdens het verslagjaar is de indexatieregeling aangepast. De verschillende behandeling van actieven en niet-actieven paste niet meer bij de financieringsmethodiek, waarin door de actieven niet afzonderlijk wordt bijgedragen voor een betere indexatie. De indexeringsmaatstaf is nu voor beide groepen dezelfde. Alleen voor arbeidsongeschiktheidsuitkeringen wordt nog een op die groep toegespitste methodiek toegepast. In het kader van evenwichtige belangenafweging achten wij die gelijkschakeling een belangrijke verbetering.

Communicatie

De communicatie in 2018 is met name (ad hoc) gegaan over de aanstaande wijzigingen van de uitvoering van de pensioenadministratie en de bestuursondersteuning. Helaas ontbrak een communicatieplan met betrekking tot deze transitie. Wij bevelen wederom aan om het communicatiebeleid voor de komende drie jaar en een communicatieplan voor 2019 op te stellen en zo alle stakeholders goed betrokken te houden bij het fonds.

Code pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen is in 2018 aangepast. De code is bekort tot 65 normen en ingedeeld naar acht thema's. De thema's maken deel uit van het normenkader dat wij als RvT hanteren als uitgangspunt voor de wijze waarop wij toezicht houden. Het fonds heeft getoetst in hoeverre het voldoet aan de normen uit de nieuwe code en publiceert het resultaat van deze toetsing op de internetsite. Het fonds heeft gemotiveerd aangegeven niet te voldoen aan een beperkt aantal normen.

Tot slot

Het bestuur heeft in 2018 veel en goed werk verricht, heeft de zaken goed op orde, gaat pro actief te werk en streeft, waar nodig, naar verbetering.

Wij achten het bestuur in staat om voor Bpf Waterbouw en zijn belanghebbenden de juiste en afgewogen besluiten te nemen, en het fonds adequaat te leiden. Als RvT volgen wij het bestuur daarbij en waar nodig of gewenst staan wij het graag met raad terzijde.

Reactie bestuur

Het bestuur heeft met belangstelling kennis genomen van het rapport van de raad van toezicht. Het bestuur constateert dat de raad van toezicht positief is ten aanzien van de wijze waarop het bestuur in 2018 een groot aantal zaken heeft aangepakt en in gang gezet.

Het bestuur dankt de raad van toezicht voor de raad bij de ingewikkelde besluitvorming die in 2018 heeft plaatsgevonden ten aanzien van de toekomst van het pensioenfonds.

Het bestuur heeft het voornemen in 2019 op dezelfde wijze invulling te geven aan de bestuursverantwoordelijkheid als in 2018 en ziet uit naar een goede samenwerking met de raad van toezicht, met oog voor ieders taken en verantwoordelijkheden.

STICHTING BEDRIJFSTAKPENSIOENFONDS WATERBOUW
Rijswijk

ENKELVOUDIGE JAARREKENING

Anders dan te doen gebruikelijk is de enkelvoudige jaarrekening vóór de geconsolideerde jaarrekening opgenomen. De reden hiervan is dat de enkelvoudige jaarrekening het beste inzicht biedt in de financiële positie van het pensioenfonds en aansluit bij overige externe publicaties en de in het bestuursverslag opgenomen beleidsmatige informatie.

Enkelvoudige balans per 31 december

(na verwerking van het saldo van baten en lasten)

Bedragen x € 1.000	2018	2017
ACTIVA		
Beleggingen voor risico pensioenfonds (1)		
Vastgoedbeleggingen	163.298	149.617
Aandelen	527.158	601.945
Vastrentende waarden	561.286	492.347
Derivaten	-	2.959
	1.251.742	1.246.868
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen (2)	806	893
Deelnemingen (3)	289	240
Vorderingen en overlopende activa (4)		
Premies	1.637	3.011
Overige vorderingen	2.162	257
Gelieerde organisaties	-	66.883
	3.799	70.151
Overige activa (5)		
Liquide middelen	32.502	10
	1.289.138	1.318.162

Bedragen x € 1.000	2018	2017
PASSIVA		
Stichtingskapitaal en reserves (6)	150.823	196.307
Technische voorzieningen (7)		
Voorziening pensioenverplichtingen:		
- voor risico van het pensioenfonds	1.134.512	1.104.534
- herverzekerd bij Centraal Beheer Achmea	806	893
	1.135.318	1.105.427
Overige technische voorzieningen (8)		
Voorziening rendementsbijschrijving spaarpensioen	-	12.129
	-	12.129
Overige schulden en overlopende passiva (9)		
Pensioenuitkeringen	857	759
Waardeoverdrachten	146	-
Gelieerde organisaties	193	-
Overige schulden	1.801	3.540
	2.997	4.299
	1.289.138	1.318.162

Enkelvoudige staat van baten en lasten over 2018

Bedragen x € 1.000		2018	2017
BATEN			
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers (10)		34.212	33.091
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds (11)			
- Directe beleggingsresultaten	17.387	16.789	
- Indirecte beleggingsresultaten	-/- 40.956	93.463	
- Kosten van vermogensbeheer	-/- 1.044	-/- 1.218	
		-/- 24.613	109.034
Overige baten (12)		168	188
		<u>9.767</u>	<u>142.313</u>
LASTEN			
Pensioenuitkeringen (13)		-/- 33.919	-/- 33.630
Pensioenuitvoeringskosten (14)		-/- 3.866	-/- 2.650
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (15):			
- Pensioenopbouw	-/- 30.905	-/- 32.687	
- Overboeking rendementsbijschrijving spaarpensioen	-/- 1.625	-	
- Toegerekende interest	2.558	2.229	
- Onttrekking voor pensioenuitkeringen en afkopen	33.887	33.582	
- Vrijval voor pensioenuitvoeringskosten	2.558	2.359	
- Mutatie marktrente	-/- 48.757	12.054	
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-/- 234	-/- 427	
- Resultaat op sterfte	1.647	714	
- Aanpassing overlevingstafels	12.743	29.188	
- Overboeking rendementsbijschrijving spaarpensioen	-/- 2.301	-/- 2.241	
- Afvoer premies spaarpensioen	396	-	
- Wijziging excasso-opslag	-	-/- 3.982	
- Ov. mutaties voorziening pensioenverplichtingen	55	-/- 247	
		-/- 29.978	40.542
Mutatie overige technische voorzieningen (16)		12.147	3.794
Saldo overdracht van rechten (17)		365	342
		<u>-/- 55.251</u>	<u>8.398</u>
Saldo van baten en lasten		<u>-/- 45.484</u>	<u>150.711</u>

Bestemming van het saldo van baten en lasten:

Bedragen x € 1.000		2018	2017
Mutatie Stichtingskapitaal en reserves		-/- 45.484	150.711
		<u>-/- 45.484</u>	<u>150.711</u>

Enkelvoudig kasstroomoverzicht

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	34.927	33.307
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	1.429	1.067
Betaalde pensioenuitkeringen	-/- 34.435	-/- 33.517
Betaald in verband met overdracht van rechten	-/- 918	-/- 725
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	<u>-/- 4.654</u>	<u>-/- 1.846</u>
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-/- 3.651	-/- 1.714
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	550.711	776.379
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	17.735	18.123
Aankopen van beleggingen	-/- 596.762	-/- 791.115
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-/- 1.044	-/- 1.218
Overige ontvangsten/uitgaven	<u>-/- 1.573</u>	<u>7</u>
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	<u>-/- 30.933</u>	<u>2.176</u>
<i>Mutatie rekening-courant en liquide middelen</i>	<u><u>-/- 34.584</u></u>	<u><u>462</u></u>
Mutatie rekening-courant en liquide middelen		
Saldo rekening-courant en liquide middelen per 31 december	32.309	66.893
Saldo rekening-courant en liquide middelen per 1 januari	<u>66.893</u>	<u>66.431</u>
<i>Mutatie rekening-courant en liquide middelen</i>	<u><u>-/- 34.584</u></u>	<u><u>462</u></u>

Actuariële analyse van het resultaat

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Resultaat op premie		
Premiëmarge deelnemers	<u>3.307</u>	<u>116</u>
	3.307	116
Resultaat op interest		
Beleggingsresultaten	-/- 24.613	109.034
Actuariel benodigde rente	<u>2.558</u>	<u>2.264</u>
	-/- 22.055	111.298
Aanpassing rekenrente		
Technische voorziening	-/- 48.757	12.054
Voorziening rendementsbijschrijving	<u>-</u>	<u>1.793</u>
	-/- 48.757	13.847
Resultaat op sterfte		
Sterfteresultaat	1.647	714
Aanpassing overlevingstafels	<u>12.743</u>	<u>29.188</u>
	14.390	29.902
Arbeidsongeschiktheid		
	-/- 214	-/- 536
Resultaat op kosten		
Beschikbaar voor ex- en incasso	2.558	2.359
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	<u>-/- 3.866</u>	<u>-/- 2.650</u>
	-/- 1.308	-/- 291
Overige resultaten		
Resultaat op uitkeringen	75	62
Resultaat op waardeoverdrachten	131	-/- 85
Resultaat overboeking Overgangsregeling	-	-
Mutatie vz. Rendementsbijschrijving spaarpensioen	8.620	-
Vrijval voorziening Potentieel (IP)	-	-
Wijziging excasso-opslag	-	-/- 3.982
Diversen	<u>327</u>	<u>380</u>
	9.153	-/- 3.625
	<u>-/- 45.484</u>	<u>150.711</u>

Toelichting op de enkelvoudige jaarrekening

Algemene gegevens

Vestigingsplaats

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw
Laan van Zuid Hoorn 165
2289 DD Rijswijk
KvK: 41151182

Activiteiten

BPF Waterbouw is een (verplichtgesteld) bedrijfstakpensioenfonds. Het fonds verzekert pensioenaanspraken voor (kort gezegd):

- de werknemers in de sector waterbouw die vallen onder de cao waterbouw;
- de werknemers die bij werk in Nederland onder die cao zouden vallen;
- de werknemers die vallen onder de cao Grindbaggerbedrijf;
- de werknemers in dienst van een aangesloten werkgever, niet behorende tot één van de hiervoor genoemde groepen en die op basis van een overeenkomst tussen het fonds en die werkgever op vrijwillige basis deelnemen aan het fonds.

Grondslagen voor de financiële verslaggeving

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder RJ610. De jaarrekening is opgesteld in euro's; dit is zowel de functionele als de presentatievaluta.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van voorgaand verslagjaar.

Schattingswijziging

Reeds in het vorige boekjaar is het fonds overgegaan tot het toepassen van correctiefactoren op de Prognosetafel AG2016 om de landelijke verwachtingen voor sterfte te corrigeren voor de verwachte ervaringssterfte van het pensioenfonds. In het verloop van de technische voorziening voor ouderdoms- en partnerpensioen is deze overgang verwerkt eind 2017 als vaste afslag van 2,9%. De omrekening naar de nieuwe Prognosetafel AG2018 is in het verloop van de technische voorziening per 31 december 2018 verwerkt. Hierin zit de correctie besloten van het laten vervallen van de ervaringssterfte-afslag van 2,9% (een benadering) versus het toepassen van de ervaringssterfte correctiefactoren (exacte berekening).

Verwerking

Een actief wordt in de balans verwerkt wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen aan het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Waardering van activa en passiva

Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs.

Vreemde valuta

Activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend naar Euro's tegen de koers per balansdatum. Baten en lasten voortvloeiend uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Deze verschillen komen tot uitdrukking in de Indirecte beleggingsresultaten.

Monetaire activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend in de functionele valuta tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de winst-en-verliesrekening.

Niet-monetaire activa die volgens de verkrijgingsprijs worden gewaardeerd in een vreemde valuta worden omgerekend tegen de wisselkoers op de transactiedatum.

Niet-monetaire activa die volgens de actuele waarde worden gewaardeerd in een vreemde valuta worden omgerekend tegen de wisselkoers op het moment waarop de actuele waarde werd bepaald.

Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het pensioenfonds zich verschillende oordelen en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

Verbonden partijen

Als verbonden partij worden alle rechtspersonen aangemerkt waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend.

Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan. Hiervan wordt toegelicht de aard en de omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht.

Resultaatbepaling

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de technische voorziening en worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het saldo van baten en lasten.

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het jaar. De opbrengsten op transacties worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd.

Het resultaat wordt tevens bepaald met inachtneming van de verwerking van ongerealiseerde waardeveranderingen van op reële waarde gewaardeerde:

- vastgoedbeleggingen;
- onder vlottende activa opgenomen effecten;
- afgeleide financiële instrumenten die niet zijn aangemerkt als afdekkinstrument.

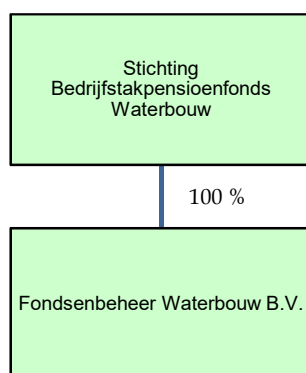
Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht wordt opgesteld volgens de directe methode. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en kasstromen uit beleggingsactiviteiten.

Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

Groepsstructuur

Op 18 februari 2015 is Fondsenbeheer Waterbouw B.V. opgericht door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw. Alle aandelen in de vennootschap worden gehouden door BPF Waterbouw. BPF Waterbouw vormt ook de statutaire directie van de vennootschap.

Toelichting op de enkelvoudige balans per 31 december 2018

(na verwerking van het saldo van baten en lasten)

Beleggingen voor risico pensioenfondsen (1)

Het totale verloop van de beleggingen voor risico pensioenfondsen is als volgt weer te geven:

Bedragen x € 1.000		Herbeleggingen en aankopen	Aflossingen en verkopen	Waarde-mutaties	Mutatie lopende rente	Balans per 31/12/2018
Rubriek	Balans per 01/01/2018					
Vastgoed	149.617	-	-	13.681	-	163.298
Aandelen	601.945	406.000	-/- 426.000	-/- 54.787	-	527.158
Vastrentend	492.347	190.771	-/- 113.798	-/- 7.804	-/- 230	561.286
Derivaten	2.959	-	-/- 10.913	7.954	-	-
Overig	66.893	-	-/- 34.584	-	-	32.309
	<u>1.313.761</u>	<u>596.771</u>	<u>-/- 585.295</u>	<u>-/- 40.956</u>	<u>-/- 230</u>	<u>1.284.051</u>

Bedragen x € 1.000		Herbeleggingen en aankopen	Aflossingen en verkopen	Waarde-mutaties	Mutatie lopende rente	Balans per 31/12/2017
Rubriek	Balans per 01/01/2017					
Vastgoed	137.017	67.474	-/- 67.572	12.698	-	149.617
Aandelen	539.502	584.052	-/- 580.242	58.633	-	601.945
Vastrentend	463.738	139.541	-/- 106.952	-/- 3.058	-/- 922	492.347
Derivaten	-/- 618	-	-/- 21.613	25.190	-	2.959
Overig	66.431	462	-	-	-	66.893
	<u>1.206.070</u>	<u>791.529</u>	<u>-/- 776.379</u>	<u>93.463</u>	<u>-/- 922</u>	<u>1.313.761</u>

Vastgoedbeleggingen

Vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs bij de eerste waardering; vervolgwaardering geschiedt tegen reële waarde ('fair value'), zijnde de marktwaarde. De marktwaarde wordt onder meer gebaseerd op beschikbare marktgegevens. Waardeveranderingen van op marktwaarde bepaalde vastgoedbeleggingen worden verwerkt in de staat van baten en lasten.

De marktwaarde van de niet-beursgenoteerde vastgoedbeleggingen worden bepaald op basis van het aandeel van de BPF Waterbouw in het eigen vermogen van het desbetreffende vastgoedfonds per balansdatum. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de door een onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekening van dat vastgoedfonds.

Bedragen x € 1.000		2018	2017
Balanswaarde 1 januari		149.617	137.017
Aankopen in het boekjaar		-	67.474
Verkopen in het boekjaar		-	-/- 67.572
Waardemutaties		13.681	12.698
Balanswaarde 31 december		<u>163.298</u>	<u>149.617</u>

Er is uitsluitend belegd in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen.

Aandelen

De beursgenoteerde participaties in aandelenfondsen zijn opgenomen tegen reële waarde, zijnde de marktwaarde.

De marktwaarde van de niet-beursgenoteerde participaties in aandelenfondsen wordt bepaald op basis van het aandeel van de BPF Waterbouw in het eigen vermogen van het desbetreffende aandelenfonds per balansdatum.

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Balanswaarde 1 januari	601.945	539.502
Aankopen in het boekjaar	406.000	584.052
Verkopen in het boekjaar	-/- 426.000	-/- 580.242
Waardemutaties	-/- 54.787	58.633
Balanswaarde 31 december	<u>527.158</u>	<u>601.945</u>

In het verslagjaar 2017 is door het bestuur besloten dat het merendeel van de aandelenportefeuille moet voldoen aan de algemene SRI vereisten. Dit houdt in dat de beleggingsfondsen, die gebaseerd zijn op passief beleggen, die bedrijven moeten uitsluiten die de United Nations Global Compact Principles (mensenrechten, milieu, arbeid en corruptie) aan de laars lappen of betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Voor de Emerging Markets is (nog) geen SRI fonds voorradig. Derhalve is besloten voor deze regio een uitzondering te maken. Anderzijds is in 2017 besloten de onderverdeling van de aandelenportefeuille naar regio's te laten aansluiten bij de marktkapitalisatie.

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Beursgenoteerde aandelen	<u>527.158</u>	<u>601.945</u>
Balanswaarde 31 december	<u>527.158</u>	<u>601.945</u>

BPF Waterbouw heeft een indirect belang in een premiebijdragende onderneming, te weten Koninklijke Boskalis Westminster NV. Dit belang is nagenoeg nihil.

Vastrentende waarden

De vastrentende waarde worden gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde de marktwaarde verhoogd met de opgelopen rente.

De waarden van deze beursgenoteerde obligaties zijn gebaseerd op de opgaven van verschillende dataleveranciers, inclusief opgelopen rente per balansdatum.

De marktwaarde van de woninghypotheken wordt bepaald op basis van het aandeel van de BPF Waterbouw in het eigen vermogen van het desbetreffende woninghypothekenfonds per balansdatum. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de door een onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekening van dat woninghypothekenfonds.

Bedragen x € 1.000		2018	2017
Obligaties			
Balanswaarde 1 januari	439.475		463.738
Lopende rente 1 januari	-/- 6.012		-/- 6.934
Marktwaaarde 1 januari	<u>433.463</u>		<u>456.804</u>
Aankopen in het boekjaar	145.771		89.541
Aflossingen en verkopen in het boekjaar	-/- 113.798		-/- 106.952
Waardemutaties	-/- 11.388		-/- 5.930
Marktwaaarde 31 december	<u>454.048</u>		<u>433.463</u>
Lopende rente 31 december	<u>5.782</u>		<u>6.012</u>
Balanswaarde 31 december		459.830	439.475
Woninghypotheke			
Balanswaarde 1 januari	52.872		-
Aankopen in het boekjaar	45.000		50.000
Waardemutaties	<u>3.584</u>		<u>2.872</u>
Balanswaarde 31 december		101.456	52.872
Balanswaarde 31 december		<u>561.286</u>	<u>492.347</u>

De rente-afdekking ultimo boekjaar is 23 % (2017: 26%). De norm van de rente-afdekking is bij de huidige rente gesteld op 25 % (bandbreedte: 20-30%). Het gemiddelde nominale rentepercentage van de obligatieportefeuille is ultimo boekjaar 2,7% (2017: 3,2%) en de duration is 7,6 (2017: 10,3).

Het gemiddelde nominale rentepercentage van de woninghypothekeportefeuille is ultimo boekjaar 2,7% (2017: 2,7%) en de duration is 8,5 (2017: 8,3).

Derivaten

De valutaderivaten worden in de jaarrekening opgenomen tegen reële waarde per balansdatum, zijnde het verschil tussen de contract-koers en de spotkoers.

Negatieve posities uit hoofde van derivatencontracten ultimo verslagjaar zijn gepresenteerd onder de overige schulden en overlopende passiva.

Bedragen x € 1.000		2018	2017
Balanswaarde 1 januari		2.959	-/- 618
Mutaties in het boekjaar		-/- 10.913	-/- 21.613
Waardemutaties		<u>7.954</u>	<u>25.190</u>
Balanswaarde 31 december		<u>-</u>	<u>2.959</u>

De post derivaten omvatte alleen valutaderivaten. Deze dienden ter afdekking van de beleggingen in US-dollars, Japanse Yen en Britse Ponden. Per 31 december 2018 zijn er geen derivaten meer aanwezig.

Per 31 december staan de volgende contracten uit, gewaardeerd tegen de koersen per balansdatum:

Bedragen x 1.000	31 december 2018		31 december 2017	
Verkoop USD per 03/jan/18	-	-	\$ 271.400	€ 226.072
Verkoop JPY per 04/jan/18	-	-	¥ 5.201.000	€ 38.445
Verkoop GBP per 03/jan/18	-	-	£ 23.500	€ 26.461

Het fonds dekt strategisch het merendeel van de risico's van koerswijzigingen voor de belangrijkste valuta (USD, JPY en GBP) voor 75% af. Daar waar mogelijk is, wordt belegd in naar euro's gehedgde beleggingsfondsen. In het verslagjaar 2018 heeft een wisseling plaatsgevonden van een niet-hedged aandelenfonds naar een hedged aandelenfonds, waardoor per jaareinde 2018 geen directe derivaten door het pensioenfonds zelf worden aangehouden.

Er is afgezien van een hedge van de valuta's uit de Emerging Markets naar de euro in verband met de veelheid van de valuta's en de onmogelijkheid om dit efficiënt uit te voeren.

Overige toelichtingen

Valuta-afdekking

Eind 2018 is voor circa 37% (2017: 42,8%) van de beleggingsportefeuille belegd in andere valuta dan de Euro. Het strategische beleid van het fonds wordt gekenmerkt door een streven om de valutaposities in US-dollar, Japanse Yen en Britse Ponden voor 75% af te dekken. Voor overige valuta (9,2%) is het beleid om deze valuta niet strategisch af te dekken.

Een specificatie van de afgedekte valutaposities is opgenomen onder de derivaten en in de risicoparagraaf.

Valutakoersen

Voor de omrekening van de posities in vreemde valuta per balansdatum zijn de koersen gehanteerd zoals hieronder weergegeven.

	2018	2017
EUR - USD	1,14670	1,20050
EUR - JPY	125,78152	135,28435
EUR - GBP	0,89895	0,88809

Methodiek bepaling marktwaarde

Bij de waardering van de beleggingen kan voor het grootste deel gebruik worden gemaakt van marktnoteringen.

31 december 2018	Directe	Afgeleide	Waarderings-	
Bedragen x € 1.000	marktnotering	marktnotering	modellen	Totaal
Vastgoedbeleggingen	-	-	163.298	163.298
Aandelen	527.158	-	-	527.158
Vastrentende waarden	459.830	-	101.456	561.286
	<u>986.988</u>	<u>-</u>	<u>264.754</u>	<u>1.251.742</u>

31 december 2017	Directe	Afgeleide	Waarderings-	
Bedragen x € 1.000	marktnotering	marktnotering	modellen	Totaal
Vastgoedbeleggingen	-	-	149.617	149.617
Aandelen	601.945	-	-	601.945
Vastrentende waarden	439.475	-	52.872	492.347
Derivaten	-	2.959	-	2.959
	<u>1.041.420</u>	<u>2.959</u>	<u>202.489</u>	<u>1.246.868</u>

Opgemerkt wordt dat schattingen naar hun aard subjectief zijn en dat de geschatte actuele waarden van financiële instrumenten derhalve inherent onderhevig zijn aan onzekerheden en waardeoordelen ten aanzien van volatiliteit, rentestand en kasstromen. Deze schattingen zijn momentopnames, gebaseerd op de marktomstandigheden en de op dat moment beschikbare informatie.

Securities Lending

Het bestuur heeft in het beleggingsbeleid als uitgangspunt vastgelegd dat niet actief wordt meegewerkt aan het uitlenen van door het fonds gehouden aandelen en obligaties. Van de intern gehouden vastrentende portefeuille worden geen stukken uitgeleend. Bij de selectie van beleggingsfondsen wordt rekening gehouden met het securities lending beleid van de fondsmanager.

Indien geen passende fondsbeheerders beschikbaar zijn voor sectoren, waarin het fonds wil beleggen, dan mag de maximale omvang van securities lending slechts 5% (op enig tijdstip in het jaar) van de portefeuille zijn.

De aandelenbeleggingen geschieden via deelnemingen in beleggingsfondsen. Het BPF Waterbouw is deelgerechtigd in de achterliggende aandelenportefeuille van het desbetreffende fonds. Binnen de beleggingsfondsen Wereld is securities lending mogelijk, maar het beleggingsfonds heeft hier geen gebruik van gemaakt.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen (2)

Herverzekeringscontracten worden opgenomen voor de actuariële bepaalde contante waarde van de herverzekerde pensioenrechten en berekend volgens de grondslagen van de technische voorzieningen. Over het algemeen heeft deze post een looptijd van langer dan 1 jaar.

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Balanswaarde 1 januari	893	1.119
Mutaties	<u>-/- 87</u>	<u>-/- 226</u>
Balanswaarde 31 december	<u>806</u>	<u>893</u>

Een deel van de pensioenaanspraken is herverzekerd bij Centraal Beheer Achmea. Dit contract is opgezegd per 1 januari 1982, waarbij de verzekerde aanspraken premievrij zijn achtergelaten. Het fonds loopt het indexatierisico over deze aanspraken voorzover deze niet uit de overrente van Centraal Beheer Achmea gefinancierd kunnen worden.

Deelnemingen (3)

Deelnemingen waarbij invloed van betekenis kan worden uitgeoefend op het zakelijke en financiële beleid, worden gewaardeerd tegen de nettovermogenswaarde. De eerste verwerking in de jaarrekening geschiedt tegen verkrijgingsprijs. Invloed van betekenis wordt in ieder geval verondersteld aanwezig te zijn bij een aandeelhoudersbelang van meer dan 20% van de aan de aandelen verbonden stemrechten. Indien de waardering van een deelneming volgens de nettovermogenswaarde negatief is, is deze op nihil gewaardeerd. Indien en voor zover het pensioenfonds in deze situatie geheel of gedeeltelijk instaat voor de schulden van de deelneming, dan wel het stellige voornemen heeft de deelneming tot betaling van haar schulden in staat te stellen, is hiervoor een voorziening getroffen.

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Saldo per 1 januari	240	168
Resultaat deelnemingen	49	72
Saldo per 31 december	<u>289</u>	<u>240</u>

De deelneming betreft de 100% deelneming in Fondsenbeheer Waterbouw B.V. te Rijswijk (ZH).

Vorderingen en overlopende activa (4)

De vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde, die de boekwaarde benadert. Na eerste verwerking worden de vorderingen gewaardereerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Indien nodig vindt een aftrek plaats voor het risico van oninbaarheid. Alle vorderingen hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

Premies

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
Debiteuren	<u>1.637</u>	<u>3.011</u>
	<u>1.637</u>	<u>3.011</u>

Overige vorderingen

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
Dividendbelasting	255	254
Diversen	<u>1.907</u>	<u>3</u>
	<u>2.162</u>	<u>257</u>

Gelieerde organisaties

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
Rekening-courant met Fondsenbeheer Waterbouw	-	66.883

Overige activa (5)

Liquide middelen

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen, die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan 1 jaar hebben. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
KAS Bank	28.307	10
ABN AMRO	4.195	-
	<u>32.502</u>	<u>10</u>

De bedragen zijn dagelijks opvraagbaar.

Stichtingskapitaal en reserves (6)

Het stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van vreemd vermogen en verplichtingen inclusief alle technische voorzieningen in de balans zijn opgenomen. In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen en het vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit Financieel ToetsingsKader voorgeschreven berekeningsmethodiek.

Het eigen vermogen is als volgt te specificeren:

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
Stichtingskapitaal	-	-
Algemene reserve	150.823	196.307
	<u>150.823</u>	<u>196.307</u>

Algemene reserve

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Saldo per 1 januari	196.307	45.596
Resultaatbestemming	-/- 45.484	150.711
Saldo per 31 december	<u>150.823</u>	<u>196.307</u>

Solvabiliteit en dekkingsgraad

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Minimaal Vereist Eigen Vermogen (4,3% resp. 4,3%)	49.352	48.651
Vereist Eigen Vermogen (21,9% resp. 24,7%)	248.792	275.605
Aanwezig eigen vermogen	150.823	196.307
Actuele dekkingsgraad per 31 december	113,3 %	117,6 %
Beleidsdekkingsgraad per 31 december	118,2 %	111,5 %

De buffers worden door het pensioenfonds berekend met behulp van de standaardmethode. Hierbij wordt voor de samenstelling van de beleggingen uitgegaan van de strategische assetmix in de evenwichtssituatie. Aangezien de verplichtingenstructuur van het fonds niet wezenlijk afwijkt van een gemiddeld pensioenfonds, is er geen reden af te wijken van het standaardmodel voor de berekening van het VEV.

Onder het FTK worden 2 toetsingsgrenzen gedefinieerd:

- Het Minimaal Vereist Vermogen is gelijk aan de Technische voorziening verhoogd met een opslag voor algemene risico's. Het Minimaal Vereist Vermogen is voor het fonds vastgesteld op 104,3%.
Onder het FTK is met de huidige beleidsdekkingsgraad geen sprake van een dekkingstekort.
- Het Vereist Vermogen is gelijk aan de Technische voorziening verhoogd met een opslag. Deze opslag dient zodanig te worden vastgesteld dat de kans dat het fonds in een periode van 1 jaar wordt geconfronteerd met een zodanige daling van de dekkingsgraad dat het vermogen onder de Technische voorziening komt, kleiner of gelijk is aan 2,5%.
Het Vereist Vermogen (strategisch) bedraagt per 31 december 2018 € 1.384.110.000 oftewel 121,9%. Onder de FTK-normen is sprake van een reservetekort.

Berekening Minimaal Vereist Eigen Vermogen

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
Beleggingsrisico	45.380	44.667
Risicokapitaal bij overlijden	3.909	3.795
Arbeidsongeschiktheidspensioen	63	189
Totaal	<u>49.352</u>	<u>48.651</u>

Het Minimaal Vereist Eigen Vermogen wordt bepaald door het al dan niet aanwezig zijn van beleggingsrisico's, alsmede risico's die voortkomen uit de pensioenregeling, zoals nabestaanden- en arbeidsongeschiktheidspensioen. Deze worden als volgt gewaardeerd:

- Beleggingsrisico

4% van de bruto Technische Voorziening maal het verhoudingsgetal tussen de netto Technische Voorziening en de bruto Technische Voorziening. De netto Technische Voorziening is de bruto Technische Voorziening minus het herverzekerde deel hiervan.

- Risicokapitaal bij overlijden

0,3% van het aanwezige risicokapitaal maal de verhouding tussen het risicokapitaal voor risico van het fonds (dus na aftrek van het herverzekerde deel) en het risicokapitaal over het afgelopen boekjaar.

- Arbeidsongeschiktheidspensioen

Ook de dekking premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid valt hieronder.

Berekening dekkingsgraad

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
De <u>actuele</u> dekkingsgraad is als volgt berekend:		
- Aanwezig vermogen	1.286.151	1.312.970
- Technische voorziening	1.135.318	1.116.663
- Actuele dekkingsgraad	113,3 %	117,6 %

Ultimo boekjaar bedraagt de reële beleidsdekkingsgraad 97,1% (2017: 91,3%).

De reële beleidsdekkingsgraad is gedefinieerd als de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de 'indexatiedekkingsgraad' (de dekkingsgraad waarbij volledige toeslagverlening op basis van prijsinflatie mogelijk is) onafhankelijk van de eigen toeslagambitie van het fonds.

De indexatiedekkingsgraad ultimo verslagjaar was 121,9% (2017: 122,2%).

Herstelplan/vermogenstekort

De beleidsdekkingsgraad bedroeg ultimo 2018 118,2%. Getoetst aan de beleidsdekkingsgraad, was het op basis van het FTK gedefinieerde Minimaal Vereist Vermogen voor nominale pensioenaanspraken hiermee per 31 december 2018 aanwezig. Het Vereist Vermogen was per 31 december 2018 niet aanwezig. Hierdoor is er sprake van een reservetekort.

Op grond van het per 1 januari 2018 geactualiseerde herstelplan, herstelt het pensioenfonds (nog steeds) binnen een periode van 10 jaar, zonder dat aanvullende maatregelen (bijvoorbeeld kortingen) noodzakelijk zijn.

Technische voorzieningen (7)

Voorziening pensioenverplichtingen:

Pensioenregeling

De pensioenverplichtingen van het fonds per 31 december 2018 vloeien voort uit:

- a. het Pensioenreglement BPF Waterbouw, waarin de reguliere (basis) pensioenregeling is opgenomen;
- b. het Reglement Spaarpensioenregeling BPF Waterbouw, waarin door deelnemers die op 1 januari 2005 jonger waren dan 55 jaar een pensioenspaarkapitaal is en wordt gevormd dat bij pensionering in regulier ouderdomspensioen conform het onder a genoemde reglement wordt omgezet;
- c. de Voorwaarden ANW Pensioen BPF Waterbouw, waarin door deelnemers, op vrijwillige en individuele basis, het ANW-hiaat is afgedekt.

Onderstaand worden de belangrijkste kenmerken van de regelingen besproken.

Pensioenreglement BPF Waterbouw

In het Pensioenreglement BPF Waterbouw is de reguliere (basis) pensioenregeling van het fonds opgenomen.

In dit reglement worden de volgende pensioenen verzekerd:

- Ouderdomspensioen vanaf AOW-leeftijd voor de deelnemer;
- Partnerpensioen op opbouwbasis voor iedereen met een partnerrelatie (huwelijk, geregistreerd partnerschap en onder voorwaarden het ongehuwd voeren van een gezamenlijke huishouding);
- Wezenpensioen voor de kinderen van de deelnemer;
- Tijdelijk weduwe- c.q. weduwnaarspensioen / tijdelijk partnerpensioen voor de echtgenote of partner van de deelnemer;
- Invaliditeitspensioen voor de deelnemer;
- Bijzonder nabestaandenpensioen voor de gewezen partner van de deelnemer.

Ouderdomspensioen

Het ouderdomspensioen betreft een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een opbouw van het levenslange ouderdomspensioen (met nabestaandenpensioen op opbouwbasis) van 0,94% van de pensioengrondslag per deelnemingsjaar. De pensioengrondslag is (met uitzondering van de vrijwillige aansluiting waarvoor veelal een gemaximeerde grondslag geldt) gelijk aan het totale brutoloon over het deelnemingsjaar. Er wordt derhalve geen franchise gehanteerd.

Partner- en wezenpensioen

Het partnerpensioen bedraagt 70% van het (bereikbare) levenslang ouderdomspensioen. Het wezenpensioen bedraagt 14% van het (bereikbare) levenslang ouderdomspensioen.

Het tijdelijk weduwe- c.q. weduwnaarspensioen/ tijdelijk partner pensioen is een aanvullend pensioen dat in het verleden werd toegekend aan weduwen /weduwnaars en partners jonger dan 65 jaar ter compensatie van de zgn. AAA premies en later de zgn. Overhevelingstoelage (OHT). Er vinden geen nieuwe toekenningen meer plaats sinds de brutoering van de OHT. Dit tijdelijke pensioen werd uitgedrukt in een bepaald percentage van het weduwe- c.q. weduwnaarspensioen / partnerpensioen.

Invaliditeitspensioen

Het invaliditeitspensioen bedraagt het verschil tussen de bedragen van de loondervingsuitkering WAO en de vervolguitkering WAO zoals die gelden op het moment van aanvang van de vervolguitkering.

De arbeidsongeschikten die niet in staat zijn om 50% van hun resterende verdiencapaciteit te verdienen ontvangen een WGA-vervolguitkering. Een WGA-vervolguitkering wordt gebaseerd op het minimumloon.

De regeling voor het arbeidsongeschiktheidspensioen vult de WGA-vervolguitkering in feite aan tot het bedrag dat men zou krijgen wanneer deze vervolguitkering zou zijn berekend op basis van het (gemaximeerde) voormalige inkomen.

Bijzonder nabestaandenpensioen

Het bijzonder nabestaandenpensioen voor de gewezen partner is gelijk aan het partnerpensioen dat (gedurende het huwelijk / partnerschap) is opgebouwd tot de datum van het einde van het huwelijk of partnerschap.

Toeslagverlening

Bij het fonds is sprake van een voorwaardelijke toeslagverlening (indexering) op basis van ex ante bepaalde maatstaven. Ieder jaar wordt door het bestuur een besluit genomen over de vraag of en in hoeverre de financiële positie van het fonds naar het oordeel van het bestuur een (gedeeltelijke) toekenning van een toeslag mogelijk maakt. Er wordt naar gestreefd om de pensioenaanspraken van de deelnemers die nog pensioen opbouwen en de pensioenaanspraken van deelnemers die niet meer opbouwen en de reeds ingegane pensioenen jaarlijks te verhogen conform de algemene loonstijging in de sector.

Deze voorwaardelijke toeslagverlening wordt gefinancierd uit de eventuele overrendementen die het fonds behaalt. De premie bevat geen opslag voor toeslagverlening en evenmin heeft het fonds geld gereserveerd ten behoeve van de toeslagverlening.

De toeslag per 1 januari 2019 is door het bestuur vastgesteld op 1,38% voor de actieven en 1,38% voor de gepensioneerden en gewezen deelnemers (2018: 0,13% resp. 0,16%). Aangezien het besluit hiertoe begin 2019 is genomen, is deze toeslag nog niet opgenomen in de jaarrekening 2018.

Reglement Spaarpensioenregeling BPF Waterbouw

In het Reglement Spaarpensioenregeling BPF Waterbouw is voor de deelnemers die op 1 januari 2005 jonger waren dan 55 jaar een regeling opgenomen waarin door die deelnemers een pensioenspaarkapitaal wordt gevormd. Hiervoor wordt over 2018 maximaal 3,6% van de voor de deelnemer geldende pensioengrondslag aan het fonds afgedragen. Deze inleg wordt (na aftrek van kosten) jaarlijks verhoogd met een rendementsbijschrijving van 2% (2018) en eventueel het voor die deelnemers geldende percentage waarmee hun pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Het percentage van de rendementsbijschrijving kan door het bestuur worden gewijzigd.

Het pensioenspaarkapitaal wordt op de pensioeningangsdatum omgezet in pensioen conform het Pensioenreglement BPF Waterbouw. Het pensioenspaarkapitaal kan daarmee worden ingezet voor een hoger pensioen of een eerder ingaand pensioen.

Het bestuur heeft in overleg en afstemming met sociale partners de spaarpensioenregeling gewijzigd. Vrijwel het gehele spaarkapitaal is per 1 januari 2019 omgezet naar aanspraken in de basisregeling. De reglementaire rendementsbijschrijving (en de voorwaardelijke indexatie) wordt vervangen door een vijfjaars gemiddeld rendement.

Voorwaarden ANW-pensioen BPF Waterbouw

In deze regeling wordt de mogelijkheid geboden aan de premiebetalende deelnemers om vrijwillig en op individuele basis het ANW-hiaat te verzekeren dat is ontstaan door de invoering van de ANW ter vervanging van de Algemene Weduwen- en Wezenwet per 1 juli 1996. Deze verzekering geeft de nabestaanden bij het overlijden van de verzekerde recht op een uitkering ter hoogte van de maximale ANW-uitkering wanneer als gevolg van die wetwijziging dit recht niet of niet meer bestaat.

Premievrijstelling

Indien een deelnemer geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt is in de zin van de WAO of WIA wordt de pensioenopbouw uit het Pensioenreglement BPF Waterbouw geheel of gedeeltelijk voortgezet, waarbij zolang de arbeidsongeschiktheid voortduurt voor deze opbouw premievrijstelling wordt verleend.

Als pensioengrondslag voor de premievrije opbouw geldt het inkomen dat in het jaar direct voorafgaande aan het intreden van de arbeidsongeschiktheid werd verdiend.

Splitsing naar categorieën van deelnemers

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds is naar categorieën van deelnemers als volgt samengesteld:

Bedragen x € 1.000	31 december 2018		31 december 2017	
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
Deelnemers	2.836	398.630	2.742	383.107
Gepensioneerden	5.640	458.480	5.718	459.683
Gewezen deelnemers	3.240	155.282	3.305	142.579
Overige voorzieningen		122.926		120.058
		<u>1.135.318</u>		<u>1.105.427</u>

Waardering

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds met een langlopend karakter wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaaarde). Opgemerkt wordt dat schattingen naar hun aard subjectief zijn en dat de geschatte actuele waarden derhalve inherent onderhevig zijn aan onzekerheden en waardeoordelen.

De actuele waarde wordt bepaald op basis van de op actuariële grondslagen berekende contante waarde van de pensioenaanspraken, waarop per balansdatum op grond van het reglement rechten zijn verkregen. De indexering van de verplichtingen per 1 januari 2019 is niet in deze voorziening opgenomen, aangezien het besluit hiertoe in januari 2019 is genomen. Naast het ouderdomspensioen en partnerpensioen zijn de verplichtingen opgenomen voor het invaliditeitspensioen, het spaarpensioen en de premievrijstelling voor arbeidsongeschikte deelnemers..

Er is geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen. Bij de berekening van de voorziening is rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

De voorziening uitlooprisico arbeidsongeschiktheid is gelijk gesteld aan twee jaarisicopremies voor arbeidsongeschiktheid van 0,2% van de premiegrondslag voor de basisregeling.

De voorziening voor de spaarpensioenregeling bestaat uit de opgebouwde pensioenspaarkapitalen van de (gewezen) deelnemers. Deze spaarkapitalen worden bijeengebracht ten behoeve van aanspraken voortvloeiend uit de spaarpensioenregeling die van kracht is geworden op 1 januari 2006.

De voorziening is door de actuaris vastgesteld met gebruikmaking van de volgende actuariële grondslagen:

Sterfte	De sterftekansen zijn ontleend aan de Prognosetafel AG2018 (2017: Prognosetafel AG2016) met toepassing van correctiefactoren voor ervaringssterfte. De sterftekansen van de kinderen aan wie wezenpensioen is toegekend, zijn op nul gesteld.
Sociale staat	Er wordt uitgegaan van de huwelijksfrequenties voor de actieve deelnemers zoals gepubliceerd bij de overlevingstabellen van het AG over de waarnemingsperiode 1980-1985. Voor het leeftijdsverschil tussen de deelnemer en de verzekerde nabestaande wordt verondersteld dat mannen drie jaar ouder zijn dan vrouwen. Voor de slapers en gepensioneerden wordt rekening gehouden met de gehuwdheid op het moment van beëindiging van pensioenopbouw.
Marktrente	Gebaseerd op de rentetermijnstructuur zoals maandelijks gepubliceerd door DNB, rekening houdend met een gemiddelde looptijd van de uitkeringen van 18,8 jaar. Dit resulteert in een marktrente van 1,41 % voor het verslagjaar (2017: 1,53%).

Kosten Rekening is gehouden met een opslag voor kosten van administratie en uitbetaling na ingang van het pensioen van 2,4% (2017: 2,4%).

Herverzekering De voorziening pensioenverplichtingen herverzekering is vastgesteld onder hantering van dezelfde grondslagen als gehanteerd bij de VPV eigen rekening.

Het mutatieoverzicht voor de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds is als volgt:

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds		
Saldo per 1 januari	1.104.534	1.145.076
Pensioenopbouw	30.905	32.687
Toeslagverlening	1.625	-
Toegerekende interest	-/- 2.558	-/- 2.229
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en afkopen	-/- 33.887	-/- 33.582
Vrijval voor pensioenuitvoeringskosten	-/- 2.558	-/- 2.359
Mutatie marktrente	48.757	-/- 12.054
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	234	427
Resultaat op sterfte	-/- 1.647	-/- 714
Aanpassing overlevingstafels	-/- 12.743	-/- 29.188
Overboeking rendementsbijschrijving spaarpensioen	2.301	2.241
Afvoer premies spaarpensioen	-/- 396	-
Wijziging excasso-opslag	-	3.982
Overige	-/- 55	247
Saldo per 31 december	1.134.512	1.104.534
Herverzekerd bij Centraal Beheer Achmea	806	893
Balanswaarde per 31 december	1.135.318	1.105.427

De voorziening pensioenverplichtingen is als volgt uit te splitsen:

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
Ouderdoms- en partnerpensioen	1.003.335	980.940
Spaar-/prepensioenregeling	122.229	114.308
Invaliditeitspensioen	3.514	3.820
Premievrijstelling (toegekend)	5.056	5.058
Aanvullingsregeling	487	609
Uitloopriscio arbeidsongeschiktheid	697	692
Totaal	1.135.318	1.105.427

Herverzekeringscontracten

Een deel van de pensioenaanspraken is herverzekerd bij Centraal Beheer Achmea. Dit contract is opgezegd per 1 januari 1982, waarbij de verzekerde aanspraken premievrij zijn achtergelaten. Het fonds loopt het indexatierisico over deze aanspraken voorzover deze niet uit de overrente van Centraal Beheer Achmea gefinancierd kunnen worden.

Overige technische voorzieningen (8)

Voorziening rendementsbijschrijving spaarpensioen

Sinds 31 december 2016 bedraagt de rendementsbijschrijving op de opgebouwde spaarkapitalen tot pensioeningangsdatum 2% per jaar. Het hiermee gemoeide bedrag is per 31 december 2018 contant gemaakt tegen de door DNB gepubliceerde RTS.

Jaarlijks wordt uit deze voorziening het bedrag onttrokken dat benodigd is voor de 2% bijschrijving aan het spaarkapitaal. Aan de voorziening is 0,2%-punt van de premie spaarpensioenregeling toegevoegd.

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Saldo per 1 januari	12.129	15.923
Toevoeging premies	396	288
Bijgeboekte interest	-	-/- 35
Overige mutaties	-	-/- 13
Wijziging RTS	-	-/- 1.793
Overboeking rendementsbijschrijving	-/- 2.301	-/- 2.241
Afvoer	-/- 10.224	
Saldo per 31 december	-	12.129

De Spaarpensioenregeling is per 1 januari 2019 aangepast en hierdoor is de voorziening vrijgevallen.

Overige schulden en overlopende passiva (9)

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Bij vervolgwaardering tegen de geamortiseerde kostprijs. Deze posten hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

Pensioenuitkeringen

Dit betreffen de pensioenuitkeringen van pensioengerechtigden waarvan bij de administratie de adresgegevens en het bankrekeningnummer niet bekend zijn. Periodiek wordt gecontroleerd of er nieuwe gegevens van deze personen bekend zijn.

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
Gereserveerde pensioenen en afkopen	857	759

Waardeoverdrachten

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
Te betalen waardeoverdrachten	146	-

Overige schulden

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
Te betalen loonheffingen	-	639
Crediteuren inzake beleggingen	11	2
Te betalen vakantietoeslag	1.429	1.404
Te betalen administratiekosten FBW	16	804
Vooruitontvangen van debiteuren	-	659
Diversen	345	32
	<u>1.801</u>	<u>3.540</u>

De post 'Te betalen loonheffing' is begin 2019 betaald. De post 'Te betalen vakantietoeslag' betreft de reservering van de vakantietoeslag voor de gepensioneerden. Dit wordt in de maand mei uitgekeerd aan de deelnemers. De post 'Te betalen administratiekosten FBW' bestaat uit te betalen sociaal plan vergoedingen en reorganisatiekosten, welke in het eerste halfjaar van 2019 worden betaald aan FBW.

Gelieerde organisaties

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
Rekening-courant met Fondsenbeheer Waterbouw	<u>193</u>	<u>-</u>

Risicobeheer en derivaten

Beleid en risicobeheer

In het kader van het nFTK zijn door het bestuur een aantal documenten vastgesteld, te weten: ABTN, Beleggingsbeleid, Uitbestedingsbeleid, Uitbestedingsbeleid vermogensbeheer, Beloningsbeleid, Integriteitsbeleid.

In deze documenten staan de verschillende beleidsdocumenten beschreven voor het risicobeheer, zoals:

- ALM-beleid en duration-matching
- Actuele/beleidsdekkingsgraad
- Financieringsbeleid
- Premiebeleid
- Indexatiebeleid
- Herverzekeringsbeleid
- Risicobeleid alternatieve beleggingen
- Risicobeleid ten aanzien van uitbesteding.

Welke beleidsinstrumenten het bestuur op welke manier zal hanteren wordt bepaald op basis van uitvoerige analyses van de te verwachten toekomstige ontwikkelingen van de verplichtingen en de ontwikkelingen op de financiële markten. Voor deze analyses gebruikt het bestuur onder andere Asset-Liability Management-studies (ALM).

Een ALM-studie analyseert de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

Op basis van de uitkomsten van deze analyses stelt het bestuur jaarlijks beleggingsrichtlijnen vast waarop het door het fonds uit te voeren beleggingsbeleid wordt gebaseerd. De beleggingsrichtlijnen zetten uiteen binnen welke grenzen en normen het beleggingsbeleid moet worden uitgevoerd, en richten zich op het beheersen van de belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van valutaderivaten die worden toegelicht in "S3 Valutarisico".

Solvabiliteitsrisico

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreeft naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele indexatie van opgebouwde pensioenrechten en het risico dat het fonds de premie voor de werkgevers en de deelnemers moet verhogen. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De actuele dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

In procenten	2018	2017
Actuele dekkingsgraad per 1 januari	117,6 %	103,9 %
Toevoeging van nieuwe aanspraken en premie inkomsten	-/- 0,2 %	-/- 0,1 %
Resultaat op interest (inclusief beleggingsresultaat)	-/- 1,9 %	9,6 %
Toeslagverlening	-/- 0,2 %	0,0 %
Uitkeringen	0,6 %	0,1 %
Aanpassing rekenrente	-/- 4,9 %	1,3 %
Rendementsbijschrijving Spaarpensioen	0,0 %	0,0 %
Sterfte	0,0 %	0,0 %
Aanpassing sterftetafels	3,1 %	3,0 %
Mutaties/diversen	-/- 0,8 %	-/- 0,2 %
Actuele dekkingsgraad per 31 december	113,3 %	117,6 %

Het tekort/surplus op FTK-grondslagen is als volgt:

Bedragen x € 1.000	31 december 2018		31 december 2017	
Technische voorzieningen volgens jaarrekening	1.135.318	100,0 %	1.117.556	100,0 %
Buffers:				
S1 Renterisico	53.576		55.596	
S2 Risico zakelijke waarden	183.663		184.966	
S3 Valutarisico	27.343		35.374	
S4 Grondstoffenrisico	-		-	
S5 Kredietrisico	56.055		89.099	
S6 Verzekeringstechnisch risico	28.901		28.193	
S7 Liquiditeitsrisico	-		-	
S8 Concentratierisico	-		-	
S9 Operationeel risico	-		-	
S10 Actief beheer risico	-		-	
Totaal van de risico's	349.538		393.228	
Diversificatie-effect	-/- 100.746		-/- 117.623	
	248.792	21,9 %	275.605	24,7 %
Vereist vermogen	1.384.110	121,9 %	1.393.161	124,7 %
Aanwezig vermogen	1.286.141	113,3 %	1.313.863	117,6 %
Tekort (-/-) / Surplus	-/- 97.969	-/- 8,6 %	-/- 79.298	-/- 7,1 %

Aangezien de verplichtingenstructuur van het fonds niet wezenlijk afwijkt van een gemiddeld pensioenfonds, is er geen reden af te wijken van het standaardmodel voor de berekening van het VEV.

In het nFTK is het Vereist Vermogen op basis van de strategische beleggingsmix leidend. Het aandelenrisico en kredietrisico bepalen met name voor het fonds de uitkomst van deze toets.

Het standaardmodel voor de berekening van het Vereist Vermogen kent het liquiditeitsrisico (S7), het concentratierisico (S8) en het operationeel risico (S9). Deze risico's worden gelijk aan 0 verondersteld.

Marktrisico

Marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. De beleggingsdoelstellingen bepalen de strategie die de stichting volgt ten aanzien van het beleggingsrisico. De overallmarktpositities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

S1 Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren van de kasstromen.

Bedragen x € 1.000	31 december 2018		31 december 2017	
	Duration		Duration	
Vastrentende waarden	561.286	7,6	492.347	10,3
(Nominale) pensioenverplichtingen	1.135.318	18,8	1.105.427	18,4

Doordat op balansdatum de duration van de beleggingen aanzienlijk korter is dan de duration van de verplichtingen is er sprake van een zogenaamde 'duration-mismatch'. Bij een rentestijging zal de waarde van de beleggingen minder snel dalen dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), met als gevolg dat de dekkingsgraad zal stijgen. Voor het fonds geldt dat bij een rentedaling de waarde van de beleggingen minder snel stijgt dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

De strategische renteafdekking op RTS-basis is 25%, met een bandbreedte van 20 - 30%.
De feitelijke rente-afdekking ultimo boekjaar is 23% (2017: 26%).

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

Bedragen x € 1.000	31 december 2018		31 december 2017	
	in%		in%	
Resterende looptijd < 1 jaar	20.746	3,7 %	20.932	4,3 %
Resterende looptijd 1-5 jaar	205.899	36,7 %	145.583	29,6 %
Resterende looptijd 5-10 jaar	76.410	13,6 %	108.198	22,0 %
Resterende looptijd > 10 jaar	258.231	46,0 %	217.634	44,2 %
	<u>561.286</u>	<u>100,0 %</u>	<u>492.347</u>	<u>100,0 %</u>

S2 Prijsrisico zakelijke waarden

Prijsrisico is het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen (veroorzaakt door factoren die samenhangen met een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren) waardewijzigingen plaatsvinden. Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd direct invloed op het beleggingsresultaat, omdat alle beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk worden verwerkt in het saldo van baten en lasten. Spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) kan het prijsrisico dempen.

De segmentatie van de vastgoedbeleggingen naar sectoren is als volgt:

Bedragen x € 1.000	31 december 2018		31 december 2017	
	in%		in%	
Niet-beursgenoteerd:				
Kantoren	24.299	14,9 %	21.046	14,1 %
Winkels	36.923	22,6 %	36.982	24,7 %
Woningen	101.394	62,1 %	90.060	60,2 %
Bedrijfsruimten	682	0,4 %	1.529	1,0 %
	<u>163.298</u>	<u>100,0 %</u>	<u>149.617</u>	<u>100,0 %</u>

Alle bovenstaande beleggingen in niet-beursgenoteerd onroerend goed betreffen participaties in Nederlandse vastgoedmaatschappijen.

De segmentatie van de aandelenbeleggingen naar regio's is als volgt:

Bedragen x € 1.000	31 december 2018		31 december 2017	
	in%		in%	
World developed SRI	476.501	90,4 %	545.353	90,6 %
(World) Emerging Markets	50.657	9,6 %	56.592	9,4 %
	<u>527.158</u>	<u>100,0 %</u>	<u>601.945</u>	<u>100,0 %</u>

In het verslagjaar 2017 is door het bestuur besloten dat het merendeel van de aandelenportefeuille moet voldoen aan de algemene SRI vereisten. Dit houdt in dat de beleggingsfondsen, die gebaseerd zijn op passief beleggen, die bedrijven moeten uitsluiten die de United Nations Global Compact Principles (mensenrechten, milieu, arbeid en corruptie) aan de laars lappen of betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Voor de Emerging Markets is (nog) geen SRI fonds voorradig. Derhalve is besloten voor deze regio een uitzondering te maken. Anderzijds is in 2017 besloten de onderverdeling van de aandelenportefeuille naar regio's te laten aansluiten bij de marktkapitalisatie.

S3 Valutarisico

Eind 2018 is voor circa 37% (2017: 42,8%) van de beleggingsportefeuille belegd in andere valuta dan de Euro. Het strategische beleid van het fonds wordt gekenmerkt door een streven om de valutaposities in US-dollar, Japanse Yen en Britse Ponden voor 75% af te dekken. Voor overige valuta (9,2%) is het beleid om deze valuta niet strategisch af te dekken.

Beleggingen (exclusief derivaten) kunnen per categorie als volgt naar valuta worden gespecificeerd:

Bedragen x € 1.000	31 december 2018		31 december 2017	
		in%		in%
Vastgoedbeleggingen in Euro	163.298	12,7 %	149.617	11,4 %
Aandelen World Developed SRI				
- in US-dollar (USD)	281.707	22,0 %	309.215	23,6 %
- in Euro	52.988	4,1 %	65.388	5,0 %
- in Japanse Yen (JPY)	43.790	3,4 %	52.027	4,0 %
- in Britse Ponden (GBP)	30.305	2,4 %	37.029	2,8 %
- in Canadese Dollar (CAD)	14.581	1,1 %	17.560	1,4 %
- in Deense Kronen (DKK)	2.430	0,2 %	3.218	0,2 %
- in Zwitserse Frank (CHF)	12.961	1,0 %	16.088	1,2 %
- in Australische Dollar (AUD)	12.627	1,0 %	14.561	1,1 %
- in Zuid Koreaanse Won (ZKW)	7.958	0,6 %	10.525	0,8 %
- in Hong Kong Dollar (HKD)	6.719	0,5 %	8.126	0,6 %
- in Zweedse Kronen (ZKR)	4.527	0,4 %	5.617	0,5 %
- in Singaporese Dollar (SGD)	2.811	0,2 %	2.999	0,2 %
- in Noorse Kronen (NOK)	1.477	0,1 %	1.691	0,1 %
- in Israëlsche sjekel (SJK)	524	0,0 %	1.091	0,1 %
- in Poolse Zloty (PLZ)	810	0,1 %	-	0,0 %
- in Nieuw Zeelandse Dollar (NZD)	286	0,0 %	218	0,0 %
Aandelen Emerging Markets	50.657	4,0 %	56.592	4,3 %
Vastrentende waarden in Euro	561.286	43,7 %	467.305	35,7 %
Vastrentende waarden in US-dollar (USD)	-	0,0 %	25.042	1,9 %
Liquide middelen (incl. r/c) in Euro	32.502	2,5 %	66.893	5,1 %
	<u>1.284.244</u>	<u>100,0 %</u>	<u>1.310.802</u>	<u>100,0 %</u>

De valutapositie voor en na afdekking is als volgt weer te geven:

Bedragen x € 1.000	31 december 2018		31 december 2017
	Voor	Valuta-derivaten Netto-positie (na)	Netto-positie (na)
US-dollar (USD)	281.707	-/- 211.280	70.427
Japanse Yen (JPY)	43.790	-/- 32.843	10.947
Britse Ponden (GBP)	30.305	-/- 22.729	7.576
Zwitserse Frank (CHF)	12.961	-	12.961
Overige valuta	105.407	-	105.407
	<u>474.170</u>	<u>-/- 266.852</u>	<u>207.318</u>
			<u>245.579</u>

S4 Grondstoffenrisico

In 2018 is niet belegd in grondstoffen.

S5 Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst en marktpartijen waarmee derivatenposities worden aangegaan. Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds alsmede het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij het uitlenen van effecten. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert.

In onderstaande tabel wordt de verdeling van de vastrentende waarden naar sector weergegeven:

Bedragen x € 1.000	31 december 2018		31 december 2017	
		in%		in%
Interne portefeuille				
Staats- en overheidsinstellingen	204.249	36,4%	204.990	41,6%
Financiële instellingen	136.433	24,3%	118.041	24,0%
Handel en industriële bedrijven	119.148	21,2%	91.402	18,6%
Woninghypotheken	101.456	18,1%	52.872	10,7%
Creditfunds (High Yield)				
Handel en industriële bedrijven	-	0,0%	25.042	5,1%
	<u>561.286</u>	<u>100,0%</u>	<u>492.347</u>	<u>100,0%</u>

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

Bedragen x € 1.000 (ratings per 31 december 2018)	31 december 2018		31 december 2017	
		in%		in%
Rating interne portefeuille				
AAA	37.531	6,7 %	36.177	7,3 %
AA	122.095	21,8 %	134.604	27,3 %
A	73.402	13,1 %	45.472	9,2 %
BBB	218.218	38,8 %	187.356	38,2 %
BB en lager	8.584	1,5 %	10.824	2,2 %
Rating Woninghypotheken				
AA	101.456	18,1 %	52.872	10,7 %
Rating High Yield fund				
AAA	-	0,0 %	100	0,0 %
AA	-	0,0 %	2.404	0,5 %
A	-	0,0 %	-	0,0 %
BBB	-	0,0 %	1.352	0,3 %
Lager	-	0,0 %	21.186	4,3 %
	<u>561.286</u>	<u>100,0 %</u>	<u>492.347</u>	<u>100,0 %</u>
Liquide middelen				
A	32.502	100,0 %	10	100,0 %

In het beleggingsplan is onder andere bepaald dat de minimale rating van de interne portefeuille bij aanschaf BBB is. Er vindt geen automatische verkoop plaats bij downgrading, maar er vindt een periodieke beoordeling plaats van de titels die niet meer Investment Grade zijn.

S6 Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's)

De belangrijkste actuariële risico's zijn het langlevens-, overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico.

Het belangrijkste actuariële risico is het langlevensrisico (het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen). Als gevolg hiervan is de pensioenvermogensopbouw niet toereikend voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van de Prognosetafel AG2018, (met een correctie voor verzekerdensterfte) is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds niet voldoende voorzieningen zijn getroffen.

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve').

S7 Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities, rekening houdend met directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

De volgende zaken zijn van belang met betrekking tot het liquiditeitsrisico:

De pensioenuitkeringen zijn en blijven de te ontvangen premiebedragen overtreffen, ook indien er geen sprake is van premiekorting. Om die reden wordt er, naast beleggingstechnische redenen, door het fonds belegd in staatsobligaties welke zeer liquide zijn.

S8 Concentratierisico

Grote posten kunnen leiden tot concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

In procenten van het balanstotaal	Rating	2018	2017
Vastgoedbeleggingen			
Altera Vastgoed		3,0 %	2,8 %
CBRE Residential		6,7 %	5,8 %
Vastrentende waarden (ratings per 31 december)			
Staatsleningen:			
Italië	BBB	3,2 %	2,4 %
Oostenrijk	AA	2,1 %	< 2,0%
België	AA	3,4 %	3,2 %
Franse Staat	AA	3,1 %	5,5 %
Woninghypotheken:			
DMFCo / Munt	AA	7,9 %	4,0 %
Gelieerde ondernemingen en liquide middelen			
ABN AMRO via FBW	A	< 2,0%	5,1 %

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

De aandelenbeleggingen geschieden via deelnemingen in beleggingsfondsen. Het BPF Waterbouw is deelgerechtigd in de achterliggende aandelenportefeuille van het desbetreffende fonds. Het concentratierisico wordt daarmee gemitigeerd.

S9 Operationeel risico

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles en kwaliteit geautomatiseerde systemen.

S10 Actief beheer risico

Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die door portefeuillemanagers worden ingenomen ten opzichte van de strategische portefeuilles. De mate van actief beheer wordt doorgaans bepaald aan de hand van een tracking error. Deze tracking error meet de mate van afwijking tussen rendement van een beleggingsportefeuille en het rendement op een benchmarkportefeuille. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert daarmee een hogere mate van actief risico.

In het standaardmodel voor de vaststelling van het Vereist Eigen Vermogen wordt geen rekening gehouden met actief beheer risico. Deze kwestie werd reeds naar voren gebracht in het Rapport evaluatie Financieel Toetsingskader: *"Daar waar mogelijk kan de standaardtoets worden uitgebreid met een opslag voor liquiditeitsrisico's (S7), concentratierisico's (S8), operationele risico's (S9) en risico's uit hoofde van actief vermogensbeheer (S10). Deze risico's zijn echter moeilijk te standaardiseren. Daarom is het ook nodig om meer gebruik te maken van (gedeeltelijke) interne modellen om fondsspecifieke en complexe risico's te modelleren die niet in het standaardmodel passen."* Tevens wordt het actief beheer risico genoemd in de door DNB in juni 2011 opgestelde "Uitwerking herziening berekeningssystematiek Vereist Eigen Vermogen" als risico waar de standaardtoets mee uitgebreid moet worden.

Het risico in verband met actief beheer is niet meegenomen bij de berekening van het VEV, omdat de ex-ante tracking errors van de zakelijke waarden in de portefeuille lager zijn dan 1%.

Indexatierisico

Het bestuur van het fonds heeft de ambitie om de pensioenen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de indexatietoezegging voorwaardelijk is.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar, indien dit zich op lange termijn zou voordoen.

Niet uit de balans blijken rechten en verplichtingen

Niet toegekende toeslagen; inhaalambitie

In het toeslagbeleid van het fonds is bepaald dat inhaalindexatie kan worden toegekend voor de gemiste toeslag vanaf 1 januari 2015.

Deze cumulatief gemiste indexatie is 4,18% voor de deelnemers, 1,75% voor de gepensioneerden en gewezen deelnemers, en 3,10% voor de invaliditeitspensioenen.

Transacties met bestuurders

De bezoldiging van de bestuurders en de leden van de raad van toezicht wordt nader toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten. Het fonds heeft geen leningen verstrekt aan de (voormalige) bestuurders of leden van de raad van toezicht. Ook heeft het fonds geen vorderingen op de (voormalige) bestuurders of leden van de raad van toezicht.

Overige transacties met verbonden partijen

Het fonds heeft een administratieovereenkomst afgesloten met Fondsenbeheer Waterbouw B.V. ten aanzien van de uitvoering van het pensioenreglement en het voeren van de administratie van het fonds.

Het fonds heeft daarnaast een overeenkomst met FBW inzake het uitzetten van overtollig kasgeld.

Het fonds heeft zich garant gesteld zodat FBW aan zijn financiële verplichtingen kan blijven voldoen. Deze garantstelling geldt totdat de liquidatie van FBW volledig is afgerond, maar minimaal voor de periode van één jaar.

Fiscale eenheid

BPF Waterbouw is opgenomen in de fiscale eenheid voor de btw tezamen met Fondsenbeheer Waterbouw B.V. Op grond van de Invorderingswet zijn BPF Waterbouw en FBW ieder hoofdelijk aansprakelijk voor terzake door de combinatie verschuldigde btw.

Toelichting op de eenvoudige staat van baten en lasten over 2018

Premiebijdragen van werkgevers en werknemers (10)

Hieronder zijn opgenomen de aan het boekjaar toe te rekenen werkgeversbijdragen en werknemersbijdragen. De premiebijdragen bestaan uit de contractueel overeengekomen premies.

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Werkgeversgedeelte	14.075	13.619
Werknemersgedeelte	20.137	19.472
	<u>34.212</u>	<u>33.091</u>

Premiepercentages

De premiebijdrage voor de verschillende regelingen is:

	2018	2017
Pensioenregeling (50% werknemer / 50% werkgever)	16,0 %	15,6 %
Spaarpensioenregeling (werknemerspremie)	3,6 %	3,6 %

Kostendekkende premie

Onder het FTK wordt expliciet een kostendekkende premie gedefinieerd voor nieuwe pensioenaanspraken.

De opbouw van de kostendekkende premie is als volgt:

Bedragen x € 1.000	2018	2017
a1. Nominale pensioeninkoop en onvoorwaardelijke verhogingen	28.766	31.002
a2. Aangroei Voorziening Rendementsbijschrijving	396	288
b. Kostenopslag	1.743	1.685
c. Solvabiliteitsopslag (Vereist Vermogen FTK)	6.478	6.858
Kostendekkende premie	<u>37.383</u>	<u>39.833</u>

Onderdeel a1: de jaarinkoop voor ouderdoms- en partnerpensioen, alsmede de premies voor het overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico. De jaarinkoop is gewaardeerd op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2018. De in de technische voorziening op te nemen excassokosten ad. 2,4 % zijn eveneens in deze post begrepen.

Onderdeel a2: dit betreft de aangroei van de Voorziening Rendementsbijschrijving door inleg van spaarpensioenpremie.

Onderdeel b: de opslag voor kosten bedraagt 5,14% van de verschuldigde premies basisregeling en 5,00% van de verschuldigde premies spaarpensioenregeling;

Onderdeel c: de solvabiliteitsopslag zorgt ervoor dat door de inkoop van de nieuwe aanspraken de dekkingsgraad op het benodigde peil blijft/komt. Het pensioenfonds dient immers ook voor de nieuwe aanspraken over weerstandvermogen te beschikken, hetgeen nog niet begrepen is in onderdeel a. De hoogte van de solvabiliteitsopslag in de kostendekkende premie hangt af van het zogenaamde 'Vereist Eigen Vermogen'.

Gedempte premie (kostendekkende toetspremie)

Omdat de zuiver kostendekkende premie berekend wordt op basis van de rentetermijnstructuur kan de hoogte van de premie fluctueren door wijzigingen in de hoogte van deze rentetermijnstructuur. Om te voorkomen dat hierdoor (grote) fluctuaties voorkomen in de jaarlijkse premie hanteert het fonds de methodiek van de gedempte kostendekkende premie.

Het fonds hanteert de methodiek van een gedempte kostendekkende premie. Uitgangspunt voor de bepaling van de gedempte rentevoet is het 5-jaarsgemiddelde van de DNB RTS. Op basis van dit 5-jaarsgemiddelde is voor de bepaling van de premie 2018 de rentevoet per 30 september 2017 vastgesteld op 2,40% (2017: 2,40%).

De opbouw van de gedempte premie is als volgt:

Bedragen x € 1.000	2018	2017
a1. Nominale pensioeninkoop	26.373	25.304
a2. Aangroei Voorziening Rendementsbijschrijving	396	288
b. Kostenopslag	1.743	1.685
c. Solvabiliteitsopslag (Vereist Vermogen FTK)	5.565	5.678
Gedempte premie	<u>34.077</u>	<u>32.955</u>

Premievergelijking

De kostendekkende premie en de feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

Bedragen x € 1.000	2018	2017
(zuiver) Kostendekkende premie	37.383	39.833
Feitelijke premie (verschuldigde premie)	34.077	32.955
Gedempte premie (kostendekkende toetspremie)	33.713	32.955

Vergelijking van de kostendekkende toetspremie op grond van het FTK naar de omstandigheden per 30 september 2017 en de reglementaire doorsneepremie leidt tot een positief resultaat van 364. De kostendekkende toetspremie op basis van het FTK is in 2018 voldaan.

Indien uitgegaan wordt van de zuiver kostendekkende premie op basis van de rentetermijnstructuur per 31 december 2017 dan is het tekort op premie 3,7 miljoen euro (2017: 6,9 miljoen euro).

Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds (11)

De beleggingsresultaten betreffen de aan het verslagjaar toe te rekenen directe opbrengsten, de indirecte beleggingsresultaten en de aan de beleggingsactiviteiten toe te rekenen kosten.

Directe beleggingsresultaten

Onder de directe beleggingsresultaten wordt in dit verband verstaan: rente, dividend en soortgelijke opbrengsten.

Indirecte beleggingsresultaten

Onder de indirecte beleggingsresultaten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen.

Kosten van vermogensbeheer

Dit betreffen de door de uitvoeringsorganisatie gemaakte kosten van vermogensbeheer.

Verrekening van kosten

De aan de (in)directe beleggingsresultaten gerelateerde externe transactiekosten, provisies en valutaverschillen zijn op de (in)directe beleggingsresultaten in mindering gebracht.

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Directe beleggingsresultaten		
Dividenden	6.103	5.181
Interest vastrentende waarden	11.284	11.593
Overige interest	-	15
	17.387	16.789
Indirecte beleggingsresultaten		
Vastgoedbeleggingen	13.681	12.698
Aandelen	-/- 54.787	58.633
Vastrentende waarden	-/- 7.804	-/- 3.058
Derivaten	7.954	25.190
	-/- 40.956	93.463
Kosten van vermogensbeheer		
Vastgoedbeleggingen:		
- interne kosten	-/- 84	-/- 87
- advieskosten	-	-/- 3
Aandelen		
- interne kosten	-/- 313	-/- 355
- advieskosten	-/- 6	-/- 20
Vastrentende waarden		
- interne kosten	-/- 513	-/- 535
- advieskosten	-/- 97	-/- 187
- bewaarloon	-/- 31	-/- 31
	-/- 1.044	-/- 1.218
Totaal beleggingsresultaten	-/- 24.613	109.034

Overige baten (12)

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Ontvangen uitkeringen uit herverzekering	107	110
Resultaat deelneming	49	72
Ontvangsten van afgeboekte debiteuren	-	3
Overige baten	12	3
	168	188

Het resultaat deelneming is het bedrag waarmee de boekwaarde van FBW sinds de voorafgaande jaarrekening is gewijzigd als gevolg van het door FBW behaalde resultaat.

In 2018 heeft FBW een positief resultaat na belastingen behaald van € 49.000 (2017: € 72.000).

Pensioenuitkeringen (13)

Hieronder worden opgenomen de ten laste van het verslagjaar komende uitkeringen inzake ouderdoms-, nabestaanden-, en invaliditeitspensioen, alsmede eenmalige uitkeringen en afkopen overeenkomstig de pensioenregeling.

Bedragen x € 1.000		2018	2017
Periodieke uitkeringen			
Ouderdomspensioen	24.280	24.010	
Partnerpensioen	9.007	8.899	
Invaliditeitspensioen	349	354	
WAO/WIA-aanvullingen	107	114	
Wezenpensioen	77	88	
		33.820	33.465
Overige uitkeringen			
Afkopen	100	165	
Administratiekosten uitkeringen	-/- 1	-	
		99	165
Totaal pensioenuitkeringen		33.919	33.630

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenaanspraken die lager zijn dan € 474,11 (2017: € 467,89) per jaar, overeenkomstig artikel 66 PW.

Pensioenuitvoeringskosten (14)

Deze betreffen de aan het verslagjaar toe te rekenen uitvoerings- en administratiekosten. Het deel van de kosten dat betrekking heeft op het beheer van de beleggingen is in mindering gebracht op de post Beleggingsresultaten voor risico pensioenfondsen (11).

Bedragen x € 1.000		2018	2017
Totale kosten Fondsenbeheer Waterbouw B.V.			
Personeelskosten	1.894	2.107	
Huisvestingskosten	137	143	
Administratiekosten	445	377	
Bestuurskosten	337	285	
Raad van Toezicht	56	48	
Kosten verantwoordingsorgaan	31	31	
Controle-, advies- en reorganisatiekosten	1.937	501	
Totale kosten	4.837	3.492	
Aandeel BPF Waterbouw in totale kosten	94,7 %	98,1 %	
Totaal doorbelaste kosten	4.582	3.427	
Externe kosten vermogensbeheer	328	441	
	4.910	3.868	
Kosten van vermogensbeheer ten laste van beleggingsresultaten	-/- 1.044	-/- 1.218	
	3.866	2.650	

De totale kosten van FBW zijn in absolute bedragen in het verslagjaar gestegen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door in het kader van het sociaal plan gemaakte afvloeiïngkosten personeel en reorganisatiekosten.

Accountantskosten

De honoraria van de externe onafhankelijke accountantsorganisatie zijn als volgt samengesteld:

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Onderzoek van de jaarrekening	68	66
Andere controleopdrachten	-	-
Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	-
Andere niet-controlediensten	-	-
	<u>68</u>	<u>66</u>

Bovenstaande honoraria betreffen de werkzaamheden die zijn uitgevoerd door accountantsorganisaties en externe onafhankelijke accountants zoals bedoeld in artikel 1, lid 1 Wta (Wet toezicht accountantsorganisaties) voor het betreffende boekjaar en de in rekening gebrachte honoraria. De externe onafhankelijke accountant is PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. Deze honoraria hebben betrekking op het onderzoek van de jaarrekening over het boekjaar, ongeacht of de werkzaamheden reeds gedurende het boekjaar zijn verricht.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (15):

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Pensioenopbouw	-/- 30.905	-/- 32.687
Toeslagverlening	-/- 1.625	-
Toegerekende interest	2.558	2.229
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en afkopen	33.887	33.582
Vrijval voor pensioenuitvoeringskosten	2.558	2.359
Mutatie marktrente	-/- 48.757	12.054
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-/- 234	-/- 427
Resultaat op sterfte	1.647	714
Aanpassing overlevingstafels	12.743	29.188
Overboeking rendementsbijschrijving spaarpensioen	-/- 2.301	-/- 2.241
Afvoer premies spaarpensioen	396	-
Wijziging excasso-opslag	-	-/- 3.982
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	<u>55</u>	<u>-/- 247</u>
	<u>-/- 29.978</u>	<u>40.542</u>

Pensioenopbouw

Onder de pensioenopbouw is opgenomen de actuair berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen.

Overboeking rendementsbijschrijving spaarpensioen

Op de Spaarpensioenregeling heeft per 1 januari 2019 een rendementstoevoeging van 2% over 2018 plaatsgevonden (per 1 januari 2018: 2%). Het bestuur heeft besloten per 1 januari 2019 de spaarpensioenregeling te wijzigen. Daarbij vervalt de rendementsgarantie. Daardoor is per 31 december 2018 de Voorziening rendementsbijschrijving spaarpensioen uit de technische voorziening vrijgevallen.

Toegerekende interest

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met -0,26% (2017: -0,22%), zijnde € -2.558.000. De toegerekende interest is bepaald op basis van de 1-jaars RTS rente primo boekjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en afkopen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuair berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De op deze regel opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de pensioenuitkeringen in het verslagjaar.

Vrijval voor pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten van het verslagjaar.

Mutatie marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

In 2018 is de rentetermijnstructuur gedaald van 1,53% naar 1,41%. Hierdoor is de voorziening met € 48.757.000 toegenomen.

Resultaat op sterfte

Evenals voorgaande jaren is er sprake van oversterfte. Dit leidt tot een positief resultaat voor het fonds.

Aanpassing overlevingstafels

Het Actuariel Genootschap publiceert eenmaal per 2 jaar nieuwe prognosetafels. Per 31 december 2018 is de prognosetafel AG2018 gehanteerd. Uit een statistische berekening van de sterftegevallen in afgelopen jaren, bleek dat als gevolg van een structurele oversterfte met ingang van 31 december 2018 de prognosetafel met 2,9% aangepast diende te worden, hetgeen tot een lagere voorziening leidt.

Mutatie overige technische voorzieningen (16)

Mutatie Voorziening rendementsbijschrijving spaarpensioen

Sinds 31 december 2016 bedraagt de rendementsbijschrijving op de opgebouwde spaarkapitalen tot pensioeningangsdatum 2% per jaar. Het hiermee gemoeide bedrag is per 31 december 2018 contant gemaakt tegen de door DNB gepubliceerde RTS.

Jaarlijks wordt uit deze voorziening het bedrag onttrokken dat benodigd is voor de 2% bijschrijving aan het spaarkapitaal. Aan de voorziening is 0,2%-punt van de premie spaarpensioenregeling toegevoegd.

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Toevoeging premies	396	288
Bijgeboekte interest	-	-/- 35
Overige mutaties	-	-/- 13
Wijziging RTS	-	-/- 1.793
Overboeking rendementsbijschrijving	-/- 12.543	-/- 2.241
	<u>-/- 12.147</u>	<u>-/- 3.794</u>

Saldo overdracht van rechten (17)

De ontvangen en betaalde pensioenverplichtingen worden berekend volgens de regels die van toepassing zijn bij het wettelijk recht op individuele waardeoverdracht.

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Ontvangen waardeoverdrachten	1.283	1.067
Betaalde waardeoverdrachten	-/- 918	-/- 725
	<u>365</u>	<u>342</u>

Waardeoverdracht betreft de ontvangst of overdracht aan een pensioenfonds of pensioenverzekeraar van respectievelijk de vorige of nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra dienstjaren.

Actuarieel resultaat individuele waardeoverdrachten:

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Mutatie VPV als gevolg van waardeoverdrachten	-/- 234	-/- 427
Kasstroom als gevolg van waardeoverdrachten	365	342
	<u>131</u>	<u>-/- 85</u>

Verwerking van het saldo van baten en lasten

Het negatieve resultaat van het boekjaar is ten laste gebracht van het Stichtingskapitaal en de reserves.

Gebeurtenissen na balansdatum

De financiële positie van het fonds per 31 december 2018 liet toe de aanspraken van de actieve deelnemers en de aanspraken van de niet actieve deelnemers en de ingegane pensioenen per 1 januari 2019 te verhogen met 1,38% (ambitie was 2,77%) . De invaliditeitspensioenen zijn verhoogd met 0,92% (ambitie was 1,84%, de verhoging in 2018 van de wettelijke arbeidsongeschiktheidsuitkeringen). Aangezien het besluit in januari 2019 is genomen, is de verhoging niet opgenomen in de technische voorziening per 31 december 2018.

Statutaire winstbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen met betrekking tot de bestemming van het resultaat. Het saldo van baten en lasten wordt toegevoegd aan de Algemene reserve.

Personeel

Het fonds heeft geen werknemers in dienst.

Bestuurders

De bestuurders van BPF Waterbouw hebben over 2018 in totaal € 265.678 (2017: € 221.625) aan bezoldiging (incl. btw) ontvangen. Deze bedragen zijn opgenomen onder de bestuurskosten en maken deel uit van de Pensioenuitvoeringskosten (14). De kosten zijn hoger in 2018 door extra inzet van bestuursleden in verband met de discussie over de toekomst van het fonds en in het bijzonder met onderzoek en implementatie van uitbesteding van de pensioenadministratie, het vermogensbeheer en de vernieuwing van de bestuursondersteuning.

Het bestuur heeft in afstemming met de Raad van Toezicht en het Verantwoordingsorgaan in 2015 het beloningsbeleid voor bestuursleden opnieuw vastgesteld. Daarbij is ook aandacht besteed aan het feit dat met de nieuwe invulling van het bestuur sprake is van een verdergaande professionalisering van het bestuur. Dit heeft geleid tot vaststelling van een jaarvergoeding vanaf 1 juli 2015 voor de bestuursvoorzitter van € 37.500 en voor de overige bestuursleden van € 25.000 (beide bedragen zijn excl. btw).

In 2018 heeft het bestuur vastgesteld dat dit beloningsbeleid nog steeds passend is en dat er geen aanleiding is om de standaardvergoeding te wijzigen.

Bedragen in €	2018	2017
Vacatiegeld	265.678	221.625
Overige	-	-
	<u>265.678</u>	<u>221.625</u>

Rijswijk, 25 juni 2019

Het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw,

mw. C.E. Roozmond
voorzitter

H.J.P. Strang
bestuurslid namens de gepensioneerden

A. van den Brink
werknemersbestuurslid

T.J.M. van Haaster
werknemersbestuurslid

mw. N. van den Berg
werkgeversbestuurslid

mw. M. van Beusekom
werkgeversbestuurslid

J. Hilbrands
werkgeversbestuurslid

GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

Geconsolideerde balans per 31 december

(na verwerking van het saldo van baten en lasten)

Bedragen x € 1.000		2018	2017
ACTIVA			
Materiele vaste activa (1)		50	74
Beleggingen voor risico pensioenfonds			
Vastgoedbeleggingen	163.298	149.617	
Aandelen	527.158	601.945	
Vastrentende waarden	561.286	492.347	
Derivaten	-	2.959	
		1.251.742	1.246.868
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		806	893
Vorderingen en overlopende activa (2)			
Premies	1.637	3.011	
Overige vorderingen	2.224	337	
		3.861	3.348
Overige activa (3)			
Liquide middelen		38.492	70.771
		1.294.951	1.321.954

Bedragen x € 1.000		2018	2017
PASSIVA			
Groepsvermogen (4)		150.826	196.307
Technische voorzieningen			
Voorziening pensioenverplichtingen:			
- voor risico pensioenfonds	1.134.512	1.104.534	
- herverzekerd	806	893	
		1.135.318	1.105.427
Overige technische voorzieningen			
Voorziening overgangsregeling	-	-	
Voorziening rendementsbijschrijving spaarpensioen	-	12.129	
		-	12.129
Overige schulden en overlopende passiva (5)			
Gelieerde organisaties	3.802	3.435	
Pensioenuitkeringen	857	759	
Derivaten	-	-	
Overige schulden	3.809	3.897	
		8.807	8.091
		1.294.951	1.321.954

Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2018

Bedragen x € 1.000	2018	2017
BATEN		
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	34.212	33.091
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds		
- Directe beleggingsresultaten	17.387	16.789
- Indirecte beleggingsresultaten	-/- 40.956	93.463
- Kosten van vermogensbeheer	<u>-/- 1.044</u>	<u>-/- 1.218</u>
	-/- 24.613	109.034
Overige baten (6)	457	270
	<u>10.056</u>	<u>142.395</u>
LASTEN		
Pensioenuitkeringen	-/- 33.919	-/- 33.630
(Pensioen-) uitvoeringskosten (7)	-/- 4.143	-/- 2.715
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds:		
- Pensioenopbouw	-/- 30.905	-/- 32.687
- Toeslagverlening	-/- 1.625	-
- Toegerekende interest	2.558	2.229
- Onttrekking voor pensioenuitkeringen en afkopen	33.887	33.582
- Vrijval voor pensioenuitvoeringskosten	2.558	2.359
- Mutatie marktrente	-/- 48.757	12.054
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-/- 234	-/- 427
- Resultaat op sterfte	1.647	714
- Aanpassing overlevingstafels	12.743	29.188
- Overboeking rendementsbijschrijving spaarpensioen	-/- 2.298	-/- 2.241
- Afvoer premies spaarpensioen	396	-
- Wijziging excasso-opslag	-	-/- 3.982
- Ov. mutaties voorziening pensioenverplichtingen	<u>55</u>	<u>-/- 247</u>
	-/- 29.975	40.542
Mutatie overige technische voorzieningen	12.147	3.794
Saldo overdracht van rechten	365	342
Vennootschapsbelasting (8)	-/- 12	-/- 17
	<u>-/- 55.537</u>	<u>8.316</u>
Saldo van baten en lasten	<u>-/- 45.481</u>	<u>150.711</u>

Bestemming van het saldo van baten en lasten:

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Mutatie Groepsvermogen	-/- 45.481	150.711
	<u>-/- 45.481</u>	<u>150.711</u>

Geconsolideerd kasstroomoverzicht

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	34.927	33.307
Ontvangen vakantierechten (incl. adm.kn.)	6.933	5.908
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	1.429	1.067
Betaalde pensioenuitkeringen	-/- 34.435	-/- 33.517
Betaalde vakantierechten	-/- 6.337	-/- 5.777
Betaald in verband met overdracht van rechten	-/- 918	-/- 725
Betaalde (pensioen)uitvoeringskosten	-/- 4.582	-/- 2.190
Overige	53	-/- 17
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-/- 2.930	-/- 1.944
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	550.711	776.379
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	17.735	18.123
Aankopen van beleggingen	-/- 596.762	-/- 791.115
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-/- 1.044	-/- 1.218
Overige ontvangsten/uitgaven	11	12
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-/- 29.349	2.181
Mutatie liquide middelen	-/- 32.279	237
Mutatie liquide middelen		
Saldo liquide middelen per 31 december	38.492	70.771
Saldo liquide middelen per 1 januari	70.771	70.534
Mutatie liquide middelen	-/- 32.279	237

Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening

Grondslagen voor de financiële verslaggeving

Algemeen

De grondslagen van waardering en resultaatbepaling van de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening zijn gelijk.

Onderstaand worden de grondslagen voor de consolidatie opgenomen, alsmede grondslagen voor posten die niet in de enkelvoudige jaarrekening voorkomen.

Grondslagen voor consolidatie

In de consolidatie worden de financiële gegevens opgenomen van Fondsenbeheer Waterbouw B.V., gevestigd te Rijswijk ZH. BPF kan overheersende zeggenschap uitoefenen en heeft de centrale leiding over FBW. Deze groepsmaatschappij is voor 100% in de consolidatie betrokken.

Intercompany-transacties, intercompany-winsten en onderlinge vorderingen en schulden tussen het BPF en FBW zijn geëlimineerd. De waarderingsgrondslagen van FBW zijn gelijk aan die van het BPF.

Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening per 31 december 2018

(na verwerking van het saldo van baten en lasten)

Algemeen

Voor posten waarvoor geen afwijking bestaat tussen de toelichting op de enkelvoudige jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening is volstaan met het opnemen van de toelichting in de enkelvoudige jaarrekening.

Materiele vaste activa (1)

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen aanschaffingswaarde verminderd met afschrijvingen, welke tijdsevenredig berekend worden op basis van de geschatte gebruiksduur van de desbetreffende activa. Jaarlijks wordt bezien of er nog bijzondere waardeverminderingen van toepassing zijn. Zo nodig zijn deze in de waardering verwerkt en toegelicht.

De volgende afschrijvingstermijnen worden gehanteerd:

- machines & apparatuur 5 jaar
- hardware 3 jaar
- software 3 tot 5 jaar
- auto's 5 jaar

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Waarde per 31 december	<u>50</u>	<u>74</u>

Het verloop van deze post is als volgt:

Bedragen x € 1.000	Boekwaarde vorig verslagjaar	Investing	Afschrijving	Des- investering	Boekwaarde verslagjaar
Machines & apparatuur	14	-	-/- 5	-/- 8	1
Hard- & software	13	-	-/- 7	-/- 6	-
Auto's	47	22	-/- 20	-	49
	<u>74</u>	<u>22</u>	<u>-/- 32</u>	<u>-/- 14</u>	<u>50</u>

Vorderingen en overlopende activa (2)

De vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Bij vervolgwaaardering tegen de geamortiseerde kostprijs. Indien nodig vindt een aftrek plaats voor het risico van oninbaarheid. Alle vorderingen hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

Overige vorderingen

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
Dividendbelasting	255	254
Beleggingen	11	10
Te vorderen administratiekosten Vakantiefonds	-	11
Vooruitbetaalde kosten	43	53
Diversen	1.915	9
	<u>2.224</u>	<u>337</u>
Waardecorrectie oninbare huren	-	-
	<u>2.224</u>	<u>337</u>

Overige activa (3)

Liquide middelen

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen, die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan 1 jaar hebben. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
KAS Bank	28.307	10
ABN AMRO MeesPierson	4.195	25.000
ABN AMRO	5.990	45.761
	<u>38.492</u>	<u>70.771</u>

Groepsvermogen (4)

Het stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van vreemd vermogen en verplichtingen inclusief alle technische voorzieningen in de balans zijn opgenomen. Volgens de eisen van de Pensioenwet heeft de moedermaatschappij een tekort qua eigen vermogen.

Het eigen vermogen is als volgt te specificeren:

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
Stichtingskapitaal	-	-
Algemene reserve	150.826	196.307
	<u>150.826</u>	<u>196.307</u>

Algemene reserve

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Saldo per 1 januari	196.307	45.596
Resultaatbestemming	-/- 45.481	150.711
Saldo per 31 december	<u>150.826</u>	<u>196.307</u>

Overige schulden en overlopende passiva (5)

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Bij vervolgwaaardering tegen de geamortiseerde kostprijs. Deze posten hebben een looptijd korter dan 1 jaar.

Gelieerde organisaties

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
Stichting Vakantiefonds Waterbouw	<u>3.802</u>	<u>3.435</u>

In verband met de lage rentestand houdt Stichting Vakantiefonds Waterbouw al zijn middelen als cash aan als rekening-courant bij FBW. Jaarlijks wordt dit tegoed in de maand mei aan de deelnemers uitbetaald. Er zijn geen zekerheden gesteld door FBW.

Overige schulden

Bedragen x € 1.000	31 december 2018	31 december 2017
Stichting Opleidings- en Ontwikkelingsfonds Waterbouw	-	112
Te betalen belastingen	113	721
Crediteuren inzake beleggingen	11	2
Te betalen vakantietoelage	1.453	1.469
Vooruitontvangen van debiteuren	-	659
Te betalen ontslagvergoedingen Sociaal Plan	1.137	435
Diversen	1.095	499
	<u>3.809</u>	<u>3.897</u>

FBW int de premies voor de Stichting Opleidings- en Ontwikkelingsfonds Waterbouw (SOOW). FBW loopt hierover geen risico. Alleen het geïnde saldo wordt doorgestort naar het SOOW. Het saldo van de reeds geïnde, maar nog niet afgedragen premies, is hierboven opgenomen.

De te betalen belastingen zijn begin 2019 betaald. De post 'Te betalen vakantietoelage' betreft de reservering van de vakantietoelage voor de gepensioneerden en het personeel van FBW. Dit wordt in de maand mei uitgekeerd.

Overige baten (6)

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Ontvangen uitkeringen uit herverzekering	107	110
Doorbelaste kosten	156	154
Ontvangsten van afgeboekte debiteuren	-	3
Overige baten	194	3
	<u>457</u>	<u>270</u>

De doorbelaste kosten betreffen de aan het de Stichting Vakantiefonds Waterbouw en Stichting Opleidings- en Ontwikkelingsfonds Waterbouw toegerekende administratiekosten.

(Pensioen-) uitvoeringskosten (7)

Deze betreffen de aan het verslagjaar toe te rekenen (pensioen-)uitvoerings- en administratiekosten. .

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Totale kosten Fondsenbeheer Waterbouw B.V.		
Personeelskosten	1.894	2.107
Huisvestingskosten	137	143
Administratiekosten	445	377
Bestuurskosten	337	285
Raad van Toezicht	56	48
Kosten verantwoordingsorgaan	31	31
Controle- en advieskosten	1.959	501
Totale kosten FBW	4.859	3.492
Externe kosten vermogensbeheer	328	441
	5.187	3.933
Kosten van vermogensbeheer ten laste van beleggingsresultaten	-/- 1.044	-/- 1.218
	<u>4.143</u>	<u>2.715</u>

De totale kosten van FBW zijn in absolute bedragen in het verslagjaar gestegen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door in het kader van het sociaal plan gemaakte afvloeiïngkosten personeel.

Eind 2018 waren er 7 medewerkers in dienst (2017: 14) en 3 personen op basis van tijdelijke inhuur bij Fondsenbeheer Waterbouw B.V. die allen werkzaam zijn in Nederland.

Accountantskosten

De honoraria van de externe onafhankelijke accountantsorganisatie zijn als volgt samengesteld:

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Onderzoek van de jaarrekening	94	92
Andere controleopdrachten	-	-
Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	-
Andere niet-controlediensten	-	-
	<u>94</u>	<u>92</u>

Bovenstaande honoraria betreffen de werkzaamheden die zijn uitgevoerd door accountantsorganisaties en externe onafhankelijke accountants zoals bedoeld in artikel 1, lid 1 Wta (Wet toezicht accountantsorganisaties) voor het betreffende boekjaar en de in rekening gebrachte honoraria. De externe onafhankelijke accountant is PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.. Deze honoraria hebben betrekking op het onderzoek van de jaarrekening over het boekjaar, ongeacht of de werkzaamheden reeds gedurende het boekjaar zijn verricht.

Vennootschapsbelasting (8)

De belasting over het resultaat wordt berekend over het resultaat voor belastingen in de winst-en-verliesrekening, rekening houdend met beschikbare, fiscaal compensabele verliezen uit voorgaande boekjaren (voor zover niet opgenomen in de latente belastingvorderingen) en vrijgestelde winstbestanddelen en na bijtelling van niet-afrekbare kosten. Tevens wordt rekening gehouden met wijzigingen die optreden in de latente belastingvorderingen en latente belastingsschulden uit hoofde van wijzigingen in het te hanteren belastingtarief.

Het effectieve en toepasselijke belastingtarief is 20%.

Bedragen x € 1.000	2018	2017
Venootschapsbelasting boekjaar	16	18
Afrekening vorig boekjaar	-/- 4	-/- 1
	<u>12</u>	<u>17</u>

Verwerking van het saldo van baten en lasten

Het negatieve resultaat van het boekjaar is ten laste gebracht van het Groepsvermogen.

Overige gegevens

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw te Rijswijk is aan Ernst & Young Actuarissen B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 4,13 miljoen. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 275 duizend te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruikgemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikel 132.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch ten minste gelijk aan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amstelveen, 25 juni 2019

Ernst & Young Actuarissen B.V.

drs. C.D. Snoeks AAG

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw

Verklaring over de jaarrekening 2018

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting en de groep op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw te Rijswijk ('de stichting') gecontroleerd. De jaarrekening omvat de geconsolideerde jaarrekening van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw en haar dochtermaatschappijen (samen: 'de groep') en de enkelvoudige jaarrekening.

- de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2018;
- de geconsolideerde en enkelvoudige staat van baten en lasten over 2018; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- de karakteristieken van het fonds;
- het bestuursverslag;
- verantwoording en toezicht;
- de overige gegevens; en
- de bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat; en
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Ons controleoordeel beoogt een redelijke mate van zekerheid te geven dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Amsterdam, 25 juni 2019

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door drs. H.C. van der Rijst RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2018 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Waterbouw

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Bijlagen

Deelnemende organisaties

Per 31 december 2018:

Argo Maritiem en Trading BV	Ballast Mij "De Merwede" BV
Atlas Service Group BV	Baggerbedrijf Midden Nederland BV
Van den Biggelaar Aannemingsbedrijf BV	Mollers BV
Baggerbedrijf De Boer BV	Nautic Jobs BV
Baggerbedrijf De Boer Holding BV	Nautilus Zandwinning BV
Boskalis BV	Niba Grind- en Zandbedrijf BV
Baggermaatschappij Boskalis BV	Niba Reuver BV
Houdstermij Dekker BV	Noordzeezand BV
Dekker Grintbaggerbedrijf BV	NSI Holland BV
Dekker Grondstoffen BV	Van Oord Personeel BV
Delgromij BV	OTTO Grond-en Baggerwerken BV
Dredging and Contracting Rotterdam BV	Zand- en Grinthandel Van Ouwerkerk BV
CJ Duivenvoorde Grond-, Weg- en Waterwerken BV	DC River BV
Fondsenbeheer Waterbouw BV	Sagrex Holding BV
Gerwil Crewing BV	J.P. Schilder BV
Van den Herik Personeel Waterbouw BV	BV Grint-en Zandexpl.mij v/h Gebr. Smals
Van den Herik Personeel Charlock BV	Smals Dredging BV
Van den Herik Personeel Christophorus BV	Smals Verhuur BV
Bagger- en Overslagbedrijf M. en M. Heuvelman BV	Tideway BV
Heuvelman Ibis BV	Tijhuis Groep BV
Heuvelman Ibis West BV	Tijhuis Ingenieurs BV
Heuvelman Ibis Materieel BV	W.A. Tijsterman BV
Interocean Maritime Services BV	Timmerman Waterwerken vof
K3Delta BV	Total Crew BV
K3Delta Zand & Grind BV	TSHD Middelburg BV
Kaliwaal BV	J & E Vissers Bagger en Overslagbedrijf VOF
Kaliwaal Bijland BV	BV Sorteurbedr. Voor Grint en Zand "Vlissingen"
Bagger-en Aann.mij Van der Kamp BV	Zand-en Expl.mij. De Vries en vd Wiel BV
Kleiafgraving Zuid BV	Zandzuig- en Overslagbedrijf Van der Waal BV
Baggerbedrijf van der Laan BV	Zandh. & Overslagbedr. Van der Waal-Schiehaven
Van der Lee Dredging BV	Baggerbedrijf West Friesland BV
Maasgrind BV	Zeeman Mariflex BV
Meeuwisse Nederland BV	V.O.F. Aann.mij. Zijsling en Zonen
Meeuwisse MBP Beheer BV	

Relevante nevenfuncties bestuursleden

(ultimo 2018)

Onafhankelijke leden

mw. C.E. Roozmond

Functie in bestuur	Voorzitter
Geboortejaar	1955
Nationaliteit	Nederlandse
Voordragende organisatie	-
Bestuurslid sinds	16 september 2015
Beroep	Bestuurder en toezichthouder
Relevante nevenfuncties	Bestuurslid Stichting Pensioenfonds ABN AMRO Bestuurslid Stichting Pensioenfonds Horeca en Catering Lid Raad van Toezicht ABP Lid Raad van Toezicht Goldschmeding Foundation

Werkgeversbestuursleden

mw. N. van den Berg

Functie in bestuur	Werkgeversbestuurslid
Geboortejaar	1959
Nationaliteit	Nederlandse
Voordragende organisatie	Vereniging van Waterbouwers
Bestuurslid sinds	3 oktober 2016
Beroep	Directeur Van den Berg Legal en HR Advies
Relevante nevenfuncties	Bestuurslid Stichting Pensioenfonds Ballast Nedam Bestuurslid Stichting Pensioenfonds Astellas Bestuurslid Doopsgezind NL (Stichting Beheer VDGA) Bestuurslid Stichting BHC (Mennorode) Lid Raad van Toezicht Stichting SVO (MBO School) Voorzitter paritaire commissie functiewaardering in de schoonmaakbranche

mw. M. van Beusekom

Functie in bestuur	Werkgeversbestuurslid
Geboortejaar	1973
Nationaliteit	Nederlandse
Voordragende organisatie	Vereniging van Waterbouwers
Bestuurslid sinds	11 augustus 2015
Beroep	Investment Consultant AON Hewitt
Relevante nevenfuncties	Bestuurslid Stichting Pensioenfonds Werk en (re)Integratie Bestuurslid BPF voor de Zoetwarenindustrie Vereffenaar Pensioenfonds Hewitt Nederland Lid beleggingscommissie Stichting Pensioenfonds PDN Lid beleggingscommissie KLM Pensioenfonds (tot eind dec. 2018) Voorzitter medezeggenschapsraad basisschool

J. Hilbrands

Functie in bestuur	Werkgeversbestuurslid
Geboortejaar	1968
Nationaliteit	Nederlandse
Voordragende organisatie	Vereniging van Waterbouwers
Bestuurslid sinds	9 mei 2016
Beroep	Directeur FLOXX Solutions and Valuations B.V.
Relevante nevenfuncties	Voorzitter Raad van Toezicht Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Foodservice Voorzitter Visitatiecommissie Stichting Pensioenfonds Blue Sky Group Lid Raad van Toezicht Stichting Pensioenfonds Delta Lloyd Bestuurder Jeugdfonds Sport Noord Holland Bestuurder Jeugdfonds Cultuur Noord Holland

Werknemersbestuursleden

A. van den Brink

Functie in bestuur	Werknemersbestuurslid
Geboortejaar	1954
Nationaliteit	Nederlandse
Voordragende organisatie	CNV Vakmensen
Bestuurslid sinds	13 april 2006
Beroep	Vakbondsbestuurder
Relevante nevenfuncties	Bestuurslid Stichting BPF Bouw Bestuurslid Stichting BPF True Blue Bestuurslid Stichting BPF Zoetwaren Lid Visitatiecommissie Stichting Pensioenfonds A.S. Watson Lid Visitatiecommissie Stichting Pensioenfonds Roba

T.J.M. van Haaster

Functie in bestuur	Werknemersbestuurslid
Geboortejaar	1951
Nationaliteit	Nederlandse
Voordragende organisatie	FNV Waterbouw
Bestuurslid sinds	24 augustus 2015
Beroep	Directeur Penvita BV
Relevante nevenfuncties	Docent bij GroupLife B.V. (ontwikkelen en verzorgen van opleidingen voor verantwoordingsorganen) Bestuurder Joost van't Hooftfonds

Bestuursleden namens de gepensioneerden

H.J.P. Strang

Functie in bestuur	Gepensioneerden bestuurslid
Geboortejaar	1965
Nationaliteit	Nederlandse
Voordragende organisatie	Verantwoordingsorgaan
Bestuurslid sinds	11 maart 2015
Beroep	Directeur Elystar Professional Services BV
Relevante nevenfuncties	Voorzitter Raad van Toezicht Stichting BPF Levensmiddelen Lid Raad van Toezicht Stichting Pensioenfonds Hoogovens Lid Raad van Toezicht Stichting BPF Schilders-, Afwerkings- en Glaszetbedrijf Lid Raad van Toezicht Stichting BPF AVH Lid Visitatiecommissie Transavia Pensioenfondsen Lid Visitatiecommissie Stichting Pensioenfonds VNU Lid Visitatiecommissie Stichting Pensioenfonds Lloyd's Register Nederland Coordinator IVN Eemland, Moderator en bestuurslid bij KPS

Verklaring gebruikte afkortingen

AFKORTING	VERKLARING
ABTN	Actuariële en Bedrijfstechnische Nota
AG	Actuariel Genootschap
ALM	Asset Liability Management
ANW	Algemene Nabestaanden Wet
BPF	Bedrijfstakpensioenfondsen
BW	Burgerlijk Wetboek
cao	Collectieve Arbeidsovereenkomst
CNV	Christelijk Nationaal Vakverbond in Nederland
DNB	De Nederlandsche Bank
ECB	Europese Centrale Bank
FBW	Fondsenbeheer Waterbouw B.V.
FNV	Federatie Nederlandse Vakbeweging
(n)FTK	(nieuw)Financieel Toetsingskader
PW	Pensioenwet
RJ	Raad voor de Jaarverslaggeving
RTS	Rentetermijnstructuur, zoals gepubliceerd door DNB
RvT	Raad van Toezicht
UFR	Ultimate Forward Rate
UPO	Uniform PensioenOverzicht
VPV	Voorziening Pensioenverplichtingen
WAO	Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering
WIA	Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen

Begrippenlijst

ACTUARIËLE EN BEDRIJFSTECHNISCHE NOTA (ABTN)

Pensioenfondsen dienen te werken volgens een actuariële en bedrijfstechnische nota. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven. De actuariële en bedrijfstechnische nota moet in ieder geval een beschrijving bevatten van de inhoud van de uitvoeringsovereenkomst, de voorwaardelijke toeslagverlening, het financieel toetsingskader, de bedrijfsvoering van het pensioenfonds, een verklaring over de beleggingsbeginselen, een beschrijving van de sturingsmiddelen en een financieel crisisplan. De actuariële en bedrijfstechnische nota moet aan De Nederlandsche Bank worden overgelegd.

AFKOOP EN AFKOOPWAARDE

De afkoopwaarde is het bedrag dat ineens wordt uitgekeerd ter vervanging van een verplichting om in de toekomst een serie betalingen te doen (afkoop).

De Pensioenwet verbiedt afkoop in vrijwel alle gevallen (artikel 32, vierde lid). Er zijn een paar uitzonderingen:

- Het kleine ouderdomspensioenen mag na twee jaar na de beëindiging van het deelnemerschap én na ingang van het pensioen eenzijdig worden afgekocht. De afkoop dient binnen zes maanden plaats te vinden. Indien na deze zes maanden tot afkoop wordt overgegaan, dient toestemming te worden gevraagd aan de (gewezen) deelnemer. Er is sprake van een klein pensioen indien het pensioen op het tijdstip van ingang maximaal een bepaald bedrag bedraagt dat op grond van de Pensioenwet jaarlijks wordt vastgesteld;
- Het kleine partnerpensioen en het kleine wezenpensioen mogen eenzijdig worden afgekocht binnen zes maanden na de ingangsdatum. Indien daarna tot afkoop wordt overgegaan, dient toestemming te worden gevraagd aan de begunstigde. Het grensbedrag is hetzelfde als bij de afkoop van kleine ouderdomspensioenen;
- Het kleine bijzonder partnerpensioen mag binnen zes maanden na de scheidingsdatum eenzijdig worden afgekocht. Indien na deze zes maanden tot afkoop wordt overgegaan, dient toestemming te worden gevraagd aan de gewezen partner. Het grensbedrag is hetzelfde als bij de afkoop van kleine ouderdomspensioenen;
- Afkoop van pensioenaanspraken groter dan het grensbedrag is alleen toegestaan in geval van waardeoverdracht;
- Indien en voorzover de pensioenaanspraken de fiscale grenzen overschrijden is afkoop toegestaan;
- Afkoop van tijdelijke pensioensoorten, zoals het tijdelijk ouderdomspensioen en het prepensioen (ten behoeve van de levensloopregeling) is toegestaan.

ALM

Het afstemmen van de beleggingsmix op verplichtingen. Het uitvoeren van een ALM-studie is behulpzaam bij het kiezen van de juiste beleggingsmix.

Een ALM-studie kent de volgende aspecten:

- het in kaart brengen van de financiële stromen;
- de simulatie van toekomstige financiële posities;
- de samenhang met de economische omgeving;
- de vergelijking van beleidsvarianten.

ASSET ALLOCATIE

De verdeling van beleggingen over verschillende beleggingscategorieën (aandelen, vastgoed en vastrentende waarden) teneinde de gewenste verhouding van rendement en risico te benaderen.

ASSET MIX

De verdeling van beleggingen over verschillende beleggingscategorieën, zoals bijvoorbeeld: aandelen, onroerend goed en vastrentende waarden met een nadere onderverdeling in binnen- en buitenlandse beleggingen.

BENCHMARK

Een objectieve maatstaf voor zowel de samenstelling als de performance van het belegde vermogen. Een benchmarkindex is een mandje van, bijvoorbeeld, een aantal aandelen. In beginsel bepaalt de totale waarde van alle uitstaande aandelen de waarde van een index; fluctuaties in de waarde van de index worden derhalve veroorzaakt door koersfluctuaties van de in de index opgenomen aandelen. Bekende voorbeelden van indices zijn AEX, CBS en Dow Jones.

CONTANTE WAARDE

Het bedrag dat op dit moment nodig is om in de toekomst een of meer betalingen mee te kunnen verrichten, waarbij rekening is gehouden met rente en, als het gaat om uitkeringen op basis van levensverzekeringen, met actuariële grondslagen.

DEKKINGSGRAAD

De actuele dekkingsgraad is gelijk aan de actuele waarde van de activa minus de kortlopende schulden gedeeld door de actuele waarde van het totaal aan pensioenverplichtingen.

De reële dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen de aanwezige beleggingen en de toekomstige verplichtingen inclusief toeslagverlening. Een percentage onder de 100 geeft aan dat naar de verwachting per 31 december van enig jaar niet een volledige toeslag kan worden verleend.

Per 1 januari 2015 gelden nieuwe regels voor pensioenfondsen. Daarbij hoort ook een nieuwe berekening van de dekkingsgraad. De 'nieuwe' dekkingsgraad is het gemiddelde van de laatste twaalf dekkingsgraden. Door een gemiddelde te gebruiken schommelt de dekkingsgraad minder en is dus meer stabiel. De nieuwe dekkingsgraad wordt wel de beleidsdekkingsgraad genoemd. Deze beleidsdekkingsgraad is bepalend o.a. voor het nemen van maatregelen, zoals bij voorbeeld het verlagen van de pensioenen als de dekkingsgraad te laag is. De beleidsdekkingsgraad op 31 december is bepalend voor eventueel te nemen maatregelen in het volgende verslagjaar.

FINANCIEEL TOETSINGSKADER

Benaming van het nieuwe toezichtregime dat van toepassing zal zijn op de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfondsen en verzekeringsmaatschappijen. De nieuwe waarderingsmethoden zullen de huidige actuariële principes pensioenfondsen vervangen. Voor pensioenfondsen is het nieuwe toezichtsregime per 1 januari 2007 verankerd in de Pensioenwet.

HAALBAARHEIDSTOETS

De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden.

MINIMAAL VEREIST EIGEN VERMOGEN

Het minimumbedrag van het bij wijze van buffer aangehouden eigen vermogen. In het Besluit van 18 december 2006 (algemene maatregel van bestuur inzake FTK) zijn nadere regels gesteld voor de bepaling van het minimaal vereist eigen vermogen. Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt in de regel circa 5% van de technische voorziening (dus een dekkingsgraad van circa 105%).

PERFORMANCETOETS

Het gemiddelde van door een bedrijfstakpensioenfonds behaalde beleggingsresultaten, gemeten over een langere periode. De performancetoets wordt bepaald door de som van opeenvolgende jaarlijkse z-scores, gedeeld door de wortel van 5 jaar. Als de performancetoets van een bedrijfstakpensioenfonds over een periode van vijf jaar lager is dan nul, kan de werkgever vrijstelling van de verplichtstelling verlangen.

RENTETERMIJNSTRUCTUUR

De rentetermijnstructuur is een grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds.

VEREIST EIGEN VERMOGEN

In de nota Hoofddijnen FTK wordt voor pensioenfondsen een vereist vermogen voorgeschreven. In de Pensioenwet wordt de omvang van het vereist eigen vermogen nader ingevuld. In deze wet is opgenomen dat het vereist eigen vermogen zodanig moet worden vastgesteld dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het binnen een jaar over minder waarden beschikt dan de hoogte van de technische voorzieningen. Voor een standaardpensioenfonds (waarbij onder andere wordt uitgegaan van belegging voor 50% in zakelijke waarden) komt deze norm neer op een vereist eigen vermogen van ongeveer 30% van de technische voorzieningen. De vereiste dekkingsgraad dient dus ongeveer 130% te zijn. Naarmate een pensioenfonds meer risicovol belegt, zal het vereist eigen vermogen groter moeten zijn. Naarmate het minder risicovol belegt, kleiner. Voor een pensioenfonds met een ten opzichte van een standaardpensioenfonds relatief jong deelnemersbestand zal het vereist eigen vermogen lager mogen zijn dan wanneer het een relatief oud deelnemersbestand betreft.

VOORZIENING PENSIOENVERPLICHTINGEN

Bedrag dat bij een pensioenfonds aanwezig moet zijn om samen met de in de toekomst nog te ontvangen premies aan de reeds bestaande pensioenverplichtingen te kunnen voldoen.

WAARDEOVERDRACHT

Het overdragen van de contante waarde van pensioenaanspraken om pensioenverlies te voorkomen wanneer een werknemer van pensioenregeling wisselt. Pensioenaanspraken worden daartoe afgekocht door de instelling die de pensioenregeling van de oude werkgever uitvoert, en het afkoopbedrag wordt vervolgens rechtstreeks overgedragen aan de instelling die de pensioenregeling van de nieuwe werkgever uitvoert. De werknemer koopt daarmee bij die instelling pensioenaanspraken in.

WEERSTANDSVERMOGEN

Sinds het boekjaar 1997 zijn pensioenfondsen verplicht om te beschikken over een voldoende grote buffer om mogelijke waardedalingen van de in het fonds aanwezige middelen op te vangen. Deze buffer wordt het weerstandsvermogen genoemd.

Z-SCORE

Jaarlijkse meting van de beleggingsresultaten van verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfondsen. Voor het bepalen van een z-score wordt voorafgaand aan een nieuw beleggingsjaar een normportefeuille vastgesteld, waarin rekening wordt gehouden met de risico's die het bestuur van het bedrijfstakpensioenfonds kan en wil nemen. Aan het eind van elk beleggingsjaar wordt het feitelijk behaalde rendement op beleggingen vergeleken met het rendement van de normportefeuille. Werkgevers kunnen een verplichtgesteld bedrijfstakpensioenfonds verlaten als de beleggingsresultaten, gemeten over vijf jaar, onvoldoende zijn. Aan de hand van de som van opeenvolgende jaarlijkse z-scores, gedeeld door de wortel van het aantal jaren worden de beleggingsresultaten getoetst.

Laan van Zuid Hoon 165
Postbus 7016
2280 KA Rijswijk

Telefoon	070 – 317 17 17
Fax	070 – 317 17 01
E-mail	info@sflowerbouw.nl
Website	www.sflowerbouw.nl